

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
"ОСТРОЗЬКА АКАДЕМІЯ"

КАФЕДРА КРАЇНОЗНАВСТВА

Петро Кулаковський

КРАЇНИ СВІТУ: ДЕРЖАВНИЙ УСТРІЙ

Навчально-наочний посібник

Острог

Видавництво Національного університету «Острозька академія»

2021

*Рекомендовано до друку на засіданні вченої ради
Національного університету «Острозька академія»
(протокол № 10 від 25 березня 2021 р.)*

Рецензенти:

Ю. С. Земський, доктор історичних наук, професор кафедри міжнародних відносин та туризму Хмельницького національного університету;

С. В. Білоножко, кандидат історичних наук, доцент кафедри всесвітньої історії та міжнародних відносин Запорізького національного університету;

І. Г. Шишкін, кандидат історичних наук, доцент кафедри країнознавства Національного університету «Острозька академія».

Кулаковський П. М.

К 90 Країни світу : державний устрій. Навчально-наочний посібник. Острог: Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2021. 164 с.

У посібнику в схемах подаються системи державного устрою провідних країн світу. Особлива увага приділена поділу влади та механізму взаємодії гілок влади між собою. Схематично простежена роль законодавчої, виконавчої та судової влад в реалізації державних функцій. Акцентується увага на джерелах формування гілок влади та їх можливостях стримування одна одної. Окремо подано відомості про територію й населення країни, її територіально-адміністративний устрій. Простежено еволюцію становлення й вдосконалення конституційного ладу визначеної країни у зв'язку зі схваленням нової Конституції, її редагування чи призупинення чинності як наслідок узурпації влади. Позначено виникнення найбільш важливих державних інститутів у контексті функціонування конституційного ладу.

Для викладачів, студентів вищих навчальних закладів, що навчаються за освітніми програмами «Країнознавство» та «Регіональні студії».

УДК 327 (075.8)
ББК 66

© Кулаковський П. М., 2021
© Видавництво Національного університету
«Острозька академія», 2021

ЗМІСТ

ВСТУП	6
-------------	---

Розділ 1. ЗАХІДНА ЄВРОПА

1.1: Французька Республіка	10
1.2: Федеративна Республіка Німеччина	12
1.3: Королівство Нідерланди	14
1.4: Королівство Бельгія	16
1.5: Швейцарська Конфедерація	18
1.6: Республіка Австрія	20
<i>Питання для самоконтролю</i>	22

Розділ 2. ПІВНІЧНА ЄВРОПА

2.1: Сполучене Королівство Великої Британії та Північної Ірландії	26
2.2: Королівство Швеція	28
2.3: Фінляндська Республіка	30
2.4: Королівство Норвегія	32
2.5: Королівство Данія	34
<i>Питання для самоконтролю</i>	36

Розділ 3. ПІВДЕННА ЄВРОПА

3.1: Королівство Іспанія	40
3.2: Італійська Республіка	42
3.3: Грецька Республіка	44
3.4: Республіка Сербія	46
<i>Питання для самоконтролю</i>	48

Розділ 4. ЦЕНТРАЛЬНО-СХІДНА Й СХІДНА ЄВРОПА

4.1: Республіка Польща	52
4.2: Чеська Республіка	54
4.3: Угорщина	56
4.4: Румунія	58
4.5: Республіка Болгарія	60
4.6: Турецька Республіка	62
4.7: Російська Федерація	64
<i>Питання для самоконтролю</i>	66

Розділ 5. АНГЛОМОВНІ ПЕРЕСЕЛЕНСЬКІ КРАЇНИ

5.1: Сполучені Штати Америки	70
5.2: Канада	72
5.3: Австралійський Союз (Австралія)	74
5.4: Нова Зеландія	76
<i>Питання для самоконтролю</i>	78

Розділ 6. ЛАТИНСЬКА АМЕРИКА

6.1: Мексиканські Сполучені Штати	82
6.2: Федеративна Республіка Бразилія	84
6.3: Аргентинська Республіка	86
6.4: Боліваріанська Республіка Венесуела	88
6.5: Республіка Колумбія	90
6.6: Республіка Чилі	92
<i>Питання для самоконтролю</i>	94

Розділ 7. СХІДНА АЗІЯ

7.1: Китайська Народна Республіка	98
7.2: Японія	100
7.3: Корейська Народна-Демократична Республіка	102
7.4: Республіка Корея	104
<i>Питання для самоконтролю</i>	106

Розділ 8. ПІВДЕННО-СХІДНА АЗІЯ

8.1: Соціалістична Республіка В'єтнам	110
8.2: Королівство Таїланд	112
8.3: Республіка Сінгапур	114
8.4: Республіка Індонезія	116
<i>Питання для самоконтролю</i>	118

Розділ 9. ПІВДЕННА АЗІЯ

9.1: Республіка Індія	122
9.2: Ісламська Республіка Пакистан	124
9.3: Народна Республіка Бангладеш	126
<i>Питання для самоконтролю</i>	128

Розділ 10. ПІВДЕННО-ЗАХІДНА АЗІЯ

10.1: Ісламська Республіка Іран	130
10.2: Об'єднані Арабські Емірати	132
10.3: Катар	134
10.4: Королівство Саудівська Аравія	136
10.5: Ізраїль	138
<i>Питання для самоконтролю</i>	140

Розділ 11. ПІВНІЧНА АФРИКА

11.1: Арабська Республіка Єгипет	144
11.2: Алжирська Народна Демократична Республіка	146
11.3: Королівство Марокко	148
<i>Питання для самоконтролю</i>	150

Розділ 12. ТРОПІЧНА АФРИКА

12.1: Федеративна Республіка Нігерія	152
12.2: Демократична Республіка Конго	154
12.3: Південно-Африканська Республіка	156
12.4: Федеративна Демократична Республіка Ефіопія	158
<i>Питання для самоконтролю</i>	160

РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА	162
--	-----

ВСТУП

Державний устрій країни є важливою складовою країнознавчої характеристики. Саме розуміння складових механізму взаємодії гілок влади дозволяє розкрити причини й динаміку соціально-економічного розвитку країни, встановити її регіональне та глобальне значення. Вивчення конституційних основ ладу країни, її устрою, форми правління, політичного режиму дає можливість визначити інституційну модель держави, а компаративний підхід в процесі дослідження – простежити територіальне поширення цих моделей на політичній карті сучасного світу. Співставлення впливовості окремих гілок влади (законодавчої, виконавчої, судової) створює підстави для усвідомлення функціонування механізму держави як інституту в рамках чинної політико-правової системи, встановлення наявності/відсутності системи стримувань і противаг, причин домінації однієї зі влад у конкретно визначених країнах.

Політична карта сучасного світу дає мозаїчну картину державних устроїв і форм правління. Найбільш поширеними з огляду на устрій держави є унітарні та федеративні країни. Вважається, що останні виникли як результат або історичного розвитку (наприклад тривалого періоду територіальної розробленості, як у Німеччині), або поліетнічного складу населення країни, як в Індії чи Нігерії. Унітарні держави вирізняються домінуванням титульної нації (Польща, Японія) або ж консолідуємим для доволі строкатого населення впливом якоїсь конфесії, як шиїзму в Ірані. Серед форм правління найбільш поширеними в сучасному світі є республіки та конституційні монархії. Вестмінстерська система державного управління, коли парламент є ключовим інститутом в системі балансу гілок влади, а уряд, що зосереджує в своїх руках виконавчу владу, є відповідальним саме перед законодавчим органом, значною мірою зблизила такі види республіки як парламентська й парламентсько-президентська з конституційними монархіями. Натомість, президентська чи президентсько-парламентська республіки, моделі яких сформувалися відповідно в США та Франції, знаменували собою домінування виконавчої влади. На сучасній політичній карті світу моделі республік, вироблені в цих країнах, виявилися особливо популярними в країнах Африки та Латинської Америки. Певні закономірності можна простежити й щодо структури та ролі судової влади в країнах світу. Значною мірою, це визначалося поширенням або континентальної, або англосаксонської правових систем. В рамках експансії континентальної правової системи з'явився поділ судової системи на суди загальної та адміністративної

юрисдикції (вплив Франції). Впливом німецької моделі судової системи слід вважати появу в багатьох країнах спеціалізованих судів – фінансових, військових тощо. Англосаксонська правова система, поширюючись за межі Британських островів, зазнала більшої деформації, часто поєднуючись з елементами континентальної правової системи, особливо в країнах федеративного устрою. В ісламських країнах релігія, що визнається, як правило, державною, здійснила суттєвий вплив не стільки на державний устрій (виняток складають країни Південно-Західної Азії), скільки на правову й судову системи, що проявилось в функціонуванні шаріатських судів.

Ключовим для розуміння державного устрою країни є не лише існуючий стан механізму взаємодії гілок влади, але й етапи формування цього механізму. Відображається це в зміні Основних законів, схваленні конституційних законів та поправок до Конституцій. Це знайшло своє відображення в такій рубриці посібника, як основні етапи конституційного будівництва. Тут наочно демонструється, настільки різним був конституційний процес в окремих країнах світу. Є країни, де впродовж всього їх конституційного періоду діє одна Конституція (як у США). Натомість, для окремих країн (Франція, Венесуела) був притаманний постійний пошук оптимальної форми правління, який відображався в ухваленні 15–20 Основних законів. Прямо чи опосередковано такий мінливий конституційний процес свідчить про відсутність внутріполітичної стабільності та стійкої політико-правової системи.

Інформація про державний устрій та процес його формування була б неповною без наведення загальних відомостей про державу (географічне положення, площа, населення) та її адміністративно-територіальний устрій.

Цей навчально-наочний посібник скерований на посилення візуального сприйняття студентами базових складових взаємодії державних інститутів, дозволяє виявити закономірності в організації системи стримувань і противаг між різними гілками влади в наведених країнах, простежити регіональні відмінності та вплив ідеологічних чинників – релігії чи світського світоглядного вчення на організацію державної влади. Матеріал, викладений у посібнику, дасть можливість більш ефективно проводити навчальні заняття (лекційні, семінарські, практичні, індивідуальні та консультації) з курсу «Країнознавство». Слід сподіватися, що посібник створить передумови для становлення країнознавця-міжнародника і подальшого поглибленого вивчення профільюючих курсів та спецкурсів.

Розділ 1. ЗАХІДНА ЄВРОПА

Регіон Європи; площа – понад 1,1 млн км²; населення – бл. 197,5 млн осіб.

До регіону входять Франція, ФРН, Нідерланди, Бельгія, Люксембург,
Швейцарія, Австрія, Ліхтенштейн, Монако.

1.1: Французька Республіка

Країна в Західній Європі, площа – бл. 552 тис км², населення – бл. 68 млн осіб.

Унітарна держава, президентсько-парламентська республіка.

Адміністративно-територіальний поділ

1. Метрополія – 13 регіонів, 96 департаментів, Ліонська метрополія.
2. 5 заморських департаментів (Гваделупа, Мартініка, Гвіана, Реюньйон, Майотта).
3. 5 заморських територій (Французька Полінезія, Волліс і Футуна, Сен-П'єр і Мікелон, Сен-Бартелемі, Сен-Мартен).
4. 3 території з особливим статусом (Нова Каледонія, Кліппертон, Французькі Південні й Антарктичні Території).

Основні етапи конституційного будівництва

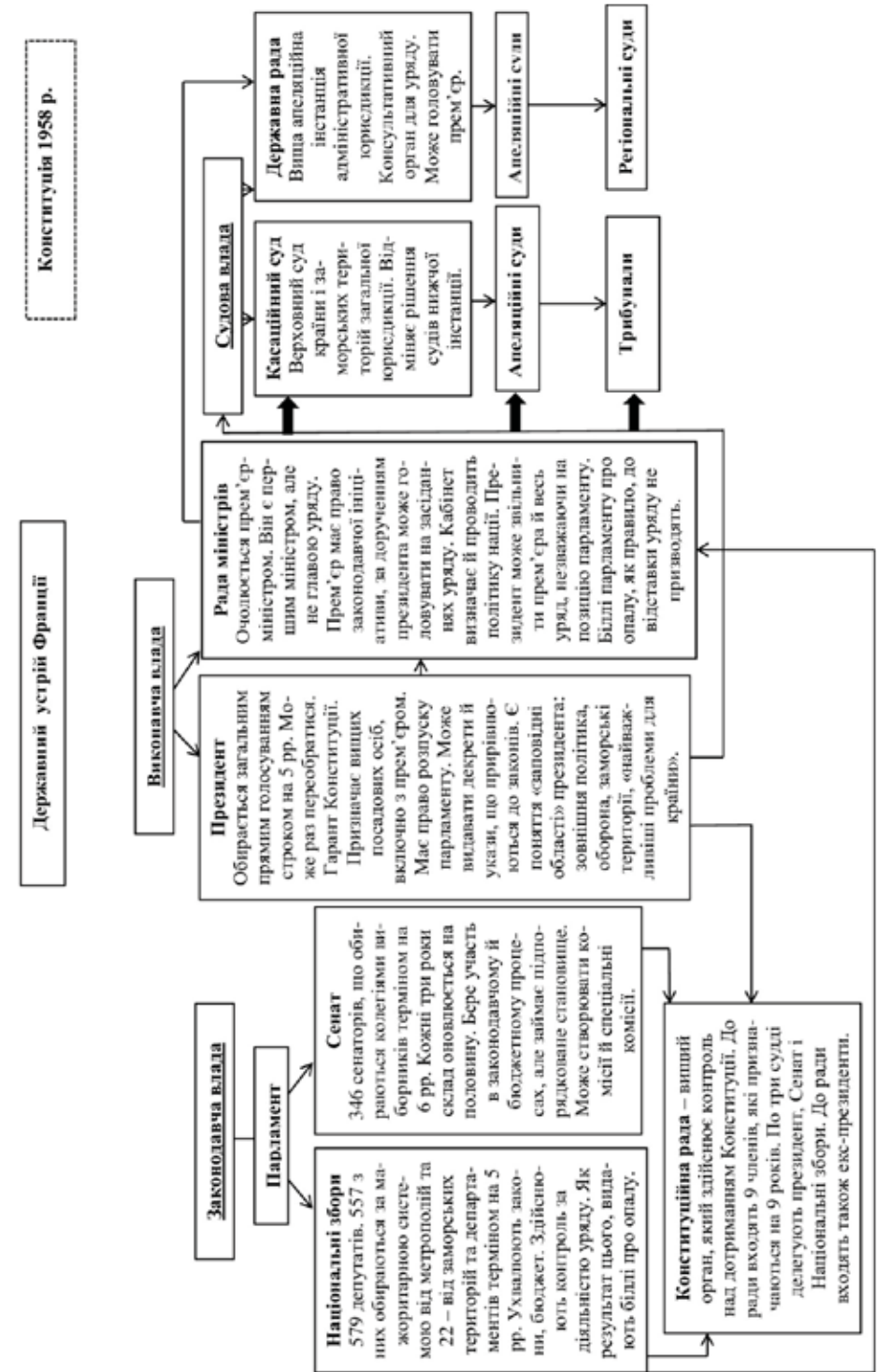
1791 р. – перша Конституція Франції; конституційна монархія. Розподіл влади на законодавчу, виконавчу й судову.
 1792, 1793 рр. – розроблені республіканські конституції, що не вступили в дію.
 1795 р. – Конституція III року Республіки. Відновлення принципу розподілу влад, народного суверенітету.

1799 р. – Конституція Наполеона Бонапарта. Верховенство уряду й представництво по плебісциту. У 1804 р. основний закон промульгований; республіка перетворена в імперію. Заснування сучасної системи місцевого управління, національного банку, кодифікація права.

1814 р. – Конституційна хартія – перша в світі окройована (дарована монархом)

1875 р. – Конституційні закони: Закон про організацію Сенату, Закон про організацію державної влади, Закон про відносини між державними властями. Заснування парламентсько-президентської республіки.

1958 р. – Конституція П'ятої республіки, схвалена на референдумі.
 Розширення повноважень виконавчої влади.
 1962 р. – обрання президента внаслідок загальнонаціонального голосування.
 2000 р. – зменшення в результаті референдуму каденції президента з 7-ми до 5-ти рр.
 2003 р. – зменшення каденції Сенату з 9-ти до 6-ти рр. Оновлення на половину через кожні 3 рр.

1.2: Федеративна Республіка Німеччина

Країна в Західній Європі, площа – бл. 357 тис км²,
населення – бл. 83 млн осіб.

Федеративна держава, парламентська республіка.

Адміністративно-територіальний поділ

16 федеральних земель

Основні етапи конституційного будівництва

1814 р. – октройована конституція в герцогстві Нассау.

1815 р. – Німецький конфедеративний союз.

1850 р. – Пруська Конституційна хартія. Розподіл влади з превалюванням виконавчої гілки. Куріальна виборча система з перевагою заможних виборців.

1866 р. – Створення Північнонімецького союзу.

1867 р. – Конституція Північнонімецького федеративного союзу. Пруський король – президент союзу. Двопалатний парламент: Союзна рада й Рейхстаг.

1871 р. – створення Німецької імперії. Конституція федеративної держави, що складалася з 22 монархій і трьох аристократичних республік. Домінація Пруссії в імперії. Тенденція до унітаризму.

1919 р. – Веймарська конституція. Перетворення конституційної монархії у парламентсько-президентську республіку. Збереження федеративного устрою. Впровадження відповідального уряду, проголошення й узаконення свободи слова, друку, демонстрацій, асоціацій тощо.

1933–1945 рр. – націонал-соціалістична диктатура. Гегемонія виконавчої влади, однопартійна система, ліквідація демократичних свобод, рейхсрату, місцевого самоуправління. Видання Общинного статуту 1935 р. Персоналізація урядової влади.

Плебісцити як форма народовладдя.

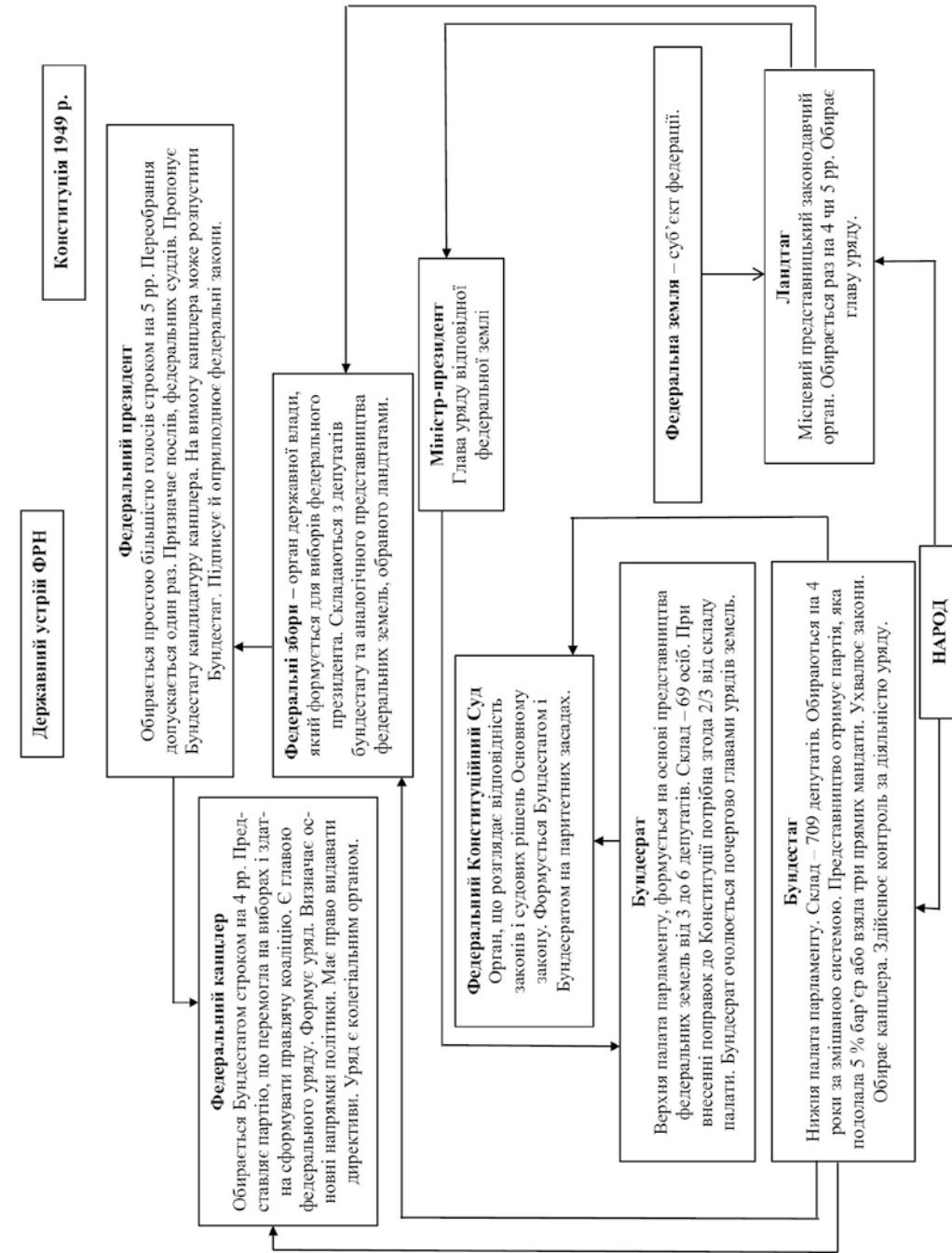

1945 р. – втрата в результаті поразки в війні близько третини території.

1949 р. – об'єднання окупаційних зон, спочатку Бізонії, згодом Тризонії в єдину державу. Конституція Федеративної Республіки Німеччина.

Державністю володіє кожна з федеральних земель. Суб'єкти федерації мають законодавчі й виконавчі органи – ландтаги й уряди на чолі прем'єр-міністрами або бургомистрами міст-земель.

1990 р. – об'єднання Німеччини – приєднання Східної Німеччини, Західного Берліну на основі статті 23 Основного закону, яка з 1949 р. передбачала можливість розширення ФРН.

1.3: Королівство Нідерланди

Країна в Західній Європі, площа – 41,5 тис км², населення – бл. 17 млн осіб.
Унітарна держава, конституційна монархія.

Адміністративно-територіальний поділ

12 провінцій; три общини Карибських Нідерландів – до жодної провінції не входять; Аруба, Кюрасао, Сен-Мартен – самоуправні держави зі значною автономією в складі Королівства як федерації.

Основні етапи конституційного будівництва

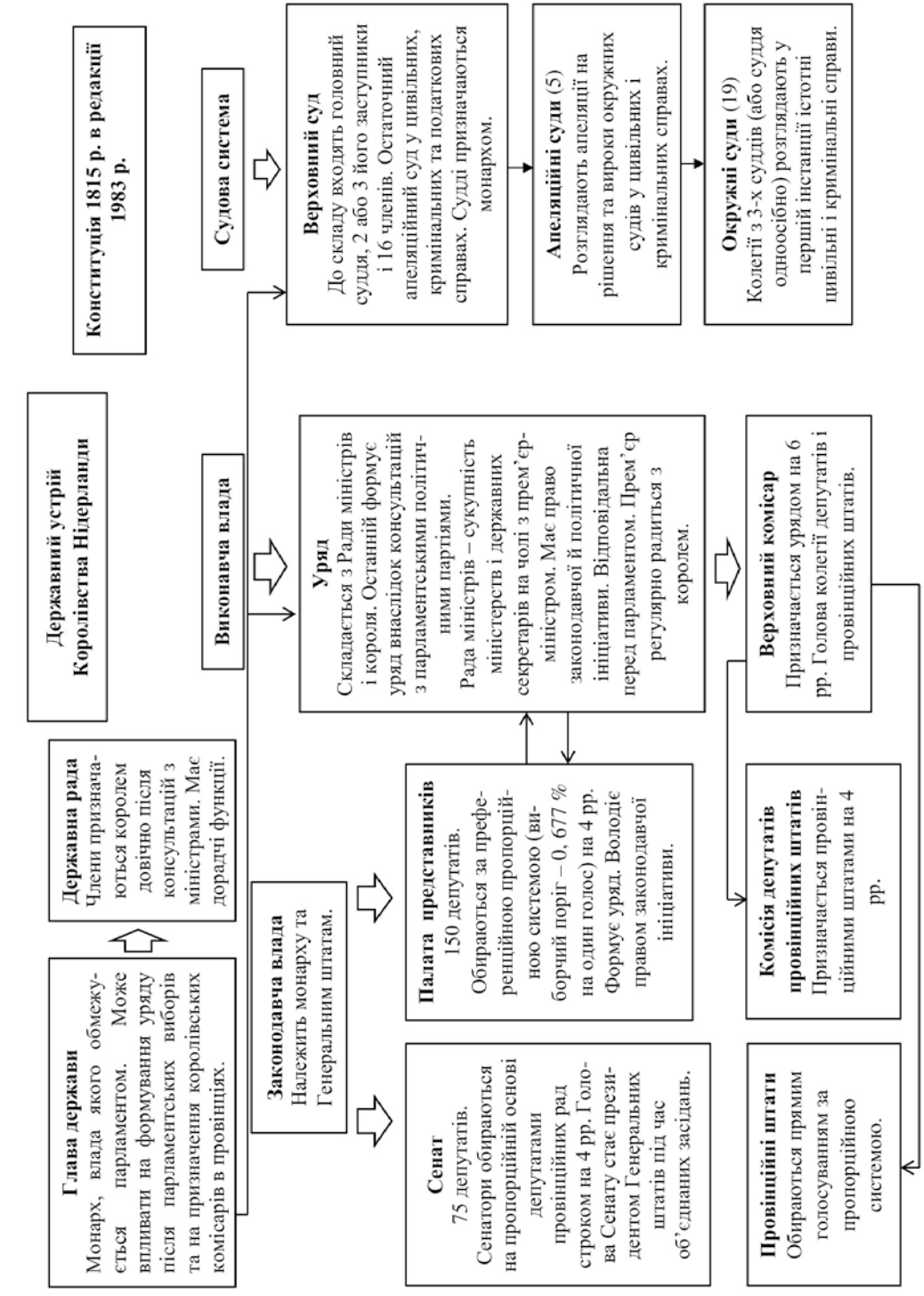
1579 р. – Статті Утрехтської унії – Основний закон Об'єднаних провінцій. Конфедеративний устрій. Республіка. Сім провінцій.
1798 р. – Конституція Королівства Голландія. Конституційна монархія. Відділення церкви від держави.

1815 р. – Конституція Об'єданого Королівства Нідерландів (Нідерланди й Бельгія). Конституційна монархія. Двопалатний парламент.
1848 р. – поява відповідального уряду. Парламент отримав право вносити поправки до діяльності уряду.

1919 р. – запровадження загального виборчого права. У 1922 р. це закріплено в Конституції.
1956 р. – редакція Конституції в зв'язку з повною незалежністю Індонезії. Збільшення Палати представників до 150 членів, а Сенату – до 75 членів.
1963 р. – втрата голландської Нової Гвінеї.

1972 р. – монарх зобов'язаний складати присягу перед народом (Генеральними Штатами).
1983 р. – нова редакція Конституції Королівства Нідерланди. Фіксація соціальних прав громадян. Розширення змісту Білля про права.
1986 р. – створення на осушених землях нової провінції Флеволанд.

2005 р. – рішення про проведення консультативних референдумів.
2010 р. – нова редакція Харгії Королівства Нідерланди, що являє собою рамкову конституцію федеративної держави в складі Нідерландів, Аруби, Кюрасао, Сен-Мартена.

1.4: Королівство Бельгія

Країна в Західній Європі, площа – 32,25 тис км², населення – бл. 11,5 млн осіб.
Федеративна держава, конституційна монархія.

Адміністративно-територіальний поділ

Королівство – подвійна федерація. Адміністративними й господарськими одиницями є 3 регіони (Фландрія, Валлонія, Брюссель), що поділяються на 10 провінцій. Суб'єктами федерації, що здійснюють культурно-лінгвістичну автономію, є три співтовариства (фламандське, франкомовне, німецькомовне).

Основні етапи конституційного будівництва

1831 р. – Конституція Королівства Бельгія. Унітарна держава. Поділ влади. Конституційна монархія. Двопалатний парламент. Державна система базується на праці.

1893 р. – запровадження пропорційної виборчої системи, що вимагає створення урядової коаліції.
1898 р. – Закон про рівність мов: фламандська зрівняна в правах з французькою.

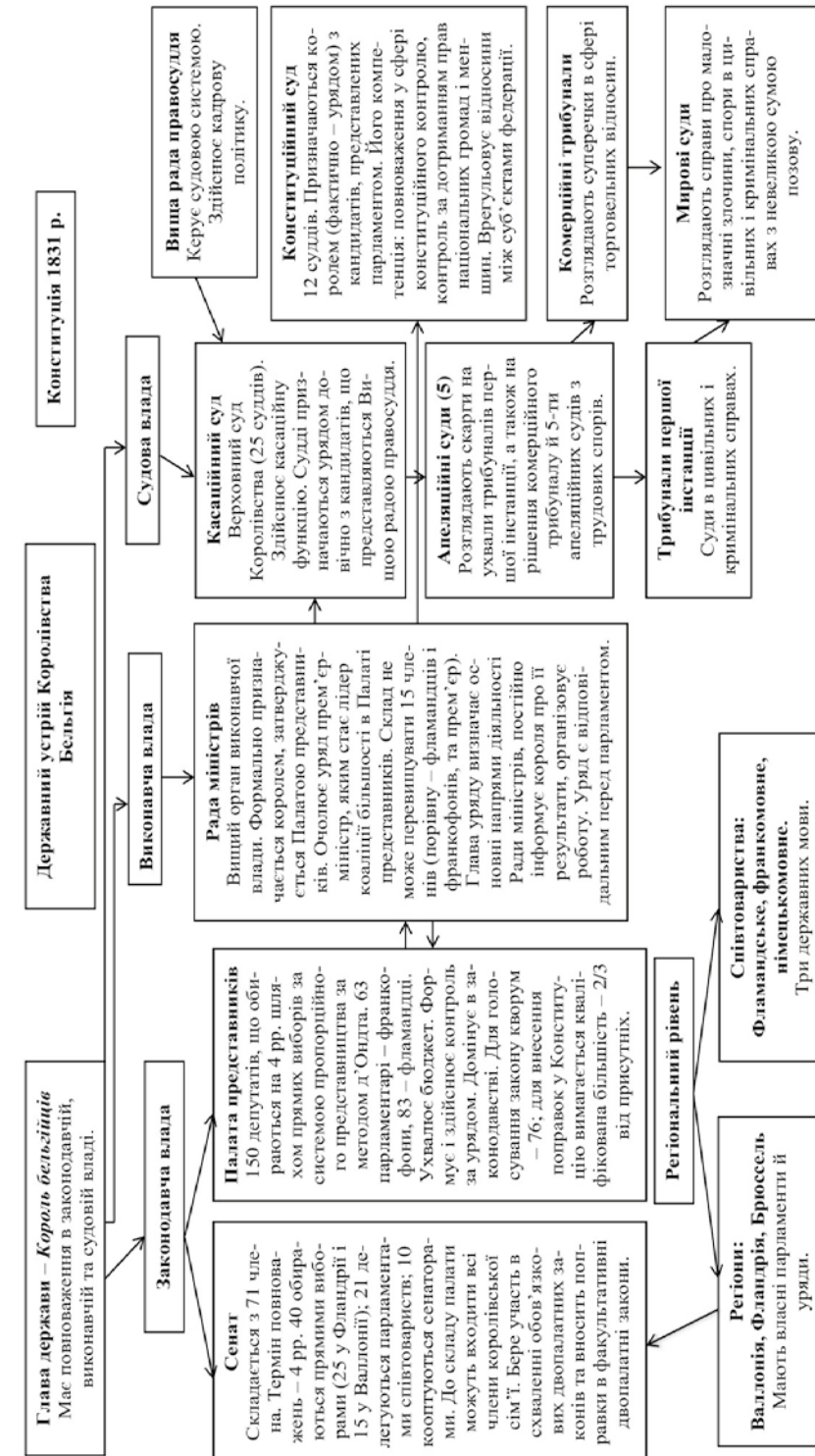
1863 р. – визначення кордонів 4-х лінгвістичних областей: французької, голландської, німецької та двомовної області – Брюссель з передмістями.
1970 р. – початок перетворення в федеральну державу.
1980 р. – злиття фламандських інститутів; право Валлонії на таку ж реорганізацію.
1989 р. – визначення статусу Брюсселя.

1983 р. – створення Арбітражного суду, що здійснював контроль за учасниками федерації.
2007 р. – перетворення Арбітражного суду в Конституційний. Розширення його повноважень за рахунок контролю щодо дотримання громадянських прав.

1993 р. – співтовариства й регіони отримали право укладення міжнародних договорів.
1994 р. – консолідований текст Конституції. Офіційне закріплення федеративного устрою. Подвійна федерація: співтовариства й регіони. Останні мають свої парламенти та уряди.

1.5: Швейцарська Конфедерація

Країна в Західній Європі, площа – 41,29 тис км², населення – бл. 8,56 млн осіб.
Федеративна держава, парламентська республіка.

Адміністративно-територіальний поділ

20 кантонів та 6 навіккантонів (кантони Аппенцель, Базель, Унтервальден поділяються на два напівкантони). Найстаріші кантони – Урі, Швіц, Унтервальден (1291 р.); наймолодший – Юра (1978 р.).

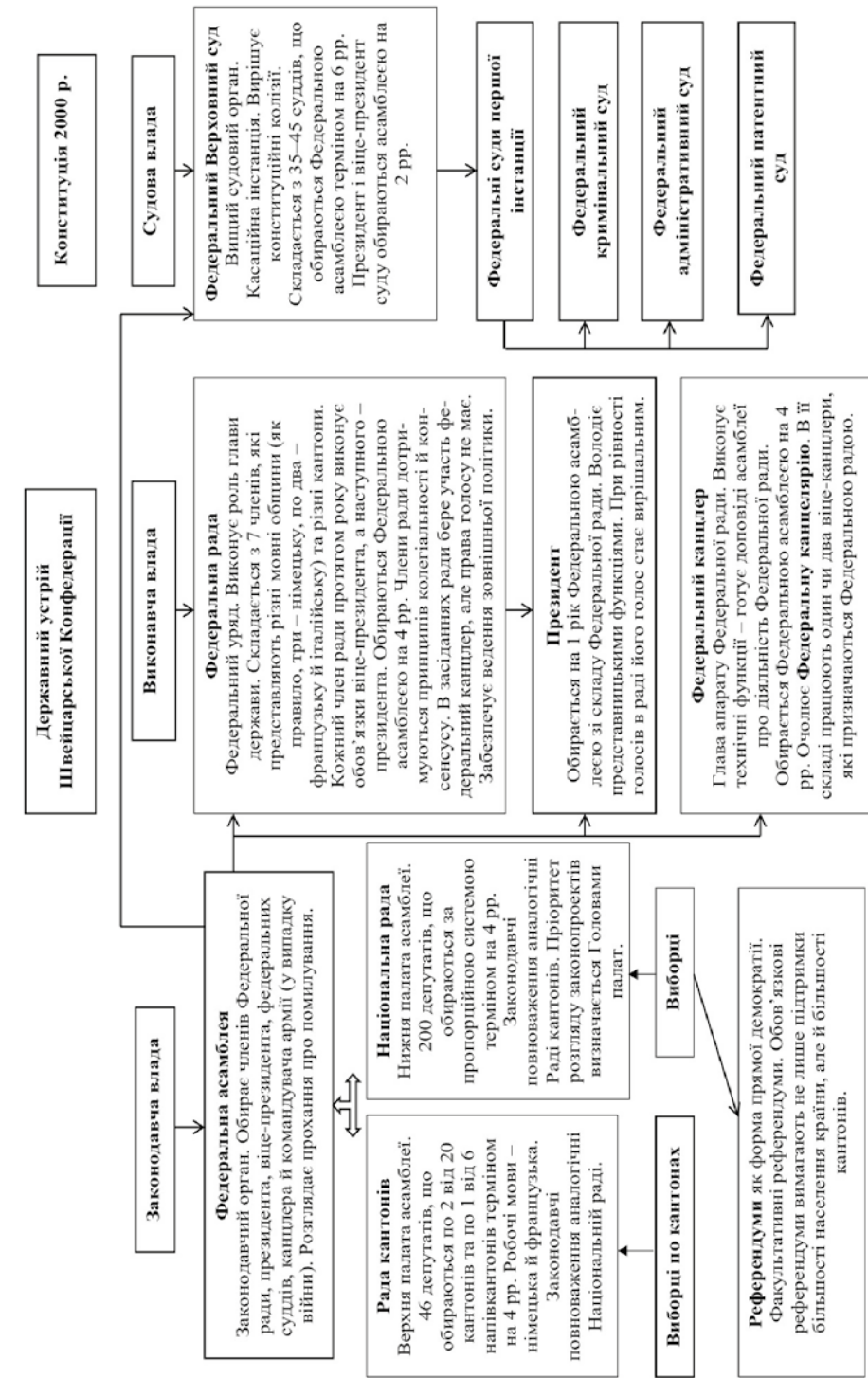
Основні етапи конституційного будівництва

1848 р. – Конституція. Перетворення держави із конфедерації в децентралізовану федерацію. Республіканська форма правління. Створення двопалатного парламенту (Федеральна асамблея), що складається з Національної ради та Ради кантонів. Пряма демократія в формі референдумів. Закріплення нейтрального статусу. Загальне виборче право для чоловіків. Столиця – Берн.
1874 р. – Конституція, схвалена на референдумі. Зміни в компетенції центральної влади – федеральний уряд отримав більше влади й відповідальності. 50 тис громадян або 8 кантонів можуть вимагати прийняття чи відміни федеральних законів і державних постанов.

1891 р. – редакція Конституції. Впровадження механізму федеральної народної ініціативи. Право громадян вимагати внесення змін до Конституції.
1921 р. – обов’язкові референдуми щодо укладених міжнародних договорів.
1971 р. – загальне виборче право для жінок.
1990 р. – уведення мораторію на будівництво атомних електростанцій.
1993 р. – встановлення Національного дня Швейцарії.

1999 р. – референдум щодо нової Конституції.
2000 р. – набрання чинності Конституції. Затвердження принципів: пріоритету федерального права; територіальної цілісності федерації; громадянської згоди; обмеженого суверенітету кантонів; концентрація законодавчої влади в центрі; виконавчої – в кантонах; неможливість відставки уряду шляхом вотуму недовіри в парламенті. Триступенева державна модель: федерація – кантони – громади.

2002 р. – приєднання до ООН. Попередня спроба 1986 р. була заблокована на референдумі.
2009 р. – референдум про заборону будівництва мінаретів.

1.6: Республіка Австрія

Країна в Західній Європі, площа – 83,9 тис км², населення – бл. 8,9 млн осіб.
Федеративна держава, парламентська республіка.

Адміністративно-територіальний поділ

9 федеральних земель, які мають власні парламенти, уряди, громадянство тощо.

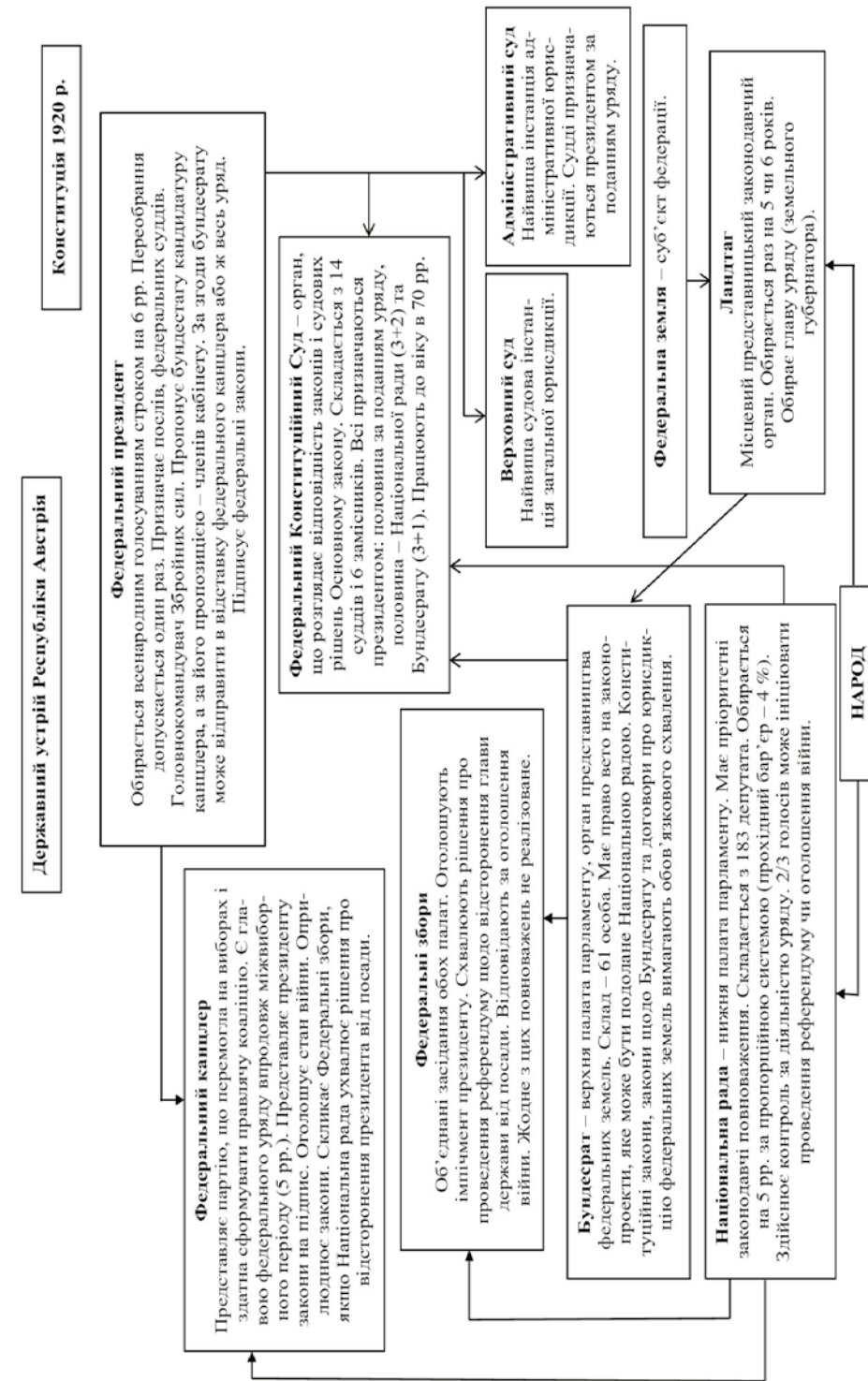
Основні етапи конституційного будівництва

1849 р. – окройована Конституція Австрійської імперії (т. зв. Ольмюцька). Конституційна монархія. Двопалатний парламент. Відповідальність міністрів перед парламентом. 14 країв отримали право на схвалення власних конституцій.
1860 р. – незмінний диплом; 1861 р. – оновлена Конституція. Федералізація Австрійської імперії. Широке повноваження для Угорських Національних зборів.
Призупинена в 1865 р.
1867 р. – відновлення Конституції 1860–1861 рр. Перетворення імперії в дуалістичну монархію – Австро-Угорщину. Отримання Угорщиною автономії, парламенту й уряду. Розширення законодавчих прав парламенту. Куріальна система виборів.

1918 р. – проголошення Першої Австрійської Республіки.
1920 р. – Федеральний конституційний закон. Федеративна держава. Парламентська республіка. 4 сфери компетенції: 1) федерації; 2) спільна, але законодавча роль центру; 3) спільна, в т. ч. й у законодавстві; 4) земель. Парламентська система правління для земель. Створення Конституційного суду.
1929 р. – зміни, скеровані на посилення виконавчої влади.
1938–1945 рр. – аншлюс; включення Австрії до складу Третього Рейху.

1945 р. – Друга Австрійська Республіка. Тимчасова Конституція.
1946 р. – відновлення чинності Федерального конституційного закону 1920 р.
1955 р. – Державний договір і виведення окупаційних військ з країни. Ратифікація договору п'ятьма державами (США, СРСР, Велика Британія, Франція, Австрія) Декларації незалежності Австрії. Федеральний конституційний закон про нейтралітет.
1965 р. – Закон про громадянство федерації й окремих земель.

1974 р. – Державно-правова угода між федерацією і землями. Посилення корпоративного федералізму в сфері довілля, енергетики тощо.
1994 р. – референдум про вступ в ЄС.

Питання для самоконтролю:**Французька Республіка:**

1. Коли була заснована сучасна система місцевого управління Французької Республіки?
2. Дайте визначення поняттю «октройована конституція».
3. У зв'язку з чим Національні збори Французької Республіки можуть видавати біллі про опалу?
4. Вкажіть «заповідні області Президента».
5. За чийм дорученням прем'єр-міністр може головувати на засіданнях уряду?
6. У якій пропорції президент, Сенат та Національні збори формують Конституційну раду?
7. Який орган судової влади Французької Республіки виконує консультативну роль для уряду?
8. За яким принципом відбувається оновлення Сенату Французької Республіки?

Федеративна Республіка Німеччина:

1. Які повноваження федерального канцлера ФРН?
2. Чому Австрія не увійшла до складу Північнонімецького федеративного союзу?
3. Як розподіляються повноваження між федерацією й федеральними землями?
4. Що символізують кольори прапору ФРН?
4. На яких принципах базується політична система Німеччини?
5. Який державний орган ФРН отримав назву «довічний федеральний орган»?
6. Яка роль федерального президента в ФРН?
7. Принципи формування Бундесрату – верхньої палати німецького парламенту.
8. Які зміни були внесені до Конституції ФРН після об'єднання з НДР?

Королівство Нідерланди:

1. Який статус мають Аруба, Кюрасао та Сен-Мартен?
2. Чому нереалізованою була унія між Нідерландами й Індонезією?
3. Кому належить законодавча влада в Нідерландах?
4. Які функції в країні виконує монарх?
5. Хто входить до складу Верховного суду?
6. Як призначається та які повноваження в Верховного комісара провінції?

7. Яким законом було змінено однопалатний парламент Королівства Нідерланди на двопалатний?

8. Основна причина редагування Конституції в 1983 р.

Королівство Бельгія:

1. Назвіть основні принципи Конституції 1831 р.
2. Які регіони є суб'єктами федерації у Королівстві?
3. За якою системою обираються депутати в Палату представників?
4. Які повноваження належать главі уряду?
5. Яке співвідношення між регіонами й мовними співтовариствами?
6. Який орган здійснює кадрову політику в судовій системі?
7. Опишіть компетенцію Конституційного суду.
8. У чому полягає діяльність мирових судів?

Швейцарська Конфедерація:

1. Роль референдумів у реалізації прямої демократії в країні.
2. Які кантони першими створили Конфедерацію?
3. Коли за Швейцарією був визнаний нейтральний статус?
4. Які мови є офіційними в парламенті країни?
5. Повноваження Президента Швейцарської Конфедерації.
6. Яка інституція виконує повноваження федерального уряду і як вона формується?
7. Які спеціалізовані суди функціонують в країні на федеральному рівні?
8. Склад Ради кантонів та її повноваження.

Республіка Австрія:

1. Які органи державної влади Австрії беруть участь в процедурі імпичменту?
2. Охарактеризуйте повноваження Бундесрату та Національної ради.
3. Назвіть елементи системи стримувань та противаг в конституційному устрої Республіки Австрія.
4. Який орган влади до сих пір не реалізував своїх повноважень?
5. Назвіть особливості призначення суддів Федерального Конституційного суду в Австрії.
6. Які сфери компетенції виділила Конституція Австрії 1920 р.?
7. Коли Республіка Австрія стала членом ЄС?
8. Окресліть роль Федерального канцлера в системі поділу влади.

Розділ 2. ПІВНІЧНА ЄВРОПА

Регіон Європи; площа – понад 1,8 млн км²; населення – понад 105 млн осіб.

До регіону входять Велика Британія, Ірландія, Ісландія, Данія, Норвегія, Швеція, Фінляндія, Литва, Латвія, Естонія.

2.1: Сполучене Королівство Великої Британії та Північної Ірландії

Країна в Західній Європі, площа – 244,8 тис км², населення – бл. 67 млн осіб.
Унітарна держава, конституційна монархія.

Адміністративно-територіальний поділ

4 історичні провінції – Англія, Уельс, Шотландія, Північна Ірландія
Англія: 39 графств, 6 метрополітенських графств, Великий Лондон.
Уельс: 9 графств, 10 міст-графств, 3 міста.
Шотландія: 9 округів, 3 загальні території. Політичний союз із Англією за Актом про унію 1707 р.
Північна Ірландія: 26 округів. Королівство Ірландія увійшло до складу Сполученого Королівства за Актом унії 1801 р. У 1921 р. Ірландія стала домініоном; Північна Ірландія залишилася в складі Сполученого Королівства.
14 заморських територій. Осколки колишньої Британської колоніальної імперії.

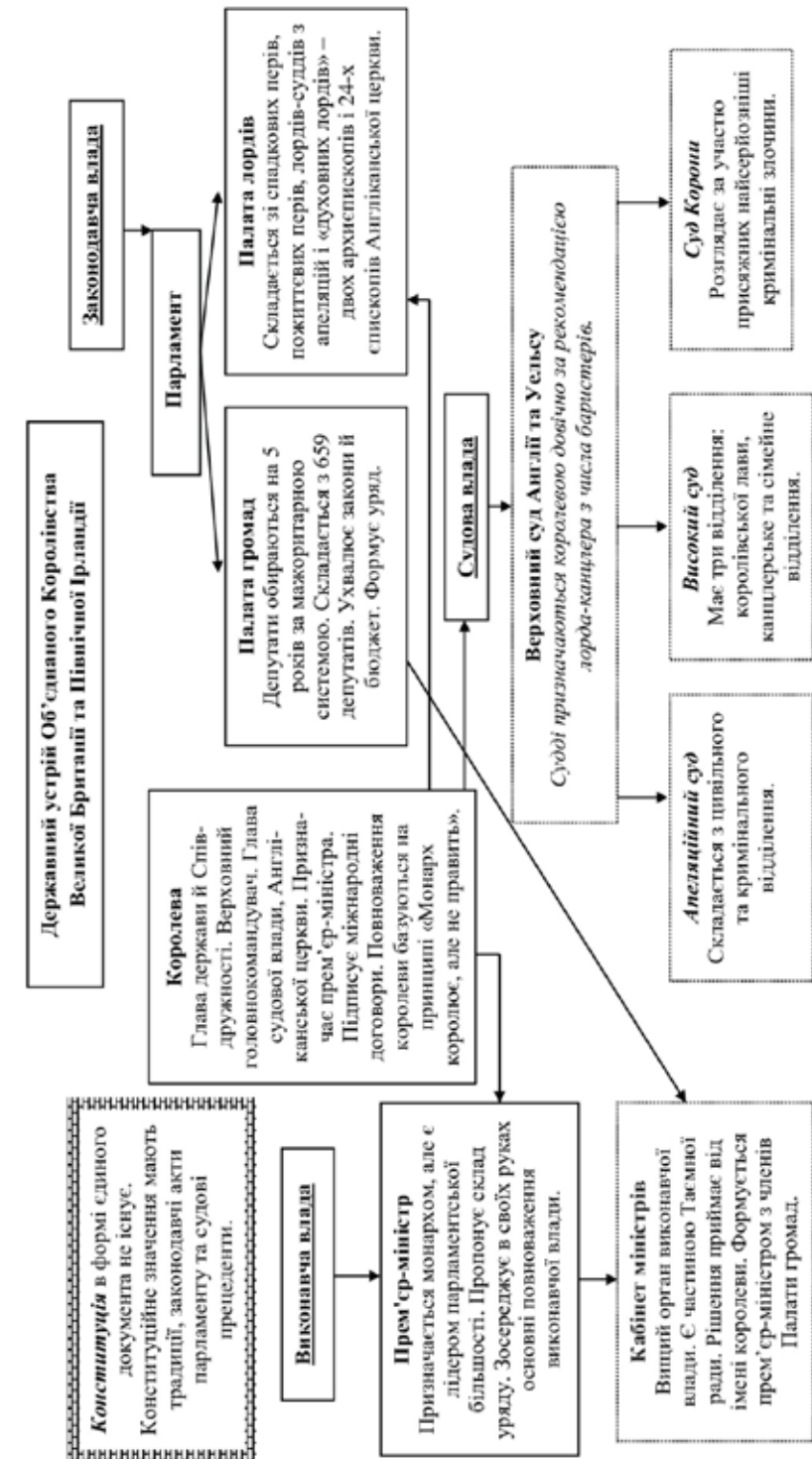
Основні етапи конституційного будівництва

1215 р. – Велика хартія вольностей – перший акт збірної англійської/британської конституції. Створення Великої ради Королівства, яка мала обмежувати владу монарха. Чинності не набрала.

1679 р. – Habeas Corpus Amendment Act (Акт про забезпечення свободи підданих та запобігання ув'язнень за морями) – закріплення принципу презумпції невинуватості.
1689 р. – Білль про права – утвердження верховенства парламенту в сфері законодавчої влади та фінансової політики.
1701 р. – Акт про влаштування – впровадження принципу контрасигнатури щодо указів монарха; встановлення правила незмінності суддів.

Початок XVIII ст. – створений уряд на чолі з прем'єром
Сер. XVIII ст. – уряд став незалежним від короля, формувався за партійною ознакою, отримав статус «відповідального».
1873–1875 рр. – судова реформа; створення Верховного суду та системи прецедентного права.

1998–1999 рр. – процес деволуції. Створення Асамблеї Північної Ірландії, Національної асамблеї Уельсу, парламенту Шотландії.
2016 р. – Брексит – референдум щодо виходу з ЄС.

2.2: Королівство Швеція

Країна в Північній Європі, площа – бл. 450,3 тис км², населення – бл. 10 млн осіб.
Унітарна держава, конституційна монархія.

Адміністративно-територіальний поділ

25 ленів, що об'єднуються в три неофіційні регіони: Гьоталанд, Свеаланд і Норрланд.

Основні етапи конституційного будівництва

1809 р. – договірна Конституція Королівства. Дуалістична монархія. Королю належить вся виконавча влада. Він її реалізував через Державну раду (9 членів). Риксдаг (парламент) разом з монархом ухвалював закони. Конституція збірна, складалася з 4-х окремих Конституційних законів:
1809 р. – Акт про форму правління; 1810 р. – Акт про Риксдаг; 1810 р. – Акт про престолонаслідування; 1812 р. – Акт про свободу друку.

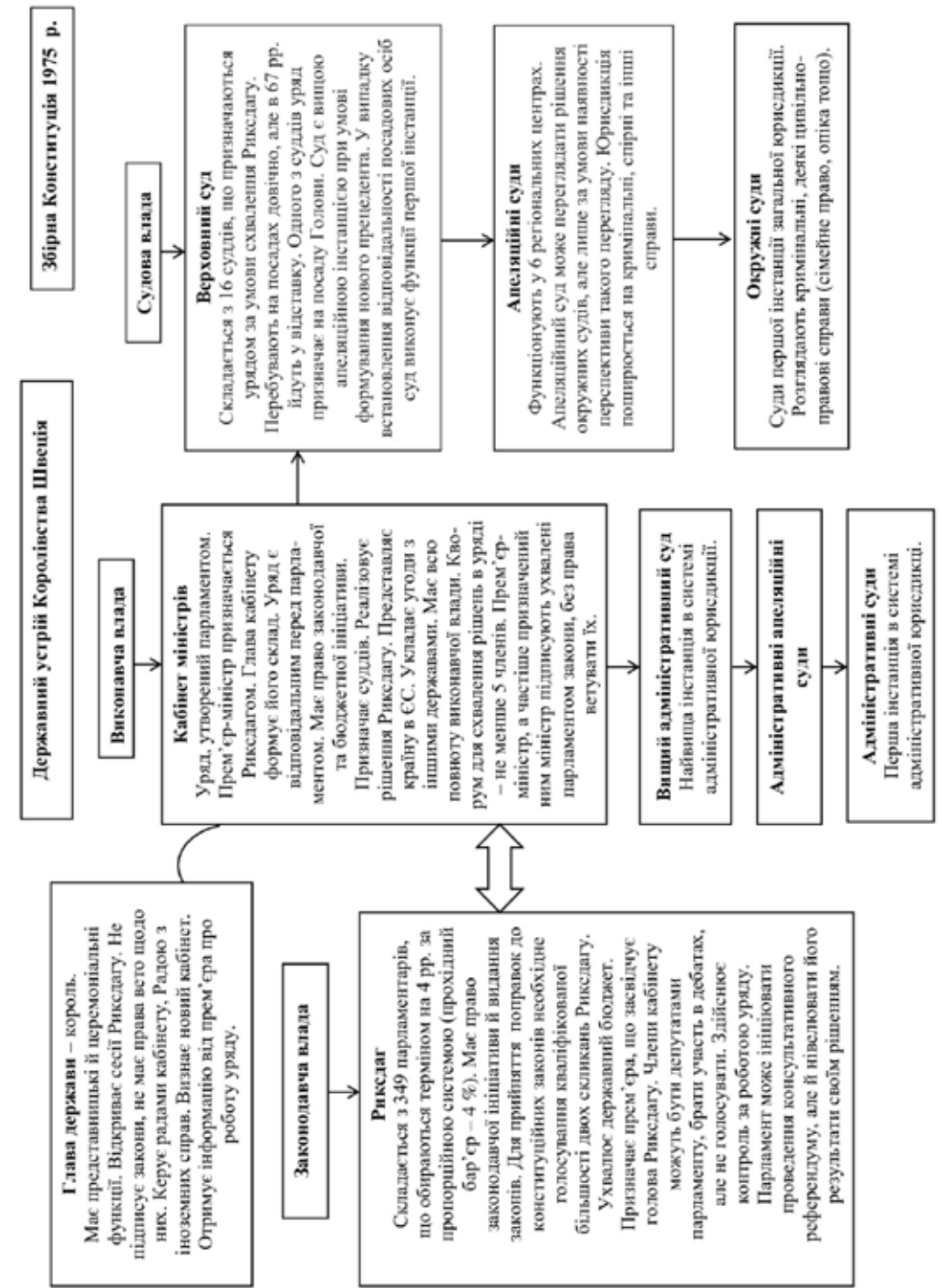
1866 р. – новий закон про Риксдаг. Заміна станового Риксдагу двопалатним.
1876 р. – запровадження посади прем'єр-міністра.
1909 р. – загальне виборче право для чоловіків.
1919 р. – перший відповідальний уряд.
1921 р. – загальне виборче право для жінок.

1949 р. – зміни до Акта про свободу друку. Заборона будь-яких форм цензури. Усталені принципи доступу до офіційних документів. Свобода передачі будь-яких матеріалів ЗМІ.
1969 р. – новий Акт про Риксдаг. Двопалатний парламент замінений однопалатним (350 депутатів).

1974 р. – новий Акт про форму правління. Прем'єр-міністра призначає тальман (спікер парламенту), а не монарх. Прем'єр призначає членів уряду. Вступив у силу 1975 р., що поклало початок функціонуванню збірної Конституції.
1974 р. – Акт про Риксдаг. Займає проміжне місце між конституційними законами та звичайним статутним правом.
1991 р. – Акт про свободу висловлювання поглядів (радіо й телебачення).
1979 р. – поправка до Акта про престолонаслідування. Допуск жінок до спадкування престолу.
Ці Конституційні закони, а також Акт про свободу друку складають збірну Конституцію Королівства Швеція.
1999 р. – відділення церкви від держави.

2.3: Фінляндська Республіка

Країна в Північній Європі, площа – бл. 338,1 тис км², населення бл. – 5,56 млн осіб.

Унітарна держава, парламентська республіка.

Адміністративно-територіальний поділ

19 регіонів (макунат); регіон Аландських островів, населений фінськими шведами, володіє автономією.

Основні етапи конституційного будівництва

1772 р. – Акт про форму правління. 1789 р. – Закон про союз і захист. Визначення самодержавної форми правління в Шведському Королівстві, до складу якого входила Фінляндія. Збереження їх юридичного значення в Фінляндії після приєднання до Російської імперії.

1809 р. – створення Великого князівства Фінляндського. Дуалістична станова монархія. Сеймовий статут як регіональна конституція. Російський імператор – глава фінляндського імператорського Сенату. Фінляндський Сейм (Едускунта) – представницький орган, до 1863 р. практично не збирався. З 1906 р. обирався за пропорційною системою на основі загального виборчого права.

1917 р. – проголошення Фінляндією незалежності.

1919 р. – збірна конституція, що складається з 4-х конституційних законів:

1919 р. – Акт про форму правління. Перетворення країни з монархії на республіку. Розширення прав Едускунти.

1922 р. – Акт про право парламенту контролювати законність діяльності Державної ради і канцлера юстиції.

1922 р. – Закон про вищий суд.

1928 р. – Парламентський статут (Акт про Едускунт).

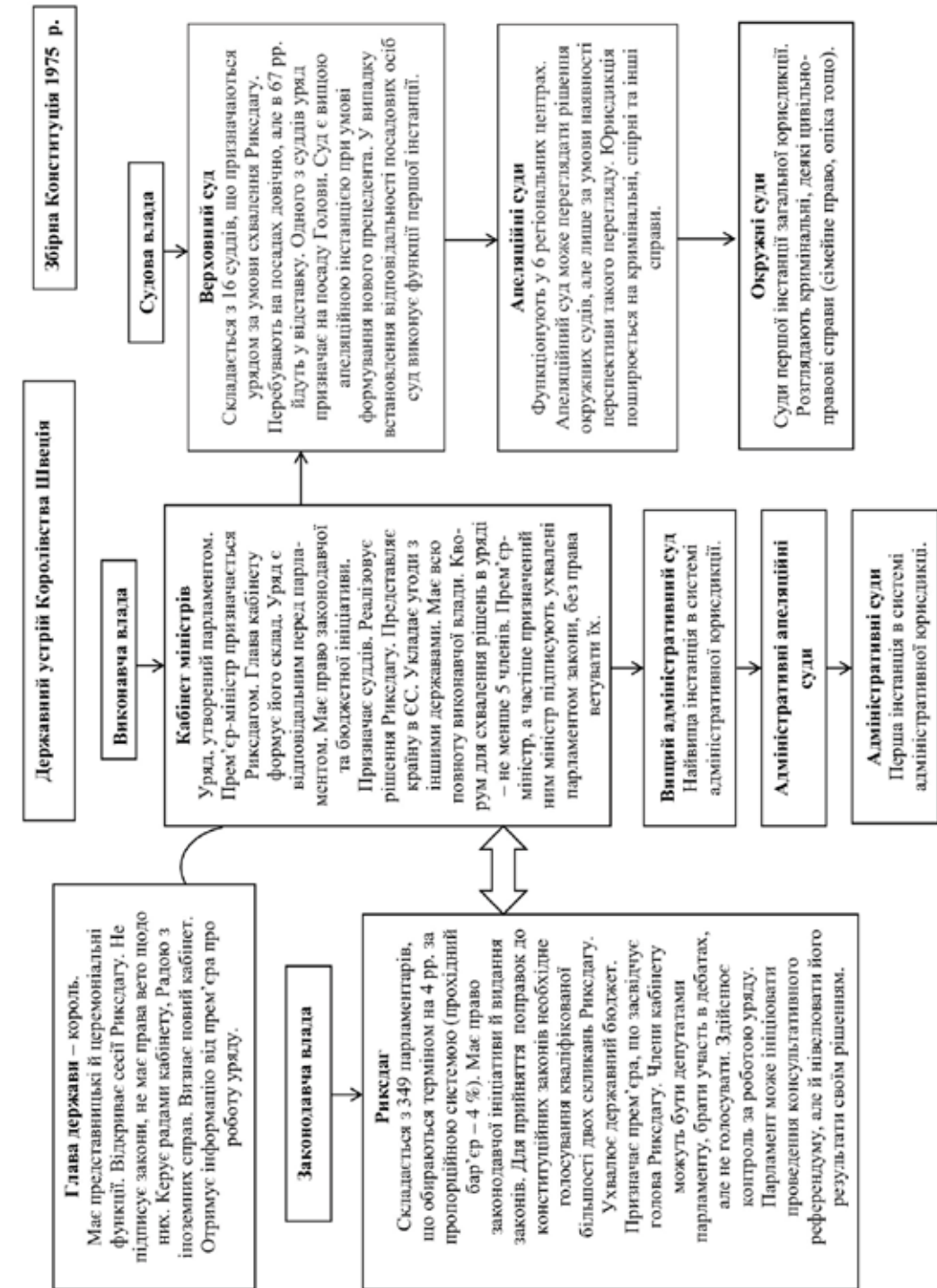

1987 р. – норма про проведення консультативних референдумів. Заміна опосередкованих виборів президента (вибірниками) на комбіновані – поєднання прямого голосування й колегії вибірників.

1991 р. – запровадження прямих виборів президента.

2000 р. – нова Конституція. Перетворення президентської республіки в парламентську з сильною виборною президентською владою. Зміна балансу влад між Едускунтою, президентом і Державною радою в бік посилення парламенту.

2.4: Королівство Норвегія

Країна в Північній Європі, площа – бл. 385,207 тис км², населення – бл. 5,4 млн осіб.

Унітарна держава, конституційна монархія.

Адміністративно-територіальний поділ

11 фюльке; інтегровані території – о. Шпіцберген, о. Ян-Маєн; залежні території – о. Буве, о. Петра I, Земля Королеви Мод (частина Антарктиди, на яку претендує Норвегія).

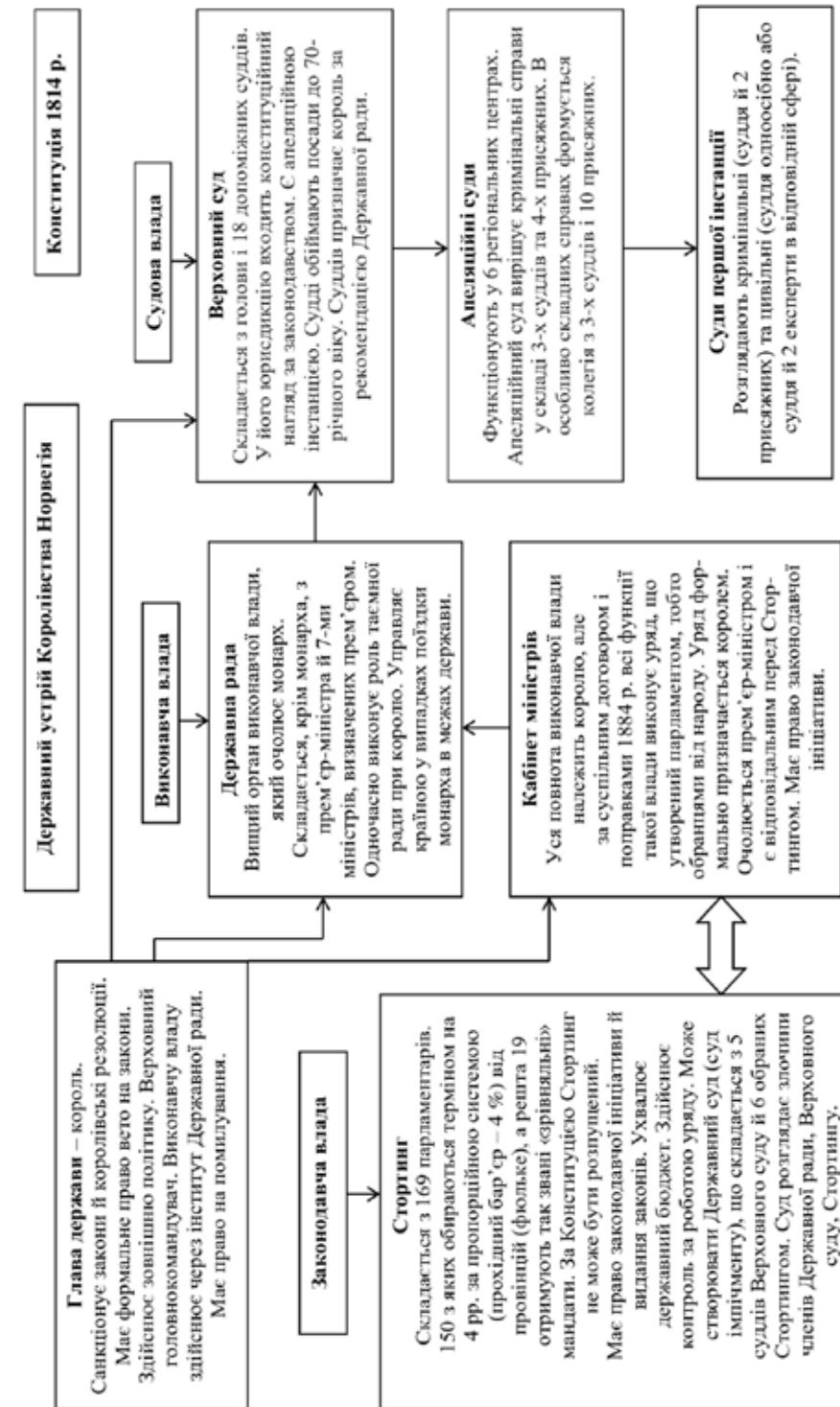
Основні етапи конституційного будівництва

1814 р. – Конституція Королівства Норвегія. Конституційна монархія дуалістичного типу. Двопалатний парламент – Стортинг. Король і Державна рада здійснюють виконавчу владу. Євангельсько-лютеранська релігія – державна. Заборона доступу в Королівство євреям. У 1851 р. останні отримали громадянські права.
1837 р. – Акт про ольдерменів – перший в Європі закон про місцеве самоврядування.
1884 р. – утвердження практики парламентаризму, тобто уряду, який формується парламентом і перед ним відповідає.

1905 р. – розірвання Шведсько-Норвезької унії. Утворення незалежного Королівства Норвегія.
1913 р. – Закон парламенту про надання виборчих прав жінкам.
1927 р. – Закон парламенту «Про трудові спори». Створений Суд з трудових справ.
1954 р. – у Конституції закріплена гарантія права на працю.
1962 р. – введено посаду омбудсмена, що обирається парламентом на 4 рр.

1964 р. – всі жителі Королівства отримали право на свободу віросповідання.
1988, 2006 рр. – гарантування національно-культурної автономії саамів. Право на створення Саметингу (Зібрання саамів).
2002 р. – Закон «Про парламентські й місцеві вибори». Запровадження пропорційної виборчої системи.

2007 р. – трансформація двоскладової структури Стортингу в однопалатну шляхом скасування Лагтингу.
2020 р. – адміністративна реформа – поділ країни на 11 фюльке, які об'єднуються в 5 неофіційних регіонів: Північна, Західна, Центральна, Південна і Східна Норвегія.

2.5: Королівство Данія

Країна в Північній Європі, площа – бл. 43,4 тис км², населення – бл. 5,7 млн осіб.
Унітарна держава, конституційна монархія.

Адміністративно-територіальний поділ

5 регіонів (Ховедстаден, Зеландія, Північна Ютландія, Центральна Ютландія, Південна Данія). Гренландія (2,176 млн км²) та Фарерські острови (бл. 1,4 тис км²) мають автономний статус.

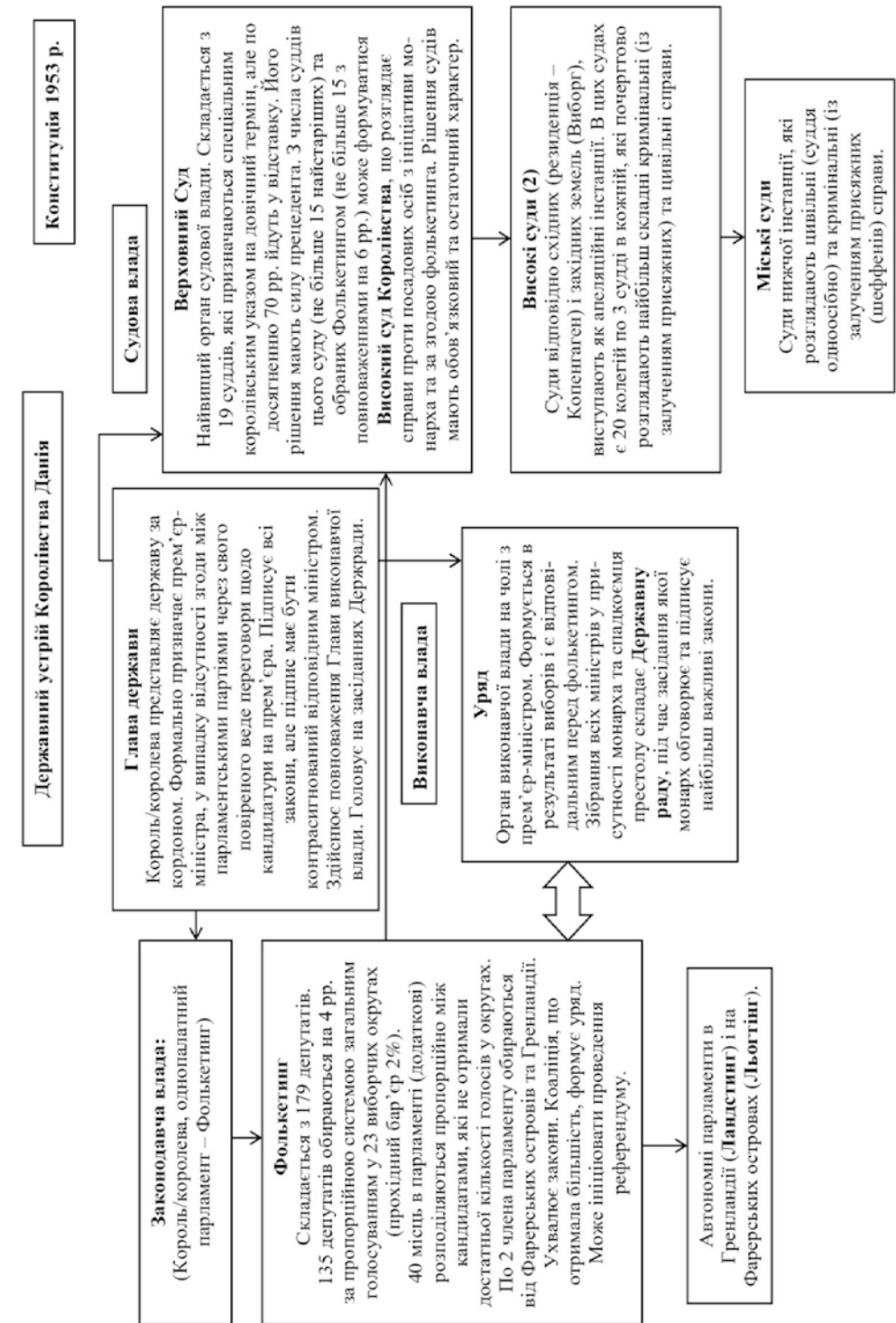
Основні етапи конституційного будівництва

1849 р. – Закон про Конституційне Королівство Данія. Дуалістична монархія. Законодавча влада – монарху й парламенту. Виконавча – королю. Незалежність суддів.
1856 р. – консолідований Конституційний акт. Заснування ригсдагу – законодавчої королівської ради. Виконавча влада належала Таємній державній раді.
1863 р. – Конституція. Статут та парламент Шлезвігу. Автономія для Гольштейну.
1866 р. – переглянута Конституція як наслідок поразки в війні з Пруссією, Австрією й Ганновером. Посилення виборчої складової при формуванні Ластинга.

1915 р. – надання виборчих прав жінкам. Запровадження пропорційної системи виборів. Вимога перегляду Конституції за умови схвалення її тексту двома парламентами поспіль та на референдумі. Її чинність декілька разів відкладалася у зв'язку з війною й була реалізована лише в 1918 р.
1918 р. – Датсько-Ісландська федеративна унія.
1920 р. – перегляд Конституції у зв'язку з успішним проведенням плебісциту про приєднання Верхнього Шлезвігу до Королівства.

1939 р. – нереалізований проєкт нової Конституції.
1944 р. – проголошення незалежності Ісландії та її вихід з унії.
1953 р. – Конституція Королівства Данія. Ухвалена парламентом і схвалена на референдумі. Закон про престолонаслідування.

2007 р. – адміністративно-територіальна трансформація та реформа місцевого самоврядування.
2009 р. – скасування шляхом референдуму права первородства чоловіків щодо престолу; утворення абсолютної примогенітури.

Питання для самоконтролю:**Сполучене Королівство Великої Британії та Північної Ірландії:**

1. В чому полягає особливість Конституції Великої Британії?
2. Яка роль королеви в судовій системі?
3. Яка церква має представників («духовних лордів») у Палаті лордів?
4. Яке значення для держави має документ «Білль про права»?
5. За чією рекомендацією призначаються судді Верховного суду Англії та Уельсу (Верховного суду Великої Британії)?
6. В чому полягає особливість уряду в Великій Британії?
7. Назвіть наслідки судової реформи 1873–1875 рр.
8. Яка роль прем'єр-міністра в системі поділу влади?
9. Яким судовим органом розглядаються найсерйозніші кримінальні злочини?
10. Яке значення для держави має Велика хартія вольностей?

Королівство Швеція:

1. В чому полягає особливість Конституції Королівства?
2. Що таке дуалістична монархія й коли вона була встановлена в Швеції?
3. Коли в Королівстві було впроваджене загальне виборче право для жінок?
4. Яким чином був трансформований Акт про престолонаслідування в 1979 р.?
5. Яка церква домінує в країні й коли відбулося її відділення від держави?
6. В чому полягає відмінність між ленами й регіонами?
7. Яка роль адміністративної юстиції в країні?
8. За якою системою формується Рикстаг?

Фінляндська Республіка:

1. Причини зміни президентської республіки на парламентську з сильною президентською владою.
2. В який спосіб ухвалюється державний бюджет у Фінляндії?
3. В чому полягає особливий статус Аландських островів?
4. Як формується Едускунта?
5. Роль референдумів у конституційному праві країни.
6. Яку компетенцію мають суди першої інстанції?
7. Які повноваження має Державна рада?
8. Нейтралітет і позиція політичних партій країни.

Королівство Норвегія:

1. Чому посприяло розірвання Шведсько-Норвезької унії?
2. Роль Стортингу в системі поділу влади.
3. Яке значення мало надання євреям громадянських прав у 1851 р.?

4. Результат нової адміністративної реформи 2020 р.
5. Кому належить формально уся повнота виконавчої влади Королівства Норвегія?
6. У яких випадках може формуватися колегія суддів Апеляційного суду Королівства?
7. Які функції відіграють суди першої інстанції Норвегії?
8. Яка роль Державного суду, що утворюється Стортингом?

Королівство Данія:

1. Яку роль у здійсненні законодавчої влади Королівства Данія відіграє Фолькетинг?
2. Яким чином формується Високий суд Королівства?
3. Які функції глави держави в системі поділу влади?
4. Яким чином складається Державна рада Королівства Данія?
5. Статус Гренландії та Фарерських островів?
6. Який статус мали суди за Законом про Конституційне Королівство Данія 1849 р.?
7. За якої умови був можливим перегляд Конституції у 1915 р.?
8. Яким чином було утверджено абсолютну промогенітуру?

Розділ 3. ПІВДЕННА ЄВРОПА

Регіон Європи; площа – понад 1,3 млн км²; населення – бл. 154 млн осіб.
До складу регіону входять Португалія, Іспанія, Андорра, Італія, Сан-Марино, Ватикан, Греція, Албанія, Північна Македонія, Косово, Сербія, Чорногорія, Боснія і Герцеговина, Хорватія, Словенія.

3.1: Королівство Іспанія

Країна в Західній Європі, площа – 504,645 тис км², населення – бл. 47,5 млн осіб.

Унітарна держава, конституційна монархія.

Адміністративно-територіальний поділ

17 автономних співтовариств і два автономних міста (Сеута, Мелілья).
50 провінцій

Основні етапи конституційного будівництва

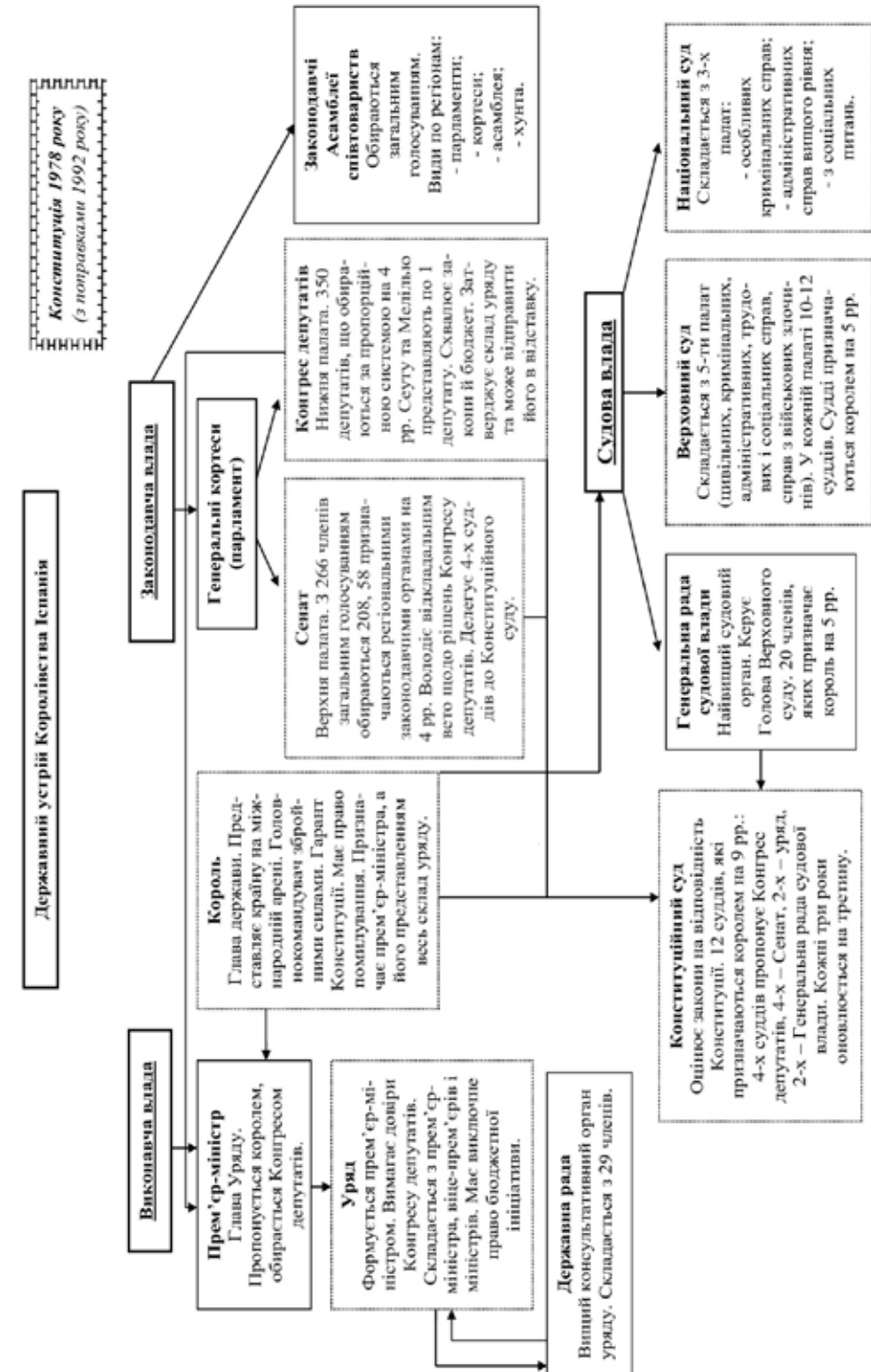
1812 р. – Кадіська конституція. Конституційна монархія. Поділ влади. Принцип народного суверенітету. Надання громадянських прав. Скасування спеціальних судів (суд інквізиції).

1837, 1845 рр. – Конституції, які підвищували роль Кортесів (парламенту) й дещо обмежували королівську владу.
1869 р. – Конституція ліберального змісту, подібна до Конституції 1812 р.

1873 р. – Конституція Федеративної Республіки Іспанія, до складу якої увійшли Іспанія, Пуерто-Ріко, Куба, Тихоокеанські володіння. Поділ Іспанії на штати.
1876 р. – Конституція. Відновлення монархічної форми правління.

1931 р. – Конституція Другої Іспанської республіки. Право голосу для жінок. Безкоштовна освіта. Свобода віровизнання. Статути для автономій. Дозволена діяльність всіх політичних партій.
1936–1975 рр. – франкістська диктатура, з 1947 р. – формальне проголошення конституційної монархії; фактично ж така форма правління була встановлена лише 1975 р.

1978 р. – Конституція Королівства Іспанія. Унітарна держава, але право для співтовариств на статuti, парламенти й уряди. Співтовариства збирають власні податки, але лише центр отримує митні збори. Створення посади «народного захисника» колективних прав і прав особи.
1992 р. – поправка до Конституції, яка дозволяє кожному громадянину ЄС проживати в Іспанії та брати участь в муніципальних виборах.

3.2: Італійська Республіка

Країна в Західній Європі, площа – бл. 301,34 тис км², населення – бл. 60,6 млн осіб.
Унітарна держава, парламентська республіка.

Адміністративно-територіальний поділ

20 областей і 5 автономних областей

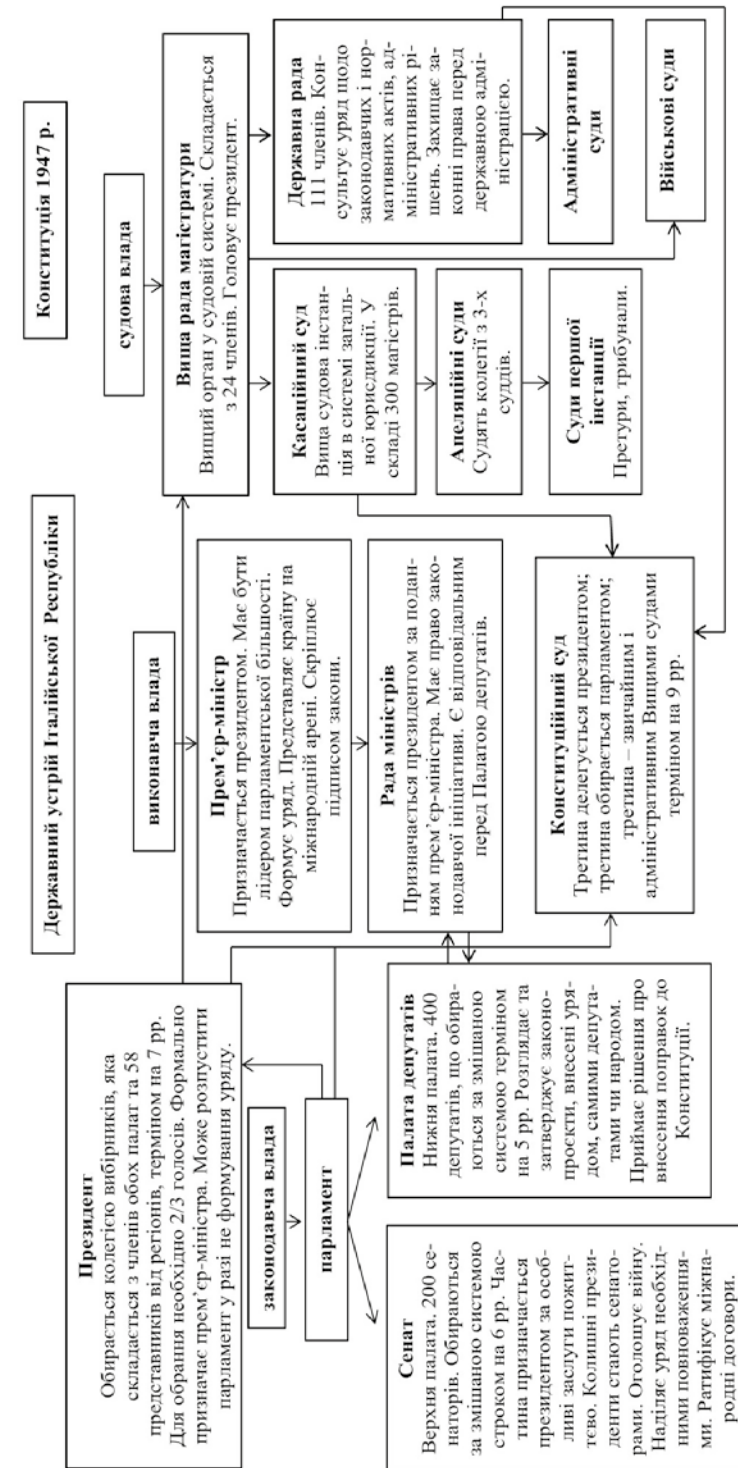
Основні етапи конституційного будівництва

1848 р. – П'ємонтський статут – окройована конституція, дарована Карлом Альбертом, королем Сардинського королівства.
1861 р. – Об'єднання Італії. Проголошення парламентом Королівства Італія. П'ємонтський статут став Конституцією Королівства.

1922–1943 рр. – корпоративна держава. Скасування парламентської системи й фактична відмова від Конституції. Керівний орган – Вища рада фашизму. Голова ради – очільник італійського уряду.
1929 р. – Латеранські угоди між римським папою та прем'єр-міністром Італії про створення держави Ватикан. Папа визнав Рим столицею Італії. Італійський уряд гарантував політичний і територіальний суверенітет Ватикану.

1946 р. – конституційний референдум щодо форми правління (монархія чи республіка). 3 майже 25 млн учасників, більшість (54, 27 %) висловились за республіканську форму правління.
1947 р. – Конституція. Італія є демократичною республікою, що ґрунтується на праці. Уряд (Рада Міністрів) «відповідальний» перед парламентом. У Конституції докладно регламентовані права і обов'язки громадян. Ідея створення Конституційного суду (почав функціонувати в 1956 р.) й Вищої ради магістратури, яка забезпечує незалежність судової влади. У ній головує президент.

Зміни до Конституції вносилися й пропонувалися неодноразово. Деякі з поправок виносилися на референдум і, як правило, більшістю його учасників відхилялися. Найбільш важливі внесені зміни:
2001 р. – розширення повноважень регіональних органів влади (децентралізація). Подальші спроби посилити цей процес в напрямку федералізації (2005 р.) були заблоковані референдумом.
2003 р. – рівне право для чоловіків і жінок щодо зайняття виборних посад.
2019 р. – «реформа Фраккаро»: скорочення складу Палати депутатів з 630 до 400, Сенату з 315 до 200 членів.

3.3: Грецька Республіка

Країна в Південній Європі, площа – бл. 132 тис км², населення – бл. 10,7 млн осіб.
Унітарна держава, парламентська республіка.

Адміністративно-територіальний поділ

13 периферій, які поділяються на 325 димів. Автономна чернеча держава Святої Гори управляється на основі «Статутної Хартії Святої Гори Афонської» 1924 р.

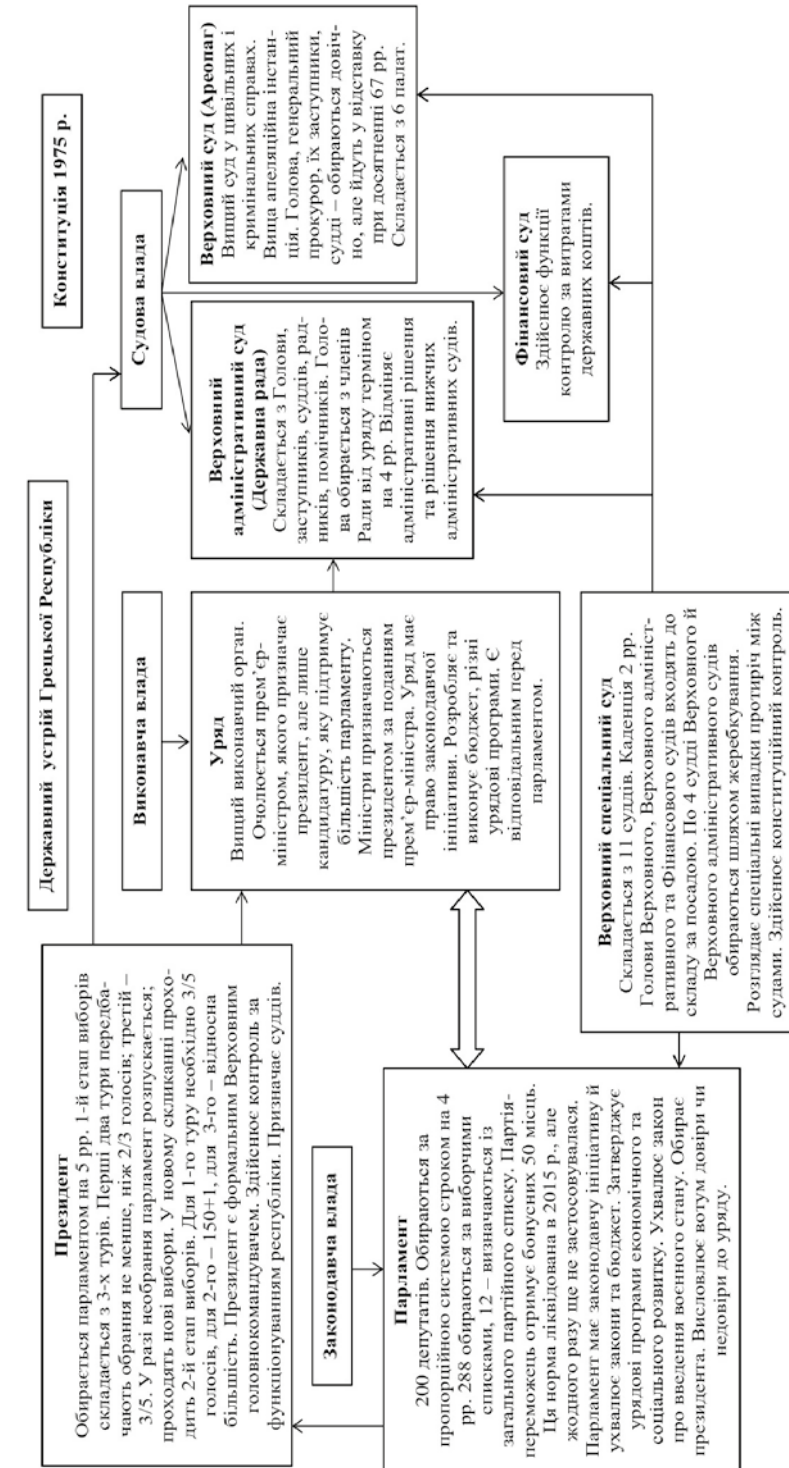
Основні етапи конституційного будівництва

1822–1832 рр. – Перша республіка. Конституції 1822, 1823 рр. Трезенська хартія 1827 р. Гегемоністична конституція 1832 р.
1832–1843 рр. – Грецьке Королівство. Монархічна форма правління.
1844 р. – Конституційний договір між монархом і країною. Конституційна монархія.
1864 р. – Конституція. Перехід від конституційної до дуалістичної монархії.

1911 р. – Конституція Королівства. Гарантія судового захисту прав власності. Відновлення Держради як адміністративного суду. Грецька мова – офіційна.
1925 р. – Конституція переходу дуалістичної монархії в «короновану» демократію.
1927 р. – Конституція Другої республіки. Парламентська форма правління.
1935 р. – Відновлення Конституції 1911 р. Реставрація монархії.

1952 р. – Конституція. Конституційна монархія. Асоціації з Конституціями 1864 і 1911 рр. Однопалатний парламент.
1967–1974 рр. – режим «чорних полковників». Конституція 1968 р. Збереження монархії. Відновлення парламентського правління. Керівна роль військових.
Революційна конституція 1973 р. Скасування монархії. Президентська республіка.
Фальсифікований референдум на її підтримку.

1975 р. – Конституція Третьої республіки. Президентська влада в парламентській демократії.
1986 р. – парламент наділений правом вносити поправки до Конституції, за виключенням форми правління й статей щодо прав і свобод громадян.
2001 р. – парламент отримав право переглядати Конституцію 4/5 членами парламенту. Реформа правосуддя й зміцнення децентралізацій.
2015 р. – відміна бонусних 50 мандатів для партії, що перемогла на виборах.
2019 р. – греки, які проживають за кордоном, отримали право голосу.

3.4: Республіка Сербія

Країна в Південній Європі, площа – бл. 77,5 тис км², населення – бл. 7 млн осіб.

Унітарна держава, парламентська республіка.

Адміністративно-територіальний поділ

29 округів та столиця Белград. Згідно Конституції виділяють два автономних краї – Воєводину (7 округів) та Косово й Метохію (5 округів). Контроль Белграда на останній край не поширюється, тому де-факто округів 24.

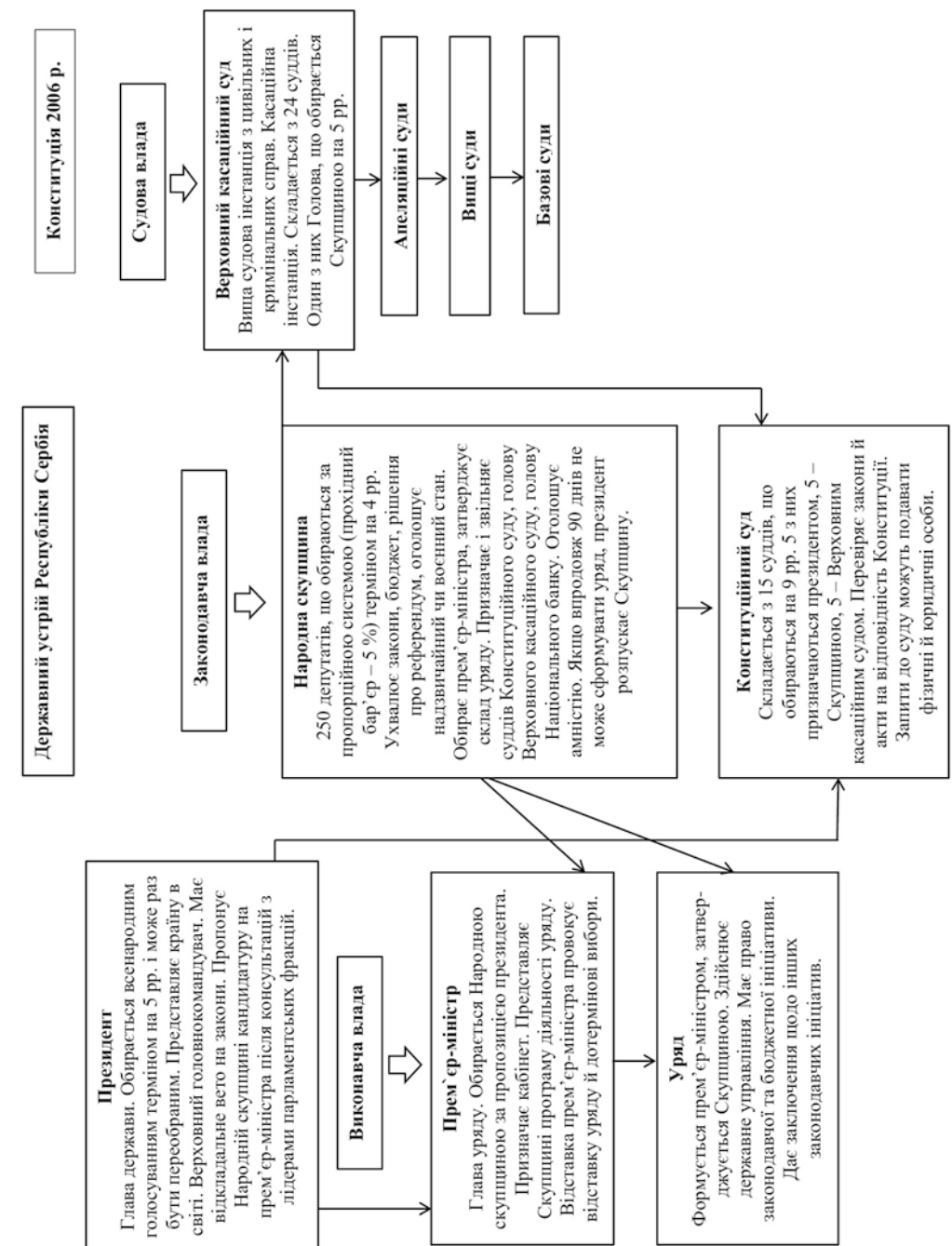
Основні етапи конституційного будівництва

1835 р. – Стрітенський статут – перша конституція. Сербія – незалежне князівство, але його статус залежить від турецького султана й російського царя. Поділ влади. Законодавча та виконавча влада – князеві й Державній раді. Народна скупщина – представницький орган, але без права на законодавчу ініціативу. Скасований у тому ж році.
 1838 р. – т. зв. «турецька» конституція. Повне ігнорування Скупщини. Обмеження влади князя за рахунок розширення прав Державної ради.
 1869 р. – Намісницький статут. Виконавча влада належала князеві, законодавча – йому ж разом з Скупщиною. Чинна протягом 1869–1888, 1894–1901 рр.
 1888 р. – Конституція Сербського Королівства. Конституційна монархія. Скупщина – законодавчий орган. Відповідальний уряд. Діяла до 1894 р.
 1901 р. – нова Конституція. Створення двопалатного парламенту (Народна скупщина й Сенат). Де-факто – деспотичний режим короля Олександра.
 1903 р. – відновлення з незначними правками Конституції 1888 р.

1921 р. – Відовданська конституція Королівства Сербів, Хорватів і Словенців. Монархія на чолі з династією Карагеоргієвичів. Законодавчий орган – Народна скупщина, але домінація королівської влади над парламентом. У 1929 р. Конституція скасована.
 1931 р. – октройована Конституція. Практично необмежена влада короля.

1946 р. – Конституція Федеративної Народної Республіки Югославія. У складі 6 союзних республік (Сербія (автономії – Воєводина й Косово), Хорватія, Словенія, Македонія, Чорногорія, Боснія та Герцеговина).
 1963 р. – нова Конституція. Соціалістична Федеративна Республіка Югославія.
 1974 р. – нова Конституція. Розширення прав союзних республік і автономних країв.

1990 р. – Конституція Республіки Сербія. Унітарна держава. Воєводина й Косово зберегли права територіальної автономії.
 1992–2006 рр. – Соціалістична Республіка Югославія (Сербія, Чорногорія).
 2006 р. – нова Конституція Республіки Сербія.

Питання для самоконтролю:**Королівство Іспанія:**

1. Яким є адміністративно-територіальний поділ Королівства Іспанія?
2. Що обмежували Конституції 1837 та 1845 рр.?
3. Які території увійшли до Королівства Іспанія за Конституцією 1873 р.?
4. Які нові права надавалися для громадян Конституцією 1873 р.?
5. Ким пропонується та обирається прем'єр-міністр?
6. За яким принципом обираються члени Сенату?
7. З яких палат складається Верховний суд?
8. Який статус автономних співтовариств у Королівстві?

Італійська Республіка:

1. Яким чином обирається президент країни?
2. Які державні інституції формують Конституційний суд?
3. Чому деякі області країни володіють автономним статусом?
4. За якою системою формується Сенат Республіки?
5. Хто може бути призначеним пожиттєвим сенатором?
6. З чим пов'язана поява на місцях джунтів?
7. Які дві юрисдикції виділяються в судовій системі?
8. В чому особливість політико-правової системи країни?

Грецька Республіка:

1. В результаті яких подій утворилась нині діюча Конституція, та які відмінності вона має щодо попередніх?
2. Які були причини переходу дуалістичної монархії в «короновану» демократію?
3. Які наслідки та зміни відбулися в державному устрої країни після проведення реформи правосуддя й зміцнення децентралізації?
4. В чому полягала система бонусів для партії, що перемогла на виборах?
5. Яким особливим статусом володіє Свята Гора Афон?
6. За яких обставин може бути продовжений термін перебування на посаді Президента Грецької Республіки?
7. Яку роль відіграв режим «чорних полковників» для формування конституційного ладу в країні?
8. Які повноваження має Ареопаг?

Республіка Сербія:

1. Яке значення Стрітенського статуту в процесі конституційного будівництва?
2. Чим відрізняється статус автономних країв у Сербії?
3. Роль Сербії в утворенні Югославії.
4. Які повноваження Народної скупщини?
5. Яка особлива роль уряду в конституційному процесі?
6. Роль Президента Сербії в реалізації зовнішньої політики.
7. Протиріччя Конституції країни у зв'язку зі фактичним статусом Косово.
8. В яких випадках Президент може розпустити Народну скупщину?

Розділ 4. ЦЕНТРАЛЬНО-СХІДНА Й СХІДНА ЄВРОПА

Регіони в Європі; площа – понад 5,7 млн км²;
населення – понад 266,4 млн осіб.

До складу входять: Польща, Чехія, Словаччина, Угорщина, Румунія, Болгарія,
турецька Фракія, Білорусь, Україна, Молдова, європейська частина Росії.

4.1: Республіка Польща

Країна в Центрально-Східній Європі, площа – бл. 312,7 тис км², населення – бл. 37,7 млн осіб.

Унітарна держава, парламентсько-президентська республіка.

Адміністративно-територіальний поділ

16 воєводств, що поділяються на земські й міські повіти.

Основні етапи конституційного будівництва

1791 р. – Конституція 3 травня. Поділ влади. Конституційна монархія. Федеративний устрій Речі Посполитої. Сейм – вищий орган законодавчої влади.
 1807 р. – Конституція Варшавського князівства. Проголошення особистих прав і свобод. Виконавча й законодавча влада делегована князю разом з сеймом та Держрадою.
 1815 р. – Конституція Королівства Польського. Зразок – попередній Основний закон. 1832 року відмінена.

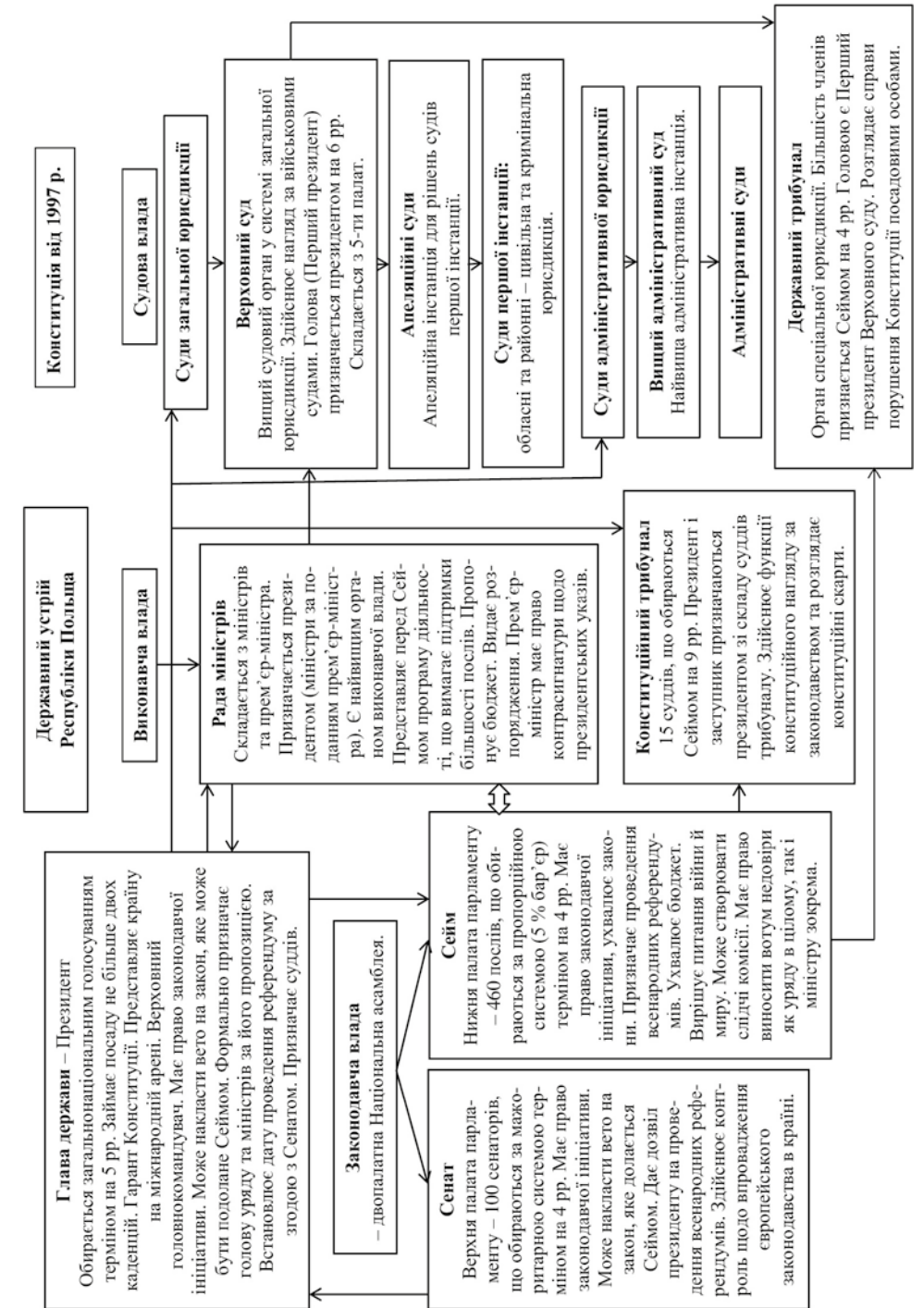
1918 р. – проголошення незалежності. Об'єднання територій, які входили до складу Російської, Німецької та Австро-Угорської імперій.
 1919 р. – Мала Конституція. Президентсько-парламентська республіка.
 1921 р. – Конституція. Законодавча влада – двопалатному парламенту, виконавча – президенту й уряду, судова – Вищому адміністративному трибуналу.
 1935 р. – Конституція. Замість поділу влади – поділ компетенції між гілками. Президентська республіка. Тенденція до авторитаризму.

1947 р. – Мала Конституція – конституційний закон про устрій і компетенцію найвищих органів влади Польської Республіки.
 1952 р. – Конституція Польської Народної Республіки. Партійна диктатура під гаслом «народної демократії». Централізована система «державної влади» замість її поділу.
 1976 р. – поправка до Конституції. ПНР – соціалістична держава. Провідна роль Польської об'єднаної робітничої партії.

1989 р. – поправка до Конституції. Перехід до парламентської демократії й ринкової економіки. Відновлення назви «Республіка Польща».
 1997 р. – чинна Конституція, підтверджена на референдумі.
 1999 р. – територіально-адміністративна реформа.
 2017, 2018 рр. – судова реформа. Поширення впливу парламенту на призначення суддів.

4.2: Чеська Республіка

Країна в Центрально-Східній Європі, площа – бл. 78,86 тис км², населення – бл. 10,67 млн осіб.

Унітарна держава, парламентська республіка.

Адміністративно-територіальний поділ

14 країв, що поділяються на райони.

Основні етапи конституційного будівництва

1918 р. – Тимчасова конституція. Поділ влади. Домінація Національних зборів (парламенту).

1920 р. – Конституція Чехословаччини. Основа – Конституційна хартія. Ідея народного суверенітету. Поняття природних прав людини. Унітарна держава.

Республіканська форма правління. Автономія Прикарпатської Русі. Двопалатні Національні збори. Президент обирався в парламенті. Уряд призначався Президентом.

1948 р. – Конституція Чехословацької Республіки. «Конституція 9 травня». Народно-демократична республіка. Єдина держава чехів і словаків. Джерело суверенітету – «трудовий народ міста й села на чолі з робітничим класом». Система вищих органів державної влади: Національні збори, президент, уряд.

1952 р. – Конституційний закон про судоустрій та прокуратуру.

1956 р. – Конституційний закон про значне розширення повноважень словацьких національних органів.

1960 р. – Конституція ЧССР. «Соціалістична конституція». Зміна офіційної назви держави на «Чехословацька Соціалістична Республіка».

1968 р. – Конституційний закон про чехословацьку федерацію. Вона складалася з Чеської Соціалістичної Республіки та Словацької Соціалістичної Республіки.

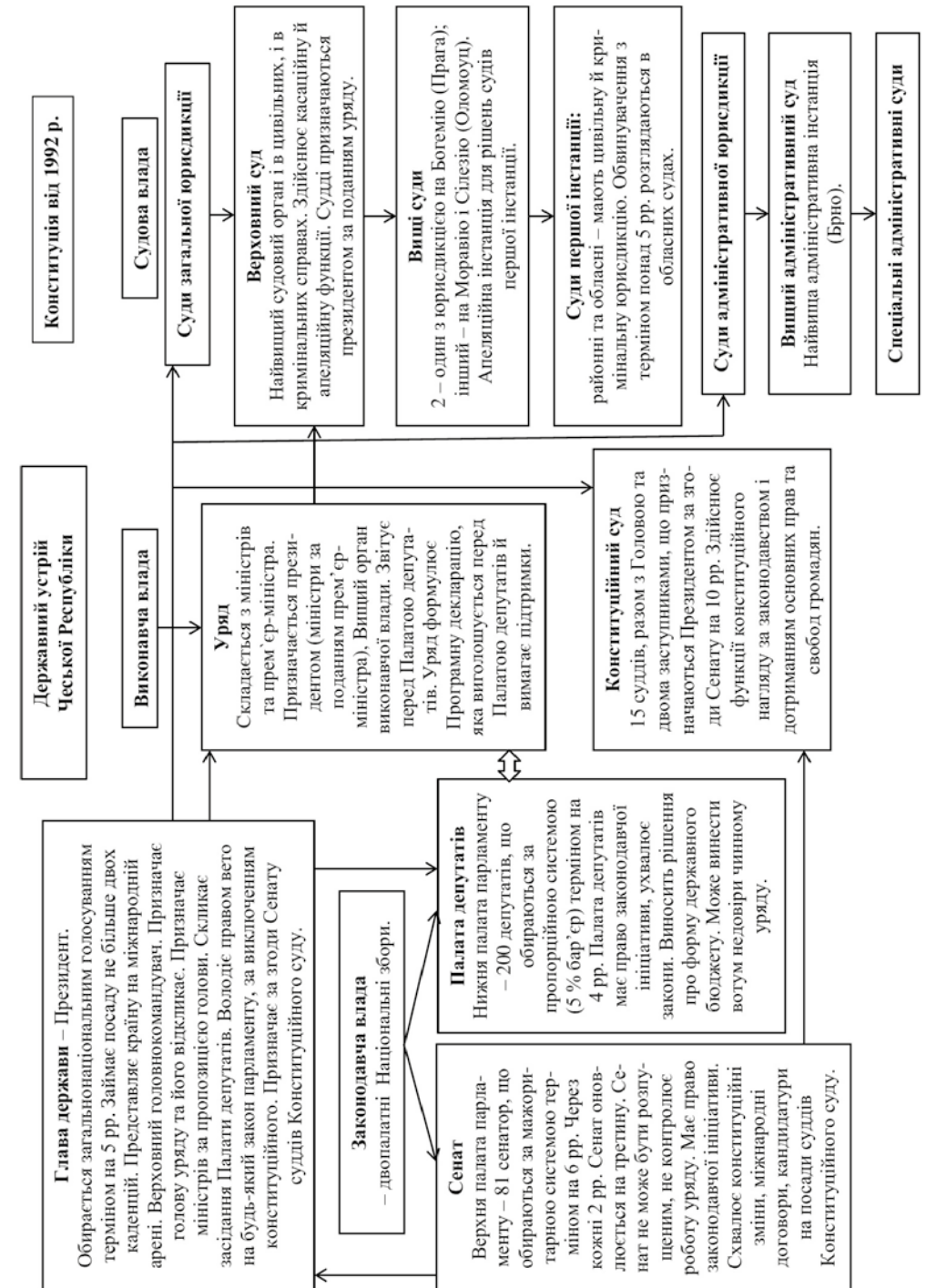

1992 р. – Конституція Чеської Республіки як результат «оксамитового розлучення» з Словаччиною й зникненням Чехословаччини. Джерело влади – народ. Складова частина – Хартія основних прав і свобод. Створення Конституційного суду.

2003 р. – референдум про вступ Чеської Республіки до ЄС.

2007 р. – перехід до професійної армії.

2012 р. – поправка до Конституції про прямі вибори президента країни.

4.3: Угорщина

Країна в Центрально-Східній Європі, площа – бл. 93 тис км², населення – бл. 9,7 млн осіб.
Унітарна держава, парламентська республіка.

Адміністративно-територіальний поділ

19 медьє (областей) та місто Будапешт, статус якого прирівняний до медьє.

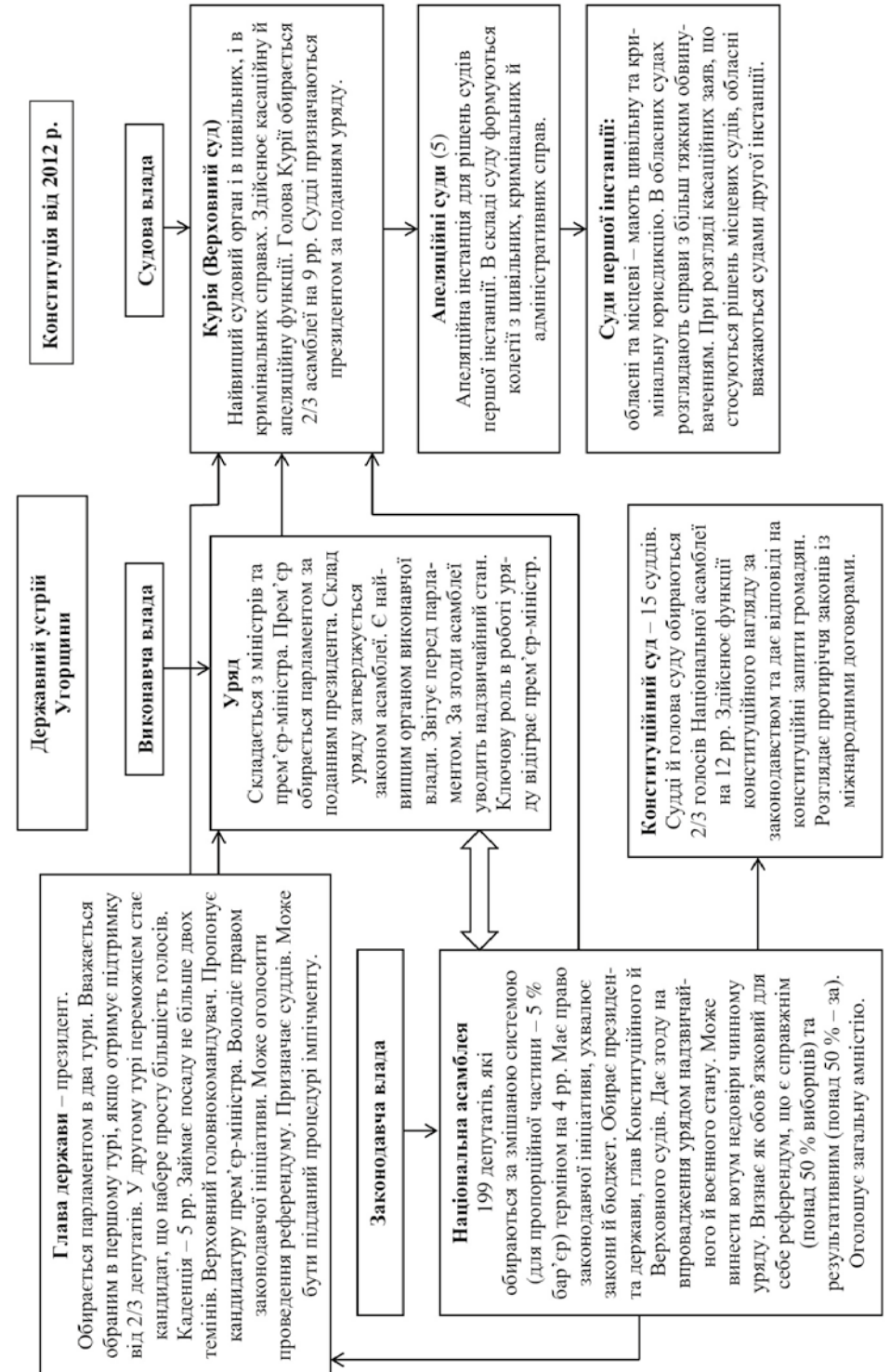
Основні етапи конституційного будівництва

1860 р. – «Жовтневий диплом» – розширення прав Угорських державних зборів, які отримали право законодавчої ініціативи. Угорській мові надано державний статус.
1867 р. – Груднева конституція Австро-Угорщини. Дуалістична конституційна монархія. До Угорщини увійшли Словаччина, Воєводина, Закарпатська Україна, Трансільванія, Хорватія, Славонія та м. Рієка. Власний парламент, відповідальний уряд, власна система адміністрації, суду та юстиції. Австрійські закони на території Угорщини не чинні. 30 % загальноімперських видатків оплачувала Угорщина.
Проголошення громадянських прав і свобод.

1919 р. – Тимчасова Конституція Угорської Радянської Республіки. Верховний законодавчий орган – Угорські збори рад. Загальне виборче право. Гарантії прав і свобод. Право на працю.
1920–1945 рр. – Угорське Королівство. Авторитарно-консервативний режим Міклоша Горті. Відсутність кодифікованої конституції. Відновлення конституційних звичаїв «історичної конституції» Угорського Королівства.

1949 р. – Конституція Угорської Народної Республіки. Закріплення диктатури пролетаріату. На чолі держави Президентська рада; фактична влада в Партії трудящих. Представницький орган – Національні збори, але домінація президентських указів. Відділення церкви від держави.
1972 р. – поправка до Конституції: Угорщина – соціалістична держава.

1989 р. – запровадження інститутів слабого президента та сильного парламенту. Право вотуму недовіри до Ради міністрів. Створення Конституційного суду.
2012 р. – Конституція. Заміна назви «Угорська Республіка» на «Угорщина». Закордонні угорці визнані рівними в правах з громадянами.
2013 р. – обмеження ролі Конституційного суду.
2020 р. – конституційна заборона одностатевих шлюбів.

4.4: Румунія

Країна в Південно-Східній Європі, площа – бл. 238,4 тис км², населення – бл. 19, 4 млн осіб.

Унітарна держава, президентсько-парламентська республіка.

Адміністративно-територіальний поділ

41 повіт (жудец) та один муніципалітет – Бухарест. У квітні 2020 р. Палата депутатів проголосувала за створення автономії Секейського краю (для угорців), але Сенат відхилив цей законопроект.

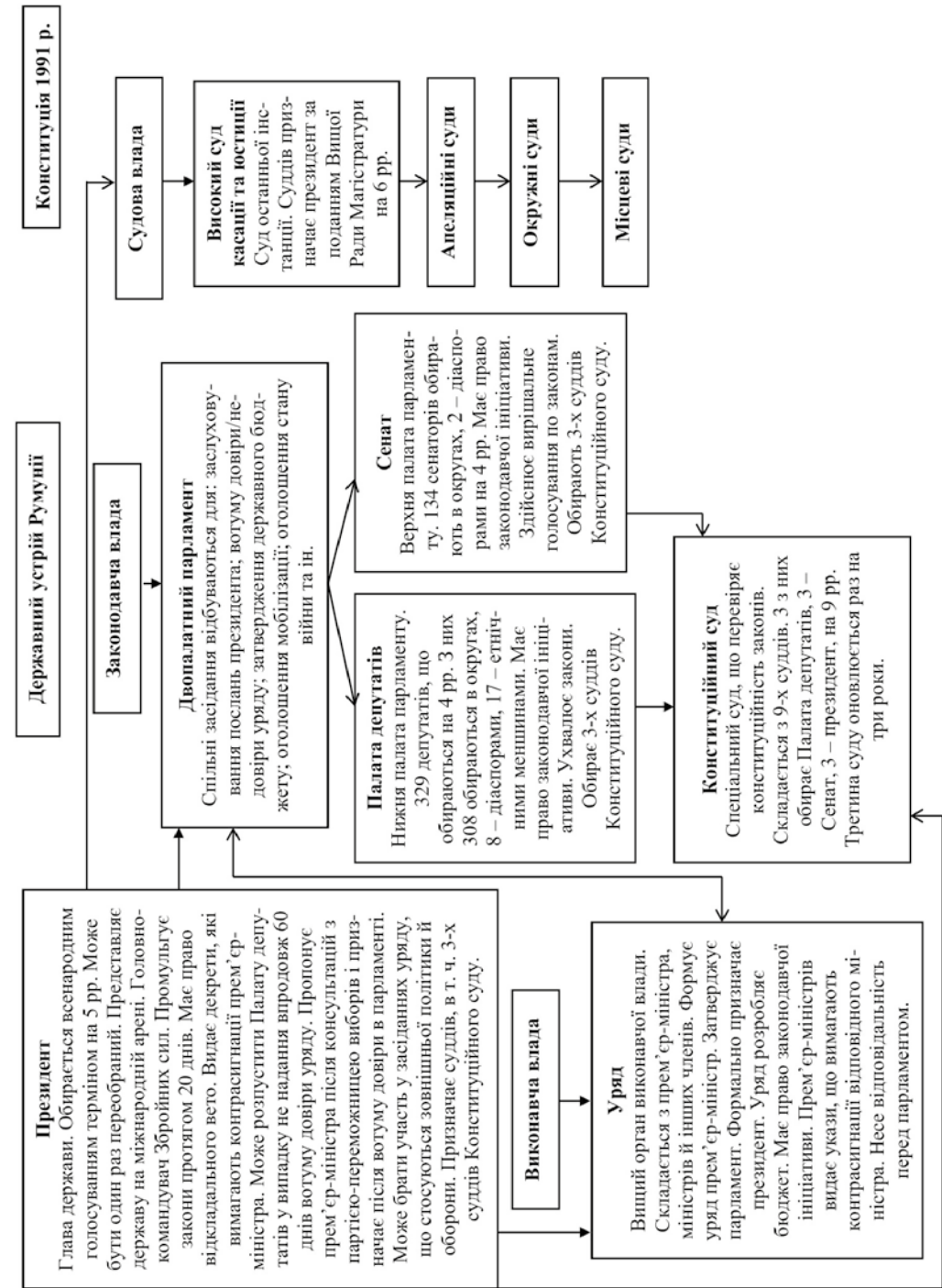
Основні етапи конституційного будівництва

1866 р. – Конституція Румунського князівства. Конституційна монархія. Поділ влади: законодавча – двопалатному парламенту й господареві; виконавча – господареві й міністрам; судова – судам і трибуналам. Домінація монарха, який мав право законодавчої ініціативи й розпуску парламенту. Куріальна виборча система. Проголошення рівності всіх перед законом та громадянських свобод.
1879 р. – право на отримання громадянства для іноземців незалежно від віровизнання.
1884 р. – зміни, визначені тим, що главою держави став король, а Румунія – Королівством.

1923 р. – нова редакція Конституції. Конституційно-монархічна держава. Формальне визнання принципу народного суверенітету. Виконавча влада здійснювалася від імені короля. Започаткування обов’язкової початкової освіти. Створення судів присяжних. Декларація політичних прав і свобод.
1938 р. – нова Конституція. Посилення концентрації владних повноважень у монарха. Парламент – дорадчий орган. Звуження прав і свобод громадян. Принцип «єдності нації», що віддавав перевагу «істинним румунам».
1940–1944 рр. – Румунія – націонал-легіонерська держава.

1948 р. – Конституція Румунської Народної Республіки. Проголошення влади трудового народу. Курс на створення соціалістичної економіки.
1952 р. – нова Конституція. Керівна роль партії робітників. Будівництво соціалізму.
1965 р. – Конституція Соціалістичної Республіки Румунія. Основні державні органи – Великі Національні збори й обрана ними Держрада. У 1974 р. запроваджено посаду президента. 1986 р. – введено інститут референдуму.

1991 р. – чинна Конституція Румунії, схвалена на референдумі.
2003 р. – Конституційний референдум. Сенат оголошено верхньою (вирішальною) палатою парламенту.

4.5: Республіка Болгарія

Країна в Південно-Східній Європі, площа – бл. 111 тис км², населення – бл. 7,2 млн осіб.

Унітарна держава, парламентська республіка.

Адміністративно-територіальний поділ

28 областей, що поділяються на общини.

Основні етапи конституційного будівництва

1879 р. – Тирновська конституція. Ухвалена на установчому засіданні Народних зборів Болгарського князівства. Конституційна монархія. Поділ влади на законодавчу, виконавчу й судову. Виконавча влада належала князеві, законодавча – князеві та Народним зборам, судова – здійснювалася від імені князя. Підзвітність міністерств парламенту. Недоторканність приватної власності.

1881 р. – дія Конституції зупинена.

1883 р. – Конституція відновлена з поправками, що посилювали владу князя.

1911 р. – «Срібна» конституція. Цілісна редакція Тирновської конституції у зв'язку з новим міжнародним статусом держави – «Царство Болгарія». Монарх отримав більш широкі повноваження. Каденція Народних зборів тривала 4 роки. Ця редакція залишалася чинною до 1947 р.

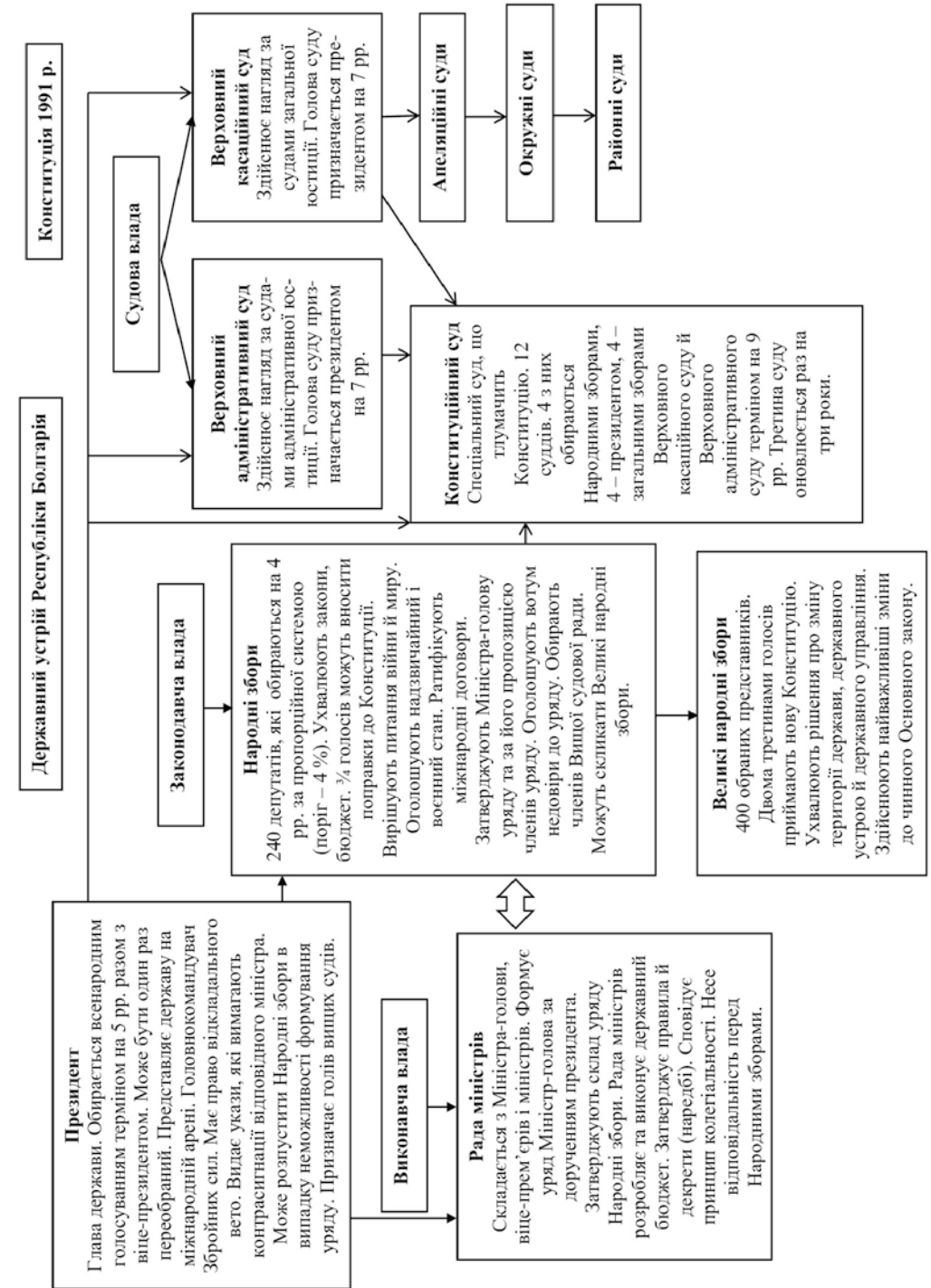
1947 р. – Димитровська конституція – Конституція Народної Республіки Болгарія. Пріоритет державної власності. Залишкова компетенція Народних зборів як носія державної влади. Створення Президії Народних зборів, яка здійснювала конституційний контроль, виступала як колективний глава держави. Планова національна економіка. Гарантії прав і свобод «без загрози національній революції».

1971 р. – Живковська конституція. Народна Республіка Болгарія – соціалістична держава. Керівна роль Болгарської Комуністичної партії. Принцип соціалістичної законності. Замість Президії Народних зборів створена Державна рада – колегіальний орган, що здійснював більшу частину повноважень Народних зборів, мав право законодавчої ініціативи. Рада міністрів діяла під контролем Державної ради.

1991 р. – Конституція Республіки Болгарія, ухвалена 7-ми Великими народними зборами. Унітарна держава з місцевим самоуправлінням. Неможливість створення автономних територіальних утворень. Політичний плюралізм як основа політичного життя країни. Неможливість створення партій на етнічній, расовій чи релігійній основі.

4.6: Турецька Республіка

Країна в Південній Європі та Південно-Західній Азії,
площа – бл. 783,58 тис км², населення – бл. 82 млн осіб.
Унітарна держава, президентська республіка.

Адміністративно-територіальний поділ

81 аль (ільче), що поділяються на буджаки.

Основні етапи конституційного будівництва

1878 р. – Конституція Османської імперії – «Мідхата». Конституційна монархія.
Фактично ліквідована в 1878 р.
1908 р. – відновлення чинності Конституції 1878 р. як результат молодотурецької революції.
1909 р. – поправки до Конституції, що обмежили владу султана.

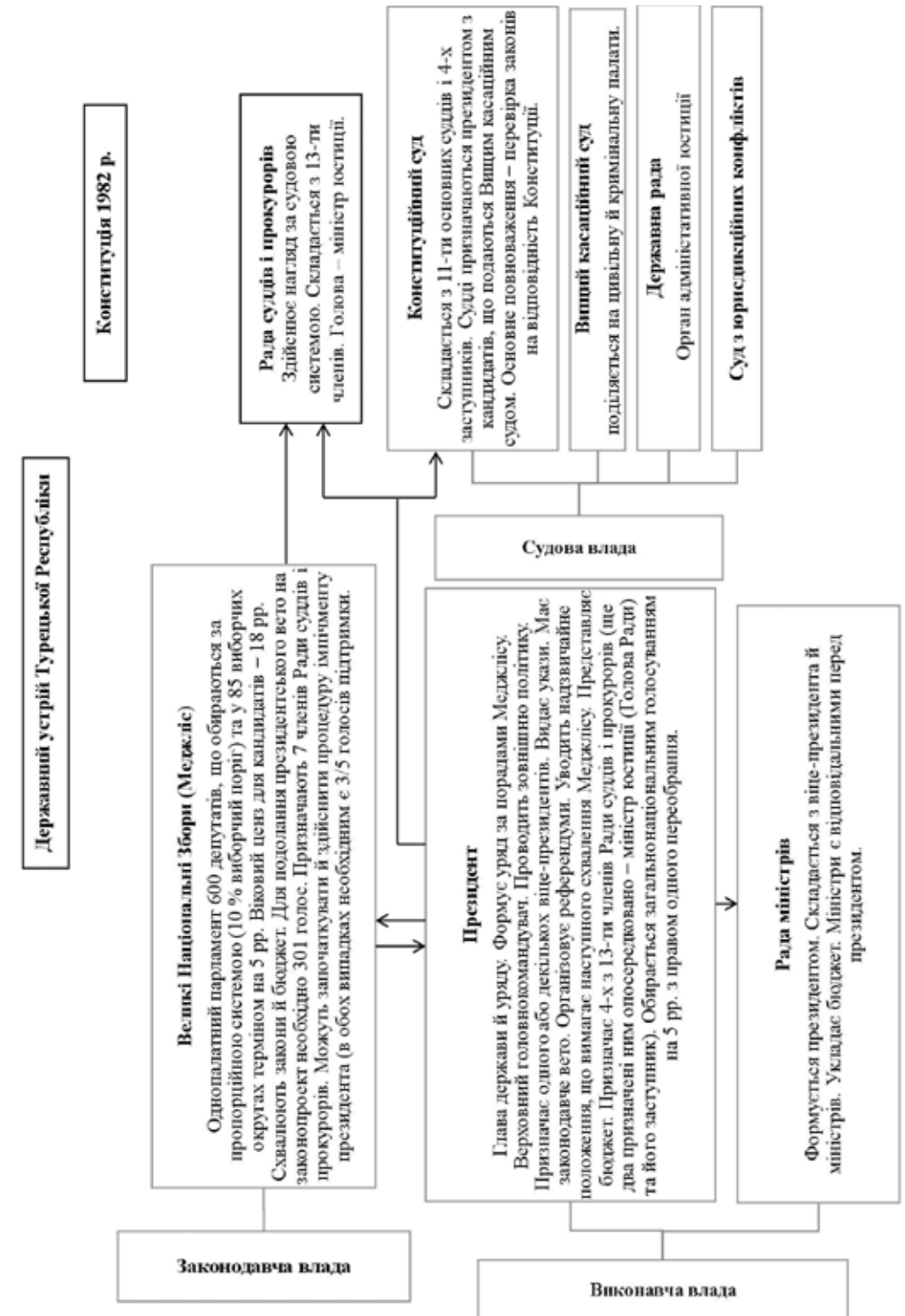
1921 р. – перша Конституція Турецької Республіки. Принцип національного суверенітету. Збереження фіктивної монархії. Домінація законодавчої влади.
Створення Великих Національних Зборів Туреччини.
1924 р. – друга (допрацьована) Конституція. Скасування монархії, халіфату, відміна положення про іслам як державну релігію. Надання виборчих прав жінкам.

1961 р. – третя Конституція. Принцип поділу влади. Утворення Конституційного суду. Розширення повноважень виконавчої влади. Утворення Сенату. Курс на демократизацію й лібералізацію політичного життя.
1982 р. – четверта Конституція. Парламентсько-президентська республіка. Скасування Сенату. Ліквідація військового режиму. Визначення громадянських і політичних прав.

2010 р. – зміни до Конституції, скеровані на приведення турецького законодавства до стандартів Європейського Союзу.
2017 р. – Конституційний референдум. 18 поправок до Конституції. Розширення повноважень Президента. Скасування посади прем'єр-міністра. Перехід до президентської республіки, в якій глава держави ще й глава уряду. Збільшення складу Меджлісу та його каденції до 5 рр. Реформування Ради суддів і прокурорів. Ліквідація військових судів.

4.7: Російська Федерація

Країна в Східній Європі та Північній Азії, площа – 17,125 млн км², населення – 146,2 млн осіб.

Федеративна держава, президентсько-парламентська республіка.

Адміністративно-територіальний поділ

22 республіки, 9 країв, 46 областей, 3 міста федерального значення, 1 автономна область, 4 автономних округи, 1 федеральна територія.

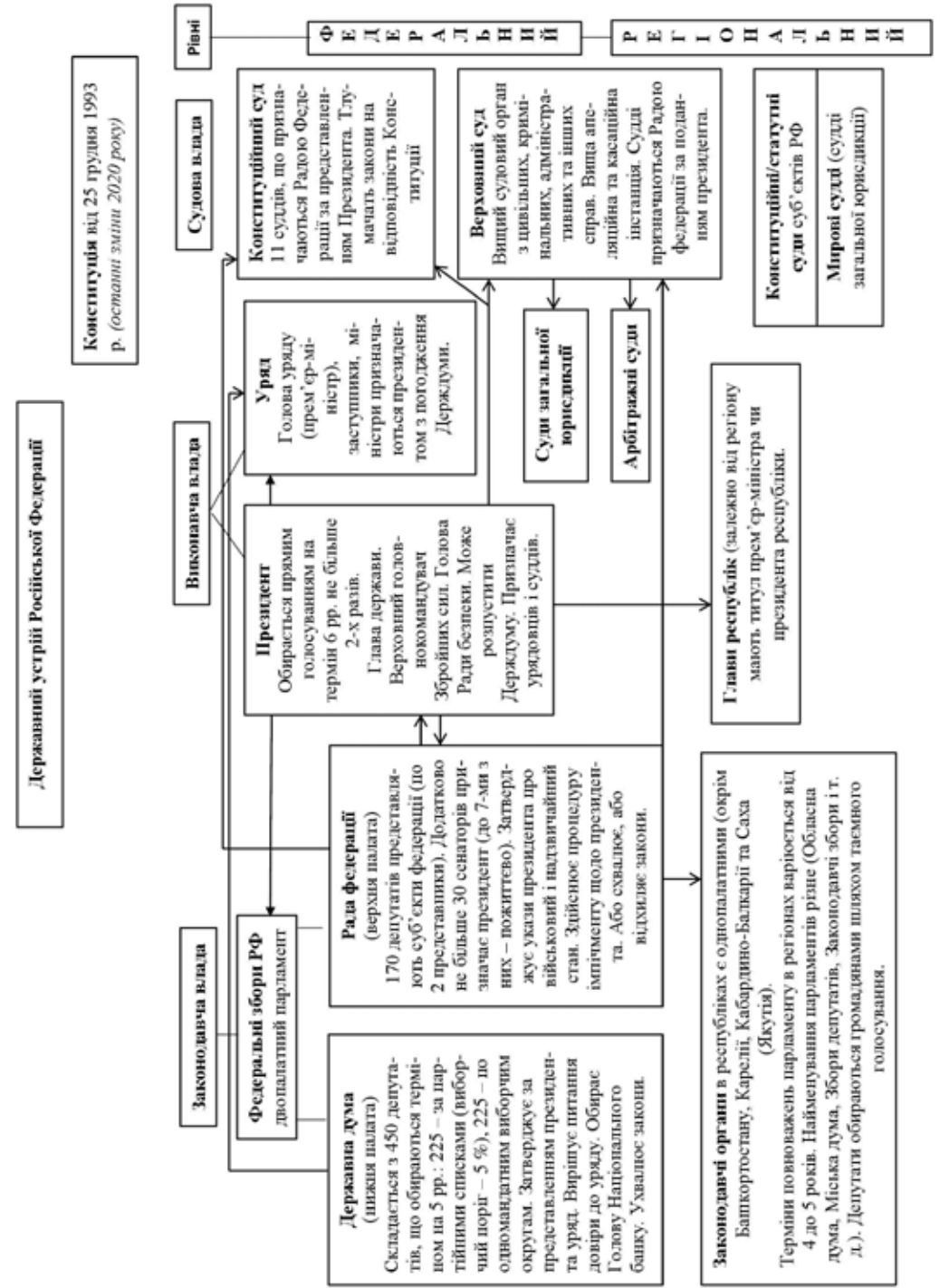
Основні етапи конституційного будівництва

1905 р. – царський маніфест про формування Державної думи. Закон про вибори.
1906 р. – Закон про народне представництво, свободу ЗМІ, основні права й свободи особистості.

1918 р. – Конституція РРФСР – основний закон переходу від капіталізму до соціалізму. Закріплення диктатури пролетаріату. Заснування системи Рад. Федеративний устрій держави.
1925 р. – Конституція відобразила факт входження до СРСР.
1937 р. – Конституція, що фіксувала вступ країни в новий етап розвитку: завершення будівництва основ соціалізму, ліквідації експлуататорських класів і розширення соціалістичної демократії.
1978 р. – Конституція «розвиненого соціалізму», перетворення держави диктатури пролетаріату в загальнонародну державу.

1993 р. – Конституція Російської Федерації, схвалена на всенародному голосуванні. Соціальна держава. Свобода економічної діяльності. Світський характер держави. Плуралізм. Принципи організації державної влади: правова держава, народовладдя, федералізм, поділ влади, державний суверенітет, входження в світове співтовариство.

2008 р. – поправка до Конституції, що збільшила термін перебування на посаді Президента з 4 до 6 рр.
2020 р. – цикл поправок до Конституції. Обнулення попередніх президентських термінів й дозвіл В. Путіну ще двічі балотуватися на посаду президента. Закріплення статусу Російської Федерації як правонаступниці СРСР. Заборона відчужень федеральних територій. Встановлення статусу російської мови. Поправки схвалені на плебісциті.

Питання для самоконтролю:**Республіка Польща:**

1. Чим характерним був 1989 р. для Республіки Польща?
2. Охарактеризуйте роль верхньої палати Республіки Польща.
3. Який суд розглядає справи порушення Конституції посадовими особами?
4. Охарактеризуйте діяльність нижньої палати Республіки Польща.
5. Назвіть та охарактеризуйте орган, що здійснює функцію конституційного нагляду за законодавством.
6. Роль прем'єр-міністра Польщі в її політиці.
7. Хто має право контрасигнації в Республіці Польща?
8. Повноваження президента країни.

Чеська Республіка:

1. Коли була передбачена автономія для Прикарпатської Русі?
2. З яких суб'єктів складалася чехословацька федерація, відповідно до Конституційного закону від 1968 р.?
3. Коли громадяни Чеської Республіки змогли обирати главу держави на прямих виборах?
4. Який територіально-адміністративний устрій характерний для країни?
5. Які закони парламенту Чеської Республіки глава держави не може ветоувати?
6. Що є джерелом суверенітету за Конституцією Чехословацької Республіки від 1948 р.?
7. Представники якої палати Національних зборів обираються на 6 років?
8. Скільки вищих судів діє на території Чеської Республіки?

Угорщина:

1. Вплив політичного режиму Угорщини другої половини ХХ ст. на формування сучасних інститутів президента та парламенту.
2. Роль релігійного аспекту у внесенні останніх поправок до Конституції Угорщини.
3. Якими повноваженнями «сильного парламенту» наділена Національна асамблея?
4. Яка роль Президента Угорщини в системі поділу влади в парламентській республіці?
5. Хто має право вводити надзвичайний стан в державі та з ким це рішення має бути погоджено?
6. Які функції здійснює Конституційний суд Угорщини?

7. За яких умов обласні суди першої інстанції вважаються судами другої інстанції?

8. Які референдуми визнаються законними Національною асамблеєю?

Румунія:

1. Яка посадова особа контрасигнує декрети Президента?
2. Які органи державної влади Румунії мають право законодавчої ініціативи?
3. Результати Конституційного референдуму 2003 р.
4. Які території формували Румунське князівство?
5. В яких випадках відбуваються спільні засідання обох палат румунського парламенту?
6. Хто призначає Високий суд касації та юстиції?
7. Яку роль відіграє діаспора в формуванні Палати депутатів?
8. Роль Конституційного суду в системі балансу влади?

Республіка Болгарія:

1. Які функції виконують Великі народні збори?
2. Що таке наредбі?
3. Як трактувала приватну власність Тирновська конституція?
4. Які умови характерні для створення політичних партій?
5. Підстави для президента розпустити парламент.
6. Яка Конституція утвердила керівну роль Болгарської комуністичної партії?
7. В чому полягає відповідальність уряду перед парламентом.
8. Роль судової гілки в системі поділу влади.

Турецька Республіка:

1. Які зміни впровадив Конституційний референдум 2017 р.
2. Коли та з якою метою був створений Конституційний суд?
3. Яка Конституція Османської імперії обмежила владу султана?
4. Коли жінки в Туреччині отримали виборчі права?
5. Яка політична партія домінує в Турецькій Республіці в ХХІ ст.
6. Як змінилися повноваження президента після Конституційного референдуму 2017 р.
7. Згідно з якою Конституцією був утворений Конституційний суд?
8. Протягом якого часу в Турецькій Республіці існував Сенат?

Російська Федерація:

1. Яка особливість федеративного устрою Російської Федерації?
2. У зв'язку з чим був виданий царський маніфест про скликання Державної думи?
3. Яка Конституція відобразила факт входження Росії до СРСР?
4. В якій Конституції знайшов відображення факт побудови в СРСР «розвиненого соціалізму»?
5. Що підтвердив плебісцит, який відбувся в 2020 р.
6. Які функції в системі державного устрою відіграє Рада федерації?
7. За якою системою виборів формується Державна дума?
8. Який орган призначає Конституційний суд в Росії?

Розділ 5. АНГЛОМОВНІ ПЕРЕСЕЛЕНСЬКІ КРАЇНИ

Англомовні переселенські країни (США, Канада, Австралія, Нова Зеландія) розташовані в північній Америці та Австралазії.

Площа цих країн складає бл. 27,8 млн км², населення – 398,5 млн осіб.

5.1: Сполучені Штати Америки

Країна в Північній Америці, площа – бл. 9,8 млн км², населення – бл. 330 млн осіб.
Федеративна держава, президентська республіка.

Адміністративно-територіальний поділ

50 штатів і федеральний округ Колумбія. Інкорпоровані неорганізовані території – Пальміра Атол; неінкорпоровані організовані території – Гуам, Північні Маріанські Острови, Пуерто-Ріко, Американські Віргінські Острови; 11 неінкорпорованих неорганізованих територій в Тихому океані й Карибах.

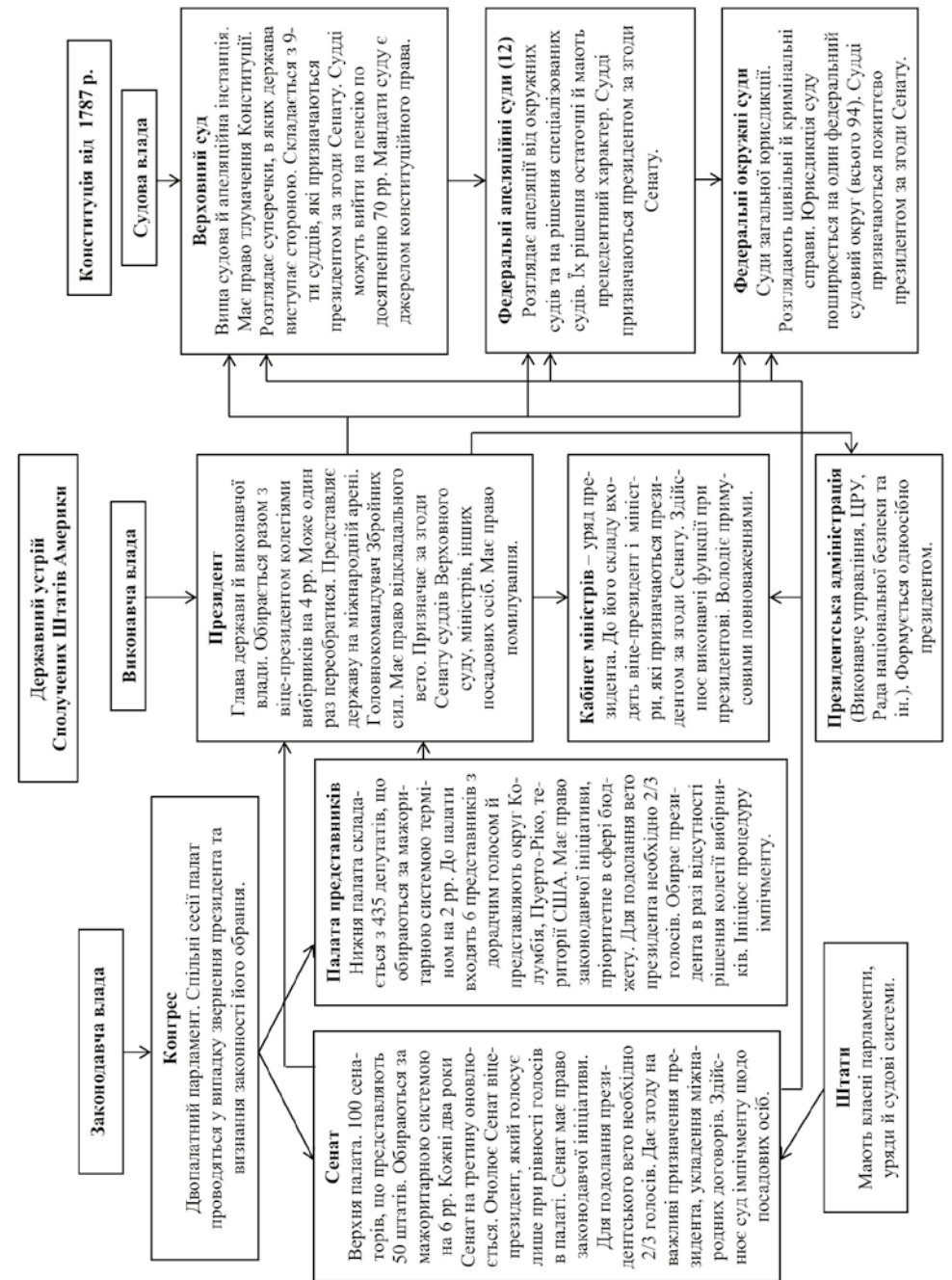
Основні етапи конституційного будівництва

1781 р. – Статті Конфедерації і Вічного союзу. Створення спільної держави без права штатів на вихід. Конгрес штатів – законодавчий орган. Комітет делегатів – виконавчий орган.
1787 р. – Конституція США. Федерація штатів. Президентська республіка. Система стримувань і противаг. Поділ влади між Конгресом, президентом і Верховним судом.
1791 р. – Білль про права. Визначення статусу американського громадянина.

1803 рр. – справа Марбері: Верховний суд має право тлумачити Конституцію.
1803–1867 рр. – розширення території США: купівля Луїзіани й Аляски, анексія Флориди, приєднання Техасу, завоювання Нью-Мексико й Каліфорнії.
1861–1865 рр. – Громадянська війна Півночі й Півдня. Ухвалення XIII (1865), XIV (1868), XV (1870) поправок до Конституції. Надання афроамериканцям громадянських і політичних прав.
1869 р. – справа «Техас проти Уайта». Рішення Верховного суду про неможливість виходу штату зі складу федерації.

1913 р. – XVII поправка до Конституції: впровадження прямих виборів сенаторів.
1938 р. – рішення Верховного суду про те, що загальне право – це право окремого штату; федерального загального права не існує.
1946 р. – рішення Верховного суду про неконституційність расової сегрегації.
1951 р. – XXII поправка до Конституції. Обмеження перебування на посаді президента однієї особи двома термінами.

1959 р. – створення 49-го і 50-го штатів – Аляски й Гаваїв.
1964 р. – XXIV поправка до Конституції. Відміна обмеження виборчого права з причини несплати будь-якого податку.
1967 р. – XXV поправка до Конституції. Визначила порядок заміщення на посаді президента в випадку його відсторонення, смерті чи відставки.

5.2: Канада

Країна в Північній Америці, площа – 9,984 млн км², населення бл. 37,6 млн осіб.

Федеративна держава, конституційна монархія.

Адміністративно-територіальний поділ

10 провінцій (Онтаріо, Квебек, Нова Шотландія, Нью-Брансуїк, Манітоба, Саскачеван, Альберта, Британська Колумбія, о. Принца Едуарда, Ньюфаундленд і Лабрадор), 3 території федерального підпорядкування (Юкон, Північно-Західні території, Нунавут).

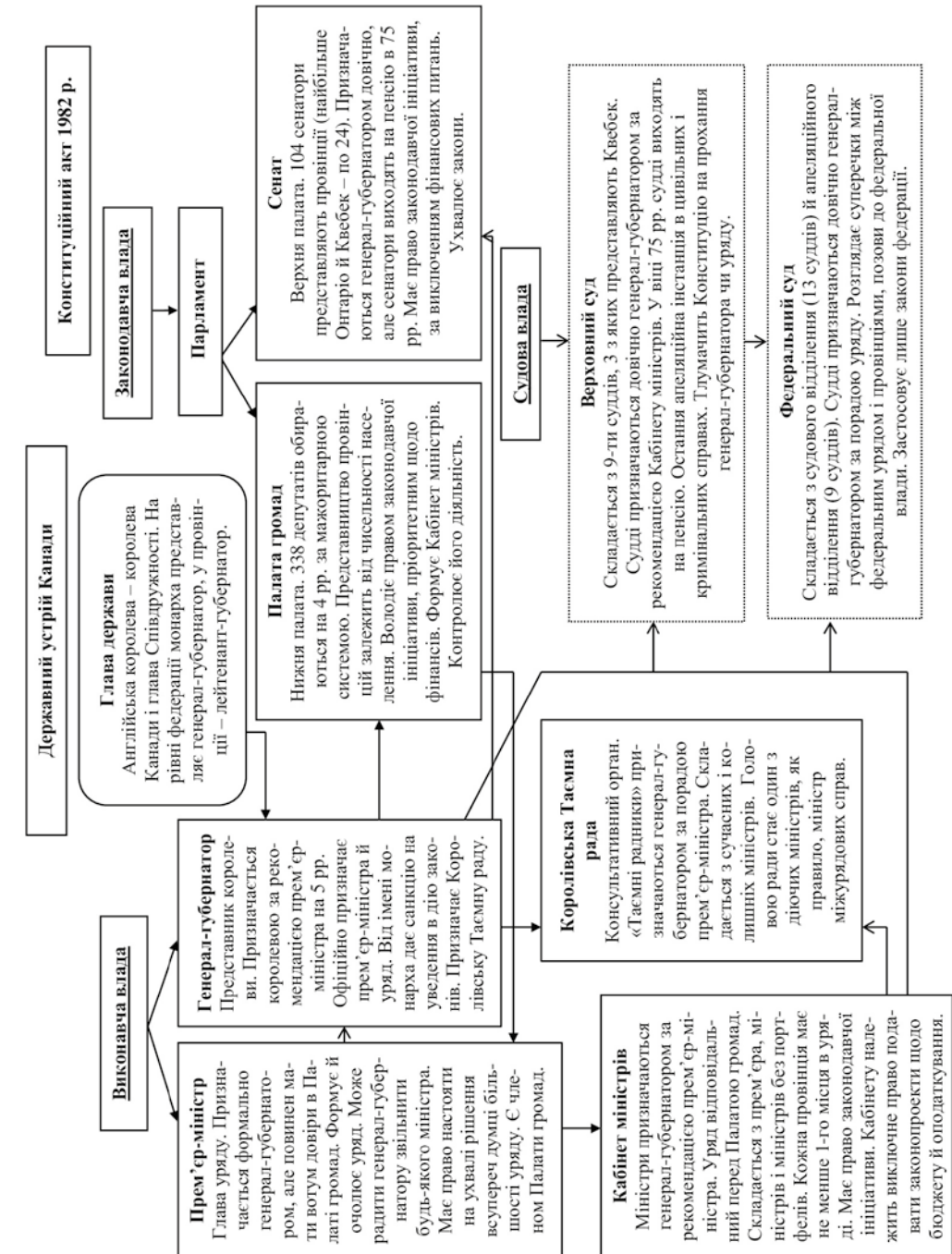
Основні етапи конституційного будівництва

1867 р. – Акт про Британську Північну Америку, ухвалений британським парламентом. Домініон Канада, що складався з 4-х провінцій: Онтаріо, Квебек, Нова Шотландія й Нью-Брансуїк). Глава держави – король. Його представник – генерал-губернатор. Законодавчий орган – двопалатний парламент (Сенат і Палата громад). Право видавати закони, крім конституційних. Створення в провінціях законодавчих органів.

1870–1873 рр. – до домініону приєднані провінції Манітоба, Британська Колумбія, о. Принца Едуарда.
1905 р. – виділення з Північно-Західних територій провінцій Альберта й Саскачеван.

1931 р. – Вестмінстерський статут, ухвалений британським парламентом. Право домініонам на повну законодавчу діяльність. Перетворення домініонів де-юре в незалежні держави. Ануляція Акта про дійсність колоніальних законів 1865 р., що оголошував не чинними закони колоніальних парламентів, які вступали в протиріччя з законами британського законодавчого органу.
1947 р. – Закон про канадське громадянство.
1949 р. – входження до Канади в статусі провінції Ньюфаундленду.

1982 р. – Конституційний акт парламенту Канади – закріплення політичної незалежності держави від Великої Британії. Конституційні зміни відтепер не вимагали згоди Лондона. Закон не підписаний Квебеком. Британський парламент визнав законність цього рішення й ухвалив Акт про Канаду, який як додаток включив Конституційний акт. Його першу частину складає Хартія прав і свобод, що декларує захист прав канадських громадян. Акт гарантує права корінних народів. Частиною Конституції визнані також неписані конституційні угоди, зокрема між політичними партіями.
1988 р. – Акт про мультикультуралізм. Курс на побудову культурно мозаїчного суспільства.

5.3: Австралійський Союз (Австралія)

Країна в Азійсько-Тихоокеанському регіоні, площа – 7,692 млн км², населення – бл. 25,4 млн осіб.

Федеративна держава, конституційна монархія.

Адміністративно-територіальний поділ

6 штатів (Новий Південний Уельс, Вікторія, Квінсленд, Західна Австралія, Південна Австралія, Тасманія) і дві території – Австралійська столична й Північна. Під управлінням перебуває 7 зовнішніх територій – острови в Тихому й Індійському океанах та Австралійська територія Антарктиди (суверенітет над останньою не визнається).

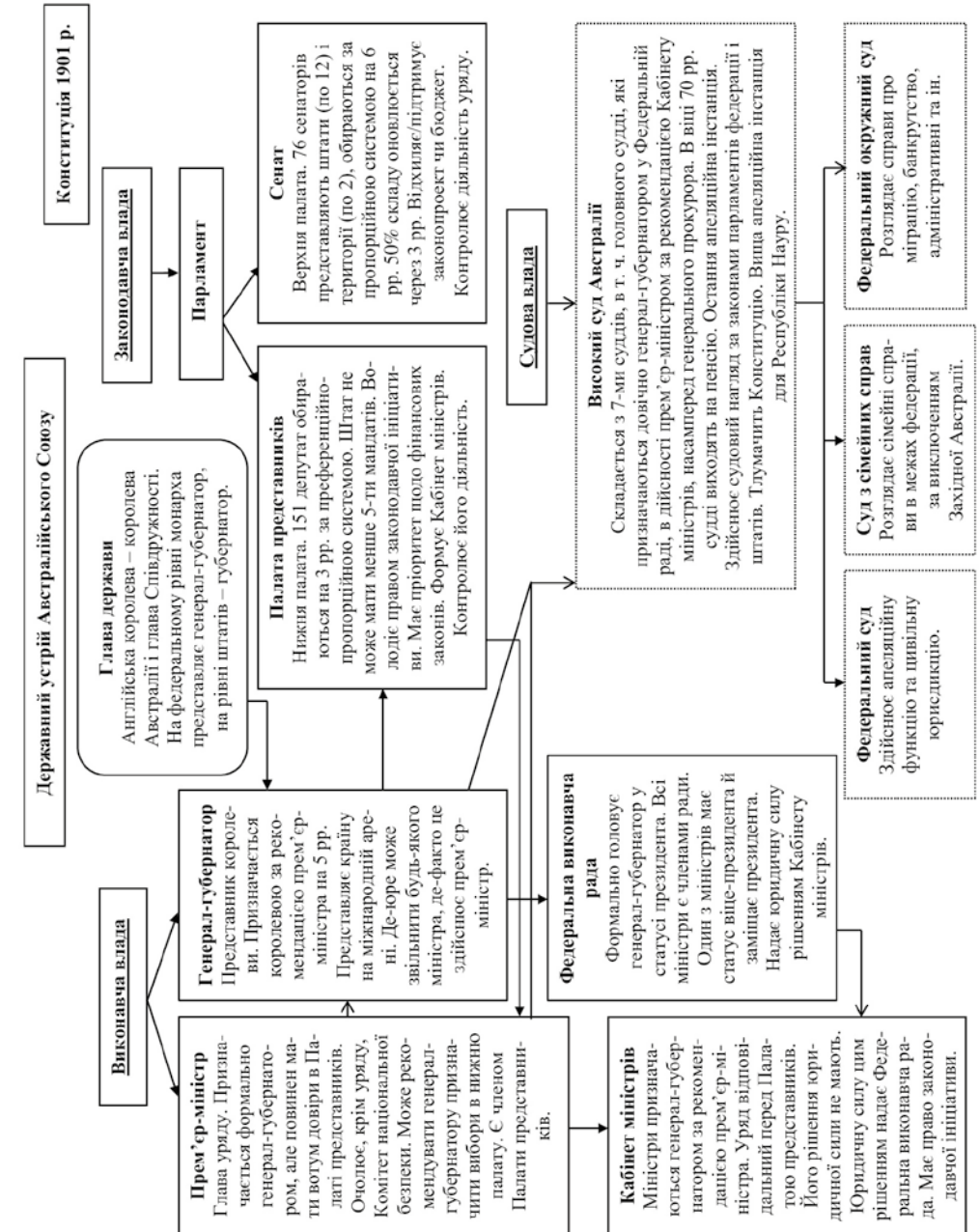
Основні етапи конституційного будівництва

1883 р. – Федеральна рада Австралізії. Створена з огляду на протистояння французькій і німецькій експансії в регіоні. Право ради ухвалювати закони з певних питань. Новий Південний Уельс та Нова Зеландія участі в раді практично не брали.

1900 р. – Закон про Конституцію Австралійського Союзу, ухвалений парламентом Великої Британії і схвалений на референдумах у колоніях. Статус домініону в складі 6-ти штатів – бувших колоній. Федеративний устрій. Конституційна монархія. Двопалатний законодавчий орган (Сенат, Палата представників). Відповідальний перед парламентом уряд. Створення Верховних судів штатів. Можливість апеляції на їх рішення до Судового комітету Таємної ради (при уряді Британської імперії).
1901 р. – створення Австралійського Союзу.

1942 р. – Закон парламенту про вступ в силу з 3.IX 1939 р. Вестмінстерського статуту 1931 р. Право домініонам на повну законодавчу діяльність. Перетворення домініонів де-юре в незалежні держави. Ануляція Акта про дійсність колоніальних законів 1865 р. Закони австралійського парламенту, що вступали в протиріччя з законами британського парламенту, зберігали юридичну силу. Зняття британського контролю над торговим судноплавством у територіальних водах.

1948 р. – Закон про австралійське громадянство.
1986 р. – Закон про Австралію. Скасування можливостей британського парламенту ухвалювати закони для Австралії. Заборона апеляції до британських судів, зокрема до Судового комітету Таємної ради. Закони штатів не підлягали відхиленню й поправкам зі сторони монарха.

5.4: Нова Зеландія

Країна в Азійсько-Тихоокеанському регіоні, площа – бл. 268 тис км², населення – бл. 4,9 млн осіб.

Унітарна держава, конституційна монархія.

Адміністративно-територіальний поділ

16 територіальних районів, з яких 12 управляються Регіональними радами, 4 – Територіальними управліннями. Володіння – 9 острівних груп, 7 з яких не відносяться до жодної адміністративної одиниці; о. Чатем має статус спеціальної територіальної одиниці, а о. Соландр належить до району Саутленд. Країна здійснює управління островами Токелау й антарктичною територією Росса, а Острови Кука й Ніуе перебувають у вільній асоціації з Новою Зеландією.

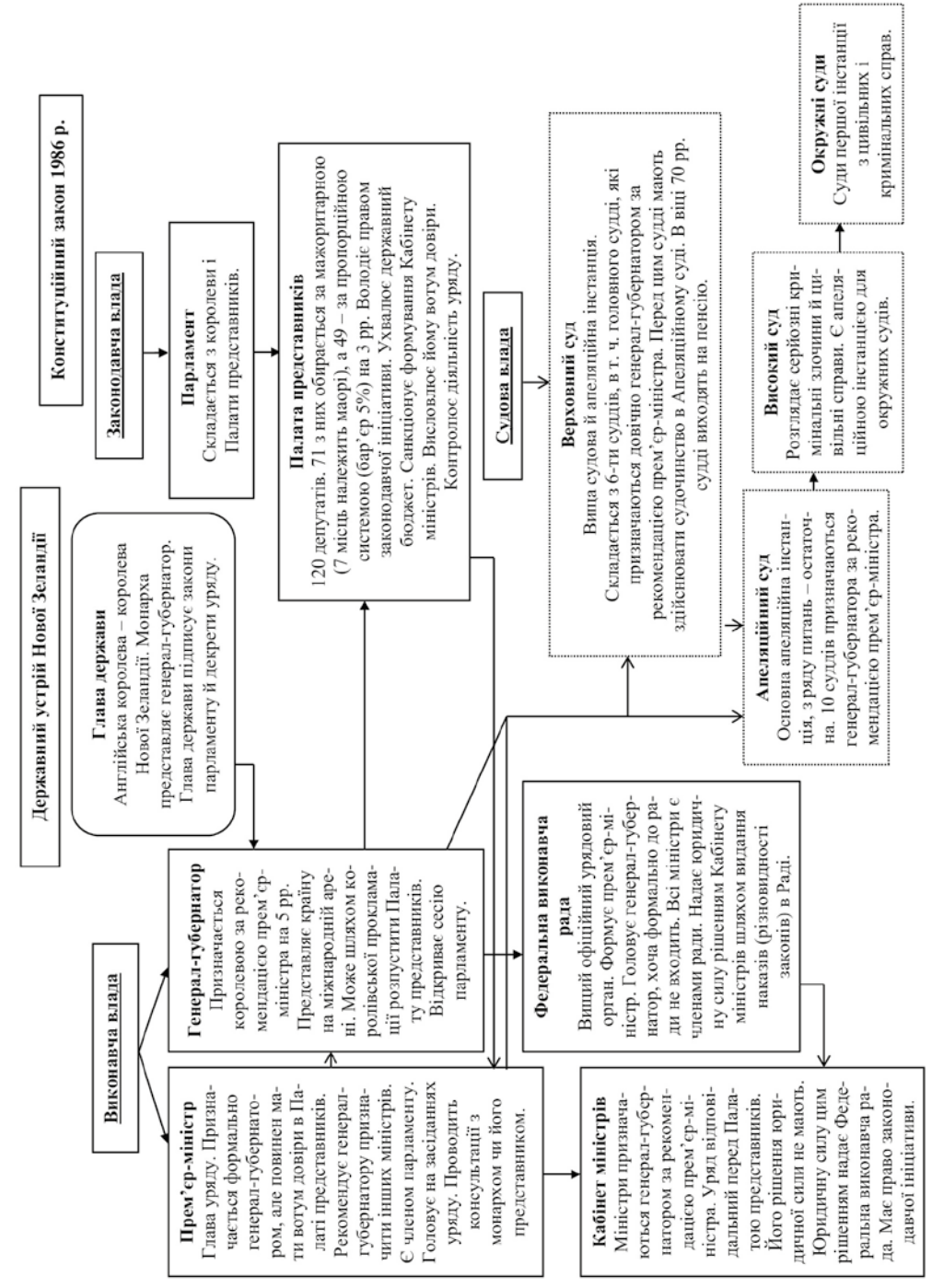
Основні етапи конституційного будівництва

1840 р. – Договір Вайтангі між Британською Короною і вождями 26 племен маорі. Гарантування для маорі прав володіння землею та іншою власністю. 1975 р. – створення Трибуналу Вайтангі. 1985 р. – поширення його юрисдикції на справи без терміну давності. Виклад тексту договору мовою маорі.

1846 р. – Конституційний акт Нової Зеландії. Розширення прав і свобод уряду колонії. 1852 р. – новий Конституційний акт. Поділ колонії на 6 провінцій. Створення двопалатного парламенту. Виконавча влада в губернатора й Виконавчої ради, яка, крім губернатора, включала міністрів. 1893 р. – надання жінкам виборчих прав. 1907 р. – видання прокламації королем Едуардом VII про надання Новій Зеландії статусу домініону. Запровадження посади генерал-губернатора з більш обмеженими повноваженнями, ніж у губернатора колонії.

1947 р. – Закон про ратифікацію Вестмінстерського статуту 1931 р. Право новозеландського парламенту на повну законодавчу діяльність. Перетворення домініону в незалежну державу. Британський парламент зберіг право законодавчої діяльності для Нової Зеландії лише за проханням її парламенту.

1986 р. – Конституційний закон. Остаточне позбавлення Британського парламенту права ухвалювати закони щодо Нової Зеландії. 1990 р. – Білль про права. Закріплення громадянських і політичних прав. 1993 р. – можливість проведення факультативних референдумів. 2003 р. – створення Верховного суду й відібрання апеляційної функції в Судового комітету Таємної ради Великої Британії.

Питання для самоконтролю:**Сполучені Штати Америки:**

1. У чому суть системи стримувань і противаг?
2. Яка справа стала підставою для закріплення за Верховним судом функції тлумачення Конституції?
3. В якому нормативному акті відображена неможливість вихід штату зі складу федерації?
4. Які можливості Сенату в сфері зовнішньої політики?
5. Яких посадових осіб не стосується процедура імпичменту?
6. В чому полягає особливий статус федерального округу Колумбія?
7. Який механізм впливу Президента на законодавчий процес?
8. Як часто відбуваються вибори до Палати представників?

Канада

1. Які два типи територіально-адміністративних одиниць притаманні для Канади?
2. Стільки палат складає парламент країни?
3. Які історичні причини відцентрових тенденцій у Квебеці?
4. Яким чином формується Сенат Канади?
5. Які повноваження має Королівська Таємна рада?
6. Значення для конституційного будівництва Акта про Британську Північну Америку 1867 р.?
7. Чи приєдналася Канада до Вестмінстерського статуту 1931 р.?
8. Яка провінція останньою увійшла до складу Канади?

Австралійський Союз (Австралія)

1. За яких умов був створений Австралійський домініон?
2. Які повноваження генерал-губернатора в системі державної влади?
3. Як розподіляються виконавчі повноваження між Кабінетом міністрів і Федеральною виконавчою владою?
4. Яка роль верховного суду в системі поділу влади?
5. Чому в Західній Австралії не святкується день народження Королеви?
6. Яка з палат парламенту володіє правом законодавчої ініціативи в сфері фінансів?
7. Хто представляє інтереси Корони на рівні штатів?
8. Найменший штат Австралії.

Нова Зеландія

1. Чому Нова Зеландія відмовилася увійти до Австралійського Союзу?
2. Яка відмінність структури парламентів Австралії й Нової Зеландії?
3. Які повноваження здійснює генерал-губернатор?
4. Механізм вестмінстерської системи в країні.
5. Причини ратифікації Вестмінстерського статуту в Новій Зеландії.
6. Яким чином формується Верховний суд країни?
7. Які інституції держави мають право законодавчої ініціативи?
8. Коли була відібрана апеляційна функція в Судового комітету Таємної ради Великої Британії?

Розділ 6. ЛАТИНСЬКА АМЕРИКА

Регіон на Американському континенті; площа – понад 20 млн км²;
населення – понад 640 млн осіб.

В регіоні розташовано понад 20 країн і залежних територій.

6.1: Мексиканські Сполучені Штати

Країна в Латинській Америці, площа – бл. 1,973 млн км², населення – бл. 128 млн осіб.
Федеративна держава, президентська республіка.

Адміністративно-територіальний поділ

31 штат і федеративний (столичний) округ Мехіко.

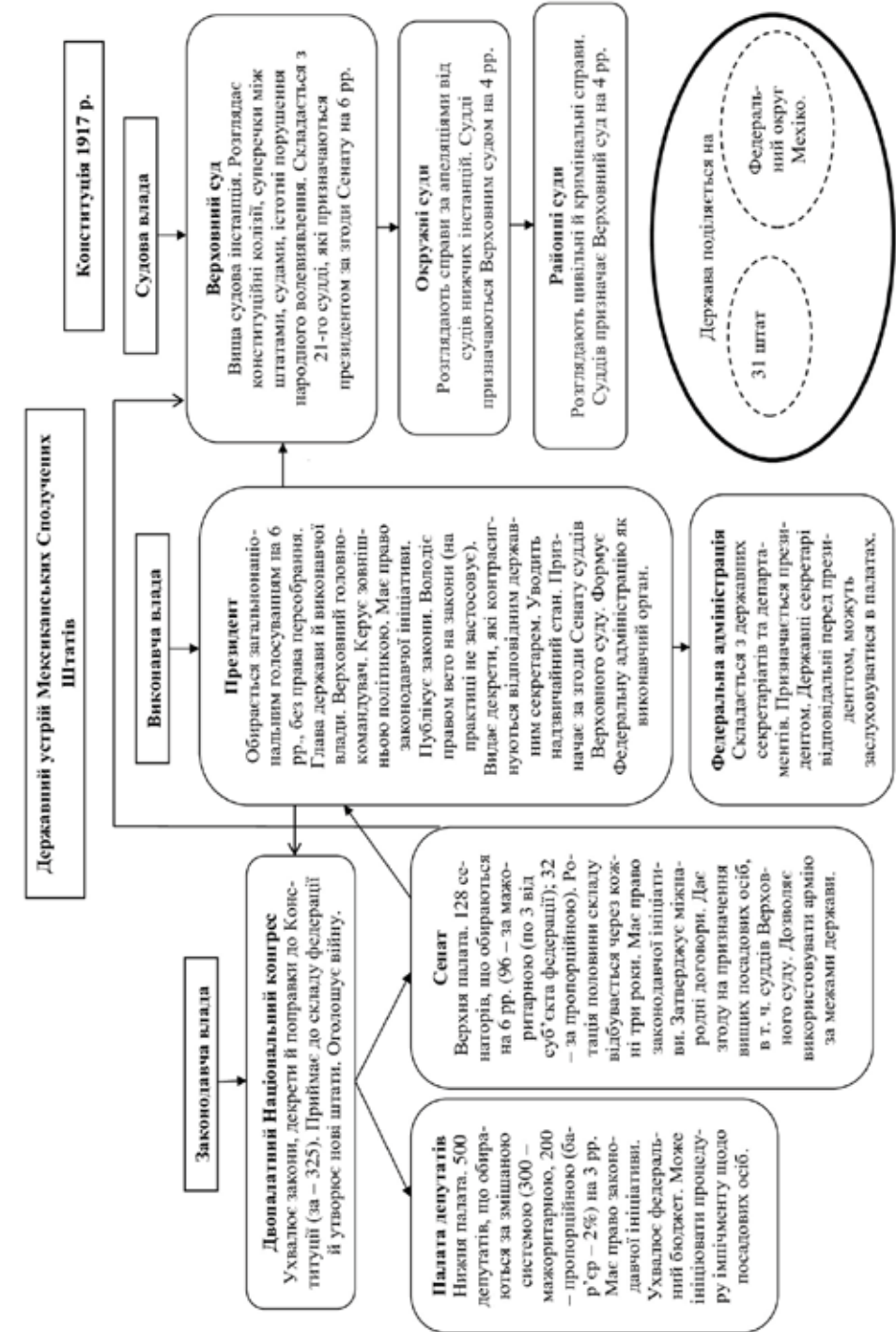
Основні етапи конституційного будівництва

1824 р. – Конституція Мексиканських Сполучених Штатів. Федеративний устрій (19 штатів, 4 території). Штати мають законодавчу й виконавчу владу. Двопалатний Конгрес (Сенат і Палата депутатів) – законодавчий орган. Виконавча влада в президента, який обирався разом з віце-президентом. Уряд складався з половини сенаторів і віце-президента. Судова влада належала Верховному суду. Католицизм – державна релігія. Відсутність судів присяжних.

1857 р. – Конституція. Проголошення демократичної представницької республіки, що складалася з суверенних штатів. Законодавча влада в однопалатного Конгресу. Виконавча влада належала президенту, що обирався непрямыми виборами на 4 рр. Підтвердження Закону Хуареса – відміни привілеїв армії та духовенства. Фіксація Закону Лердо – заборони корпораціям володіти нерухомістю. Відміна рабства й пеонажу (кабальної залежності). Декларація недоторканності приватної власності, свободи слова, друку, зібрань тощо.

1917 р. – Конституція. Національний суверенітет. Поділ влади: законодавча – двопалатному Конгресу, виконавча – всенародно обраному президенту, судова – Верховному суду. Федеральний устрій. Включення економічних, соціальних і культурних прав. Главенство держави над церквою. Першопочаткова власність у держави, яка може передавати її приватним особам. Церквам заборонено володіти землею. Духовенство позбавлене активного й пасивного виборчого права. 8-годинний робочий день, право на відпустку, страхові виплати, створення профспілок і проведення страйків.

1992 р. – поправки до Конституції. Дозволено приватизацію східно – сільських громадських земель. Відмінено більшість обмежень щодо церкви.
1993 р. – поправка до Конституції. Ліквідація «пункту підпорядкування», згідно з яким партія, що набрала 35% голосів, автоматично отримувала понад 315 місць в нижній палаті.

6.2: Федеративна Республіка Бразилія

Країна в Латинській Америці, площа – 8,512 млн км², населення – бл. 211 млн осіб.
Федеративна держава, президентська республіка.

Адміністративно-територіальний поділ

26 штатів і федеративний (столичний) округ Бразилія.

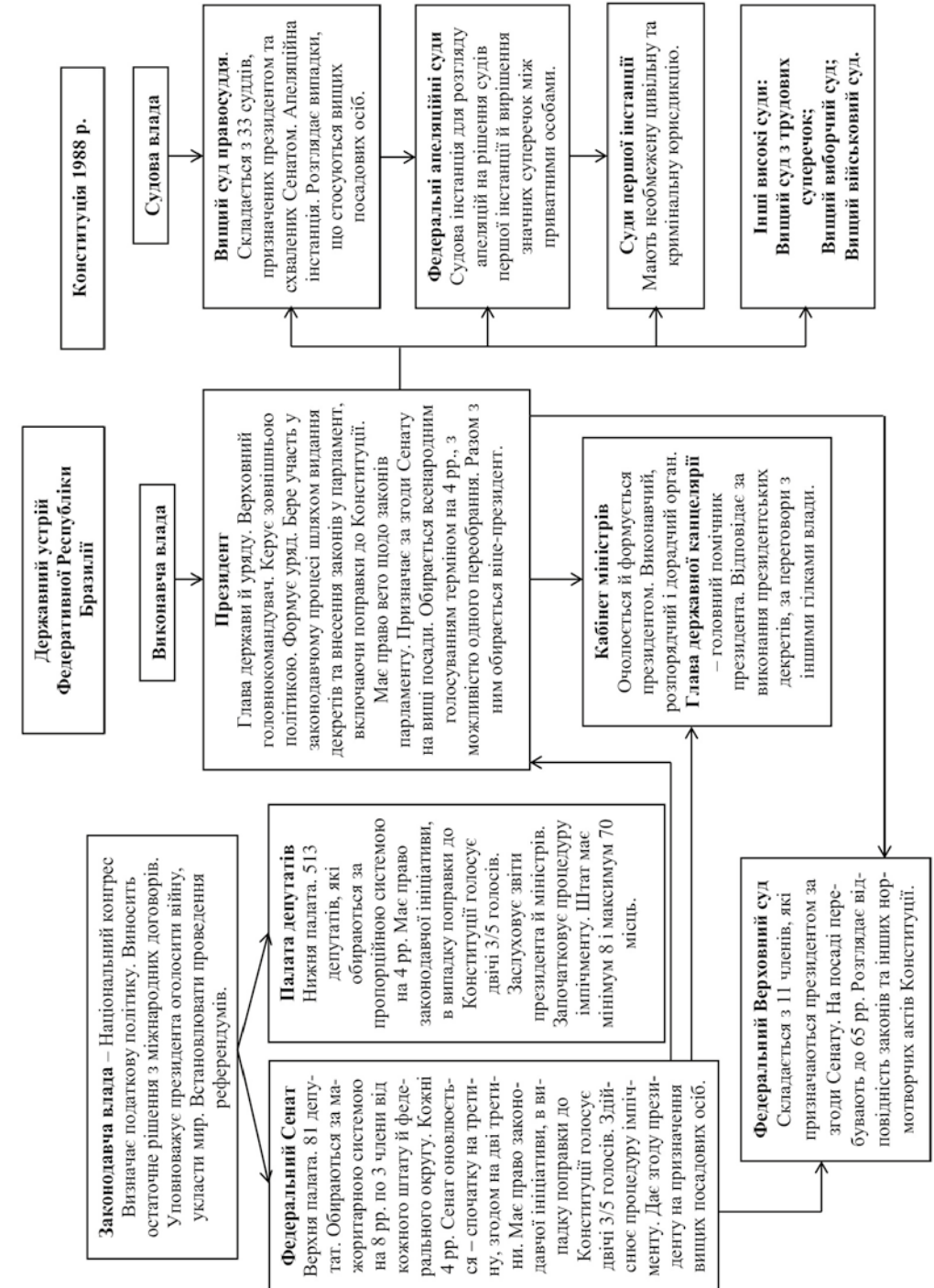
Основні етапи конституційного будівництва

1824 р. – Конституція Бразильської Імперії. Унітарна держава. Конституційна монархія. Поділ влади на 4 гілки: виконавчу, законодавчу, судову та стримуючу (імператор). Парламент двопалатний (Палата депутатів; Сенат). Католицизм – державна релігія.
1834 р. – право штатів створювати власні законодавчі органи.
1888 р. – «Золотий закон» – скасування рабства.

1891 р. – Конституція Старої республіки. Республіка Сполучених Штатів Бразилії. Федеративний устрій. Виконавча влада представлена президентом; законодавча – Національним конгресом (двопалатним); судова – Верховним судом. Провінції отримали статус штатів. Білль про права людини.
1934 р. – Незалежність Верховного суду. Політичні права для всіх дорослих громадян. Обмеження автономії штатів.
1837 р. – Конституція Естадо Ново. Фактичний режим Жетуліо Варгаса. Проголошення держави Естадо Ново. Перерозподіл влади на користь федерального уряду. Створення Департаменту державної служби – органу, що отримав адміністративні функції уряду. Розпуск політичних партій.

1946 р. – п'ята Конституція, розроблена Конституційним конгресом. Джерело суверенітету – народ. Прямі вибори президента. Відновлення посади віце-президента. Білль про права. Відновлення автономії штатів. Легалізація всіх політичних партій.
1967 р. – Конституція. Військова диктатура. Ліквідація політичних і громадянських прав. 1969 р. – розширення повноважень президента. Створення військових судів.

1988 р. – Конституція, розроблена Конституційною асамблеєю, всенародно обговорена. Економічний лад опирається на суверенітет держави, приватну власність та соціальну функцію. Впровадження форм безпосереднього волевиявлення народу. Створення Вищого суду правосуддя.
1993 р. – плебісцит щодо встановлення президентської республіки.

6.3: Аргентинська Республіка

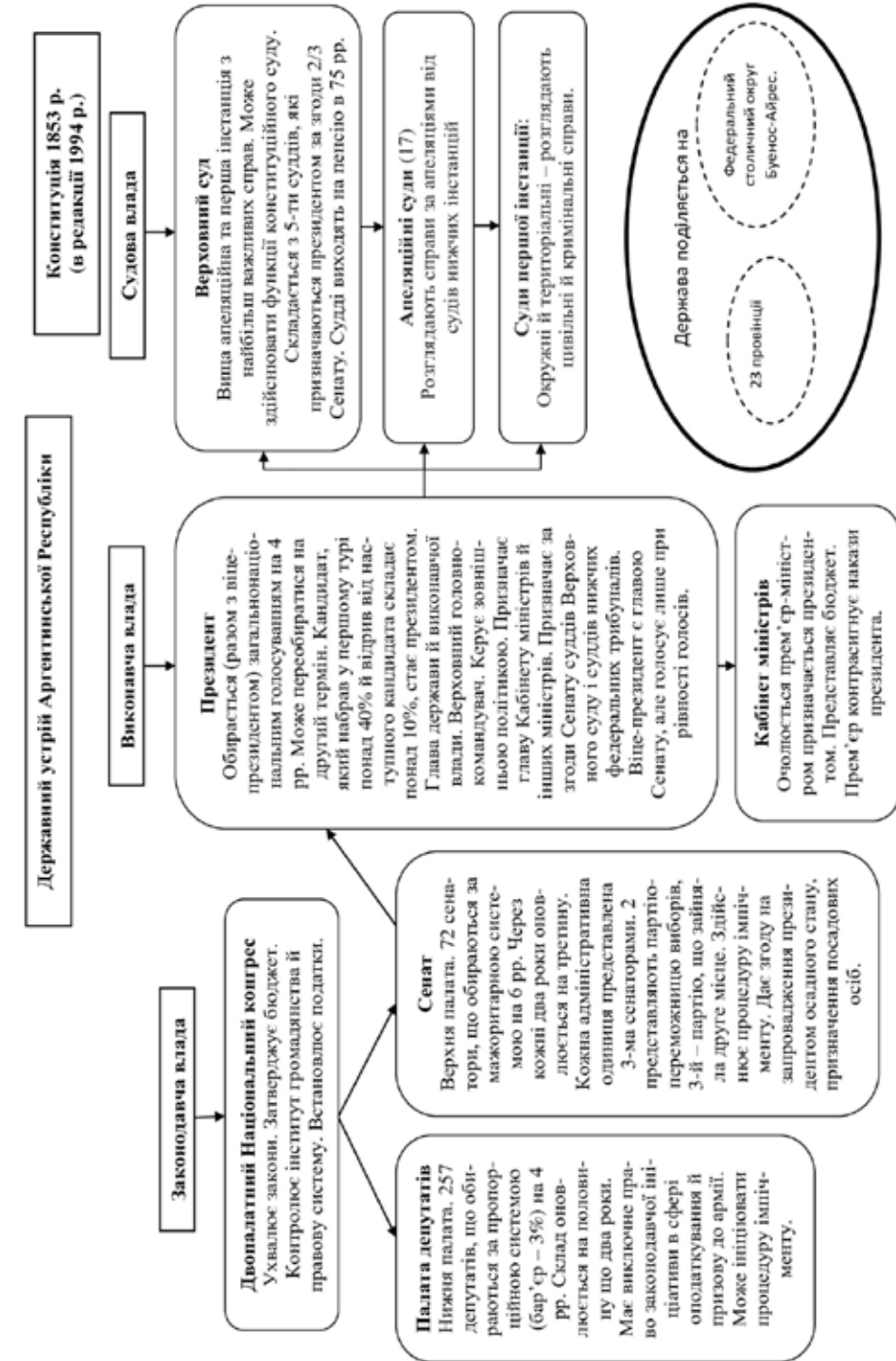
Країна в Латинській Америці, площа – бл. 2,767 млн км², населення – бл. 45,2 млн осіб.

Федеративна держава, президентська республіка.

Адміністративно-територіальний поділ

23 провінцій і федеративний столичний округ Буенос-Айрес.

Основні етапи конституційного будівництва

6.4: Боліваріанська Республіка Венесуела

Країна в Латинській Америці, площа – 916,4 тис км², населення – бл. 31 млн осіб.

Федеративна держава, президентська республіка.

Адміністративно-територіальний поділ

23 штати (естадос) і столичний округ Каракас. 12 залежних федеральних територій.

Основні етапи конституційного будівництва

1811 р. – Конституція Штатів Венесуели. Федеративна республіка. Децентралізована держава. Джерело суверенітету – народ. Конгрес двопалатний. Виконавча влада – Триумвірат.

1821 р. – Конституція Великої Колумбії, Департамент Венесуела – частина федеративної держави.

1830 р. – Конституція держави Венесуела. Джерело суверенітету – нація. Федеративна президентська республіка. Посилення виконавчої влади. Конгрес двопалатний, сформований в результаті непрямих виборів з майновим цензом.

1857, 1858 рр. – Конституції. Посилення й послаблення виконавчої влади.

1864 р. – Конституція Сполучених Штатів Венесуели. Федеративна президентська республіка. Посилення законодавчої влади. Уряд – відповідальний. Закріплено скасування рабства.

1893, 1901 р. – Конституції. Обрання президента прямими виборами на 6 рр.

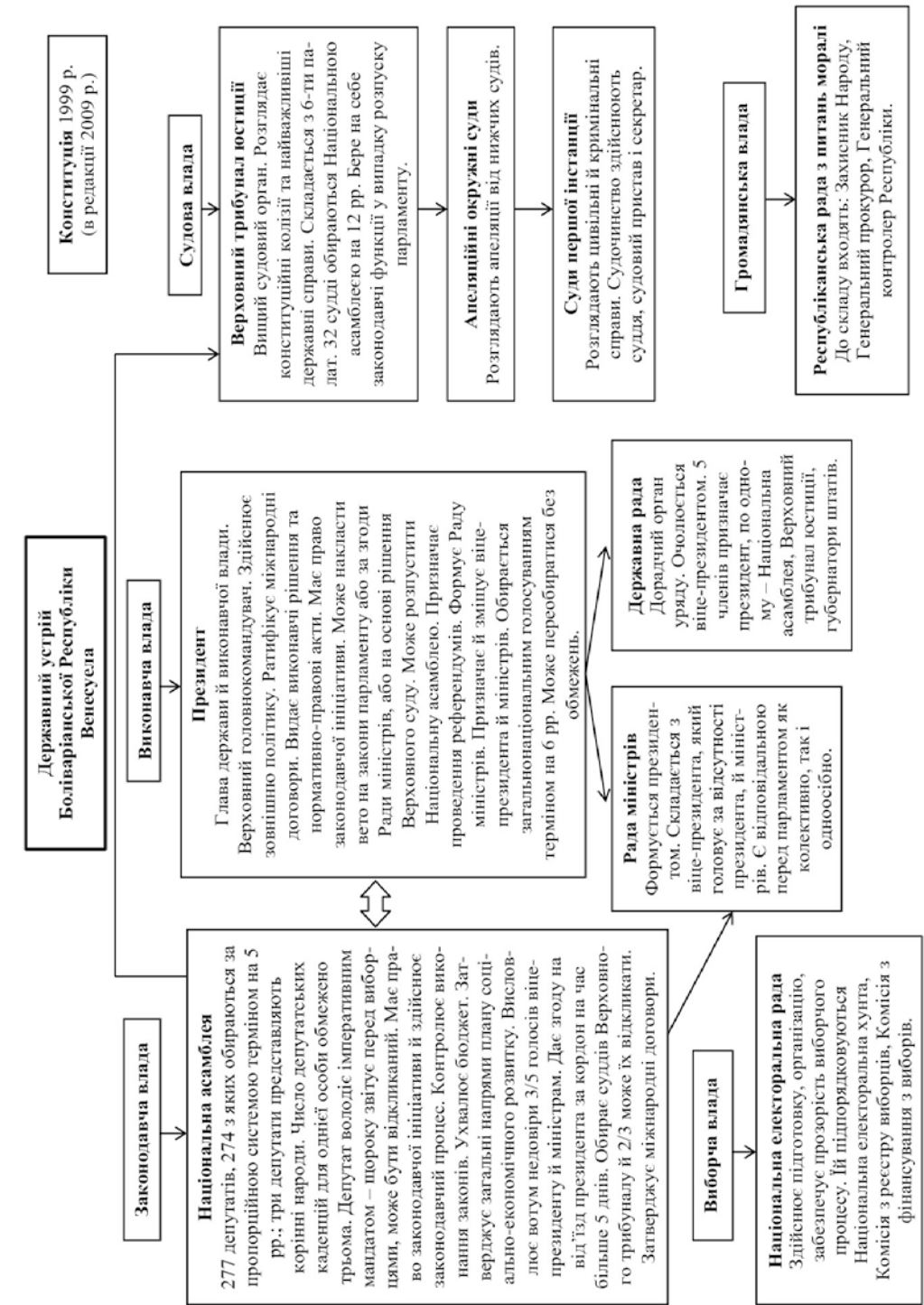
1909–1935 рр. – диктатура Хуана Гомеса. 1914 р. – Конституція. Президент обирався на 7 рр. Національним конгресом. Конституції 1922, 1925, 1928, 1929, 1931 рр.

1936 р. – Конституція. Всі суб'єкти федерації вперше ухвалили власні конституції.

Каденція президента скорочена з 7 до 5 рр, без права переобрання.

1947 р. – Конституція. Виконавча влада отримала право законодавчої ініціативи. Виборче право отримали жінки; позбавлені – військові; не могли обиратися на посади – неграмотні.

1953 р. – Конституція Республіки Венесуела. Посилення інституту президента. Переобрання без обмежень. Штати отримали право на конституції, державні органи, але губернатори призначалися президентом.
1999 р. – Конституція Боліваріанської Республіки Венесуела, схвалена на референдумі. Принципи демократизму й соціальної держави. Право законодавчої ініціативи в 0,1% громадян-виборців. Поділ влади на 5 гілок.

6.5: Республіка Колумбія

Країна в Латинській Америці, площа – 1,142 млн км², населення – бл. 51,3 млн осіб.

Унітарна держава, президентська республіка.

Адміністративно-територіальний поділ

32 департаменти і столичний округ Богота.

Основні етапи конституційного будівництва

1821 р. – Конституція Кукути. Перша конституція Великої Колумбії. Припинення інквізиції. Виборче право для письменних чоловіків від 21 р. Двопалатний Конгрес: Сенат і Палата представників. Виконавча влада вручалася президенту.

1832 р. – Конституція Республіки Нова Гранада. Президентський режим. Провінції перетворені в департаменти. Зміни 1853 р.: посилення федералізму, скасування рабства, релігійна свобода, відділення церкви від держави.

1863 р. – Конституція Ріо-Негро. Назва держави: Сполучені Штати Колумбії. Проголошені основні права. Федеральна система з центральним президентством.

1886 р. – Конституція Республіки Колумбія. Унітарна централізована держава. Посилення влади президента: «гіперпрезидентство». Президент обирається Конгресом. Нижня палата парламенту обиралась народним голосуванням; Сенат – зборами департаментів. Виборче право для чоловіків з 21 р. Неписьменні брали участь лише у місцевих виборах. Відновлена посада віце-президента. Католицизм – офіційна релігія.

1903 р. – відділення Панами. Колумбія визнала це в 1909 р.
1910 р. – заборона військовим займатися політикою.

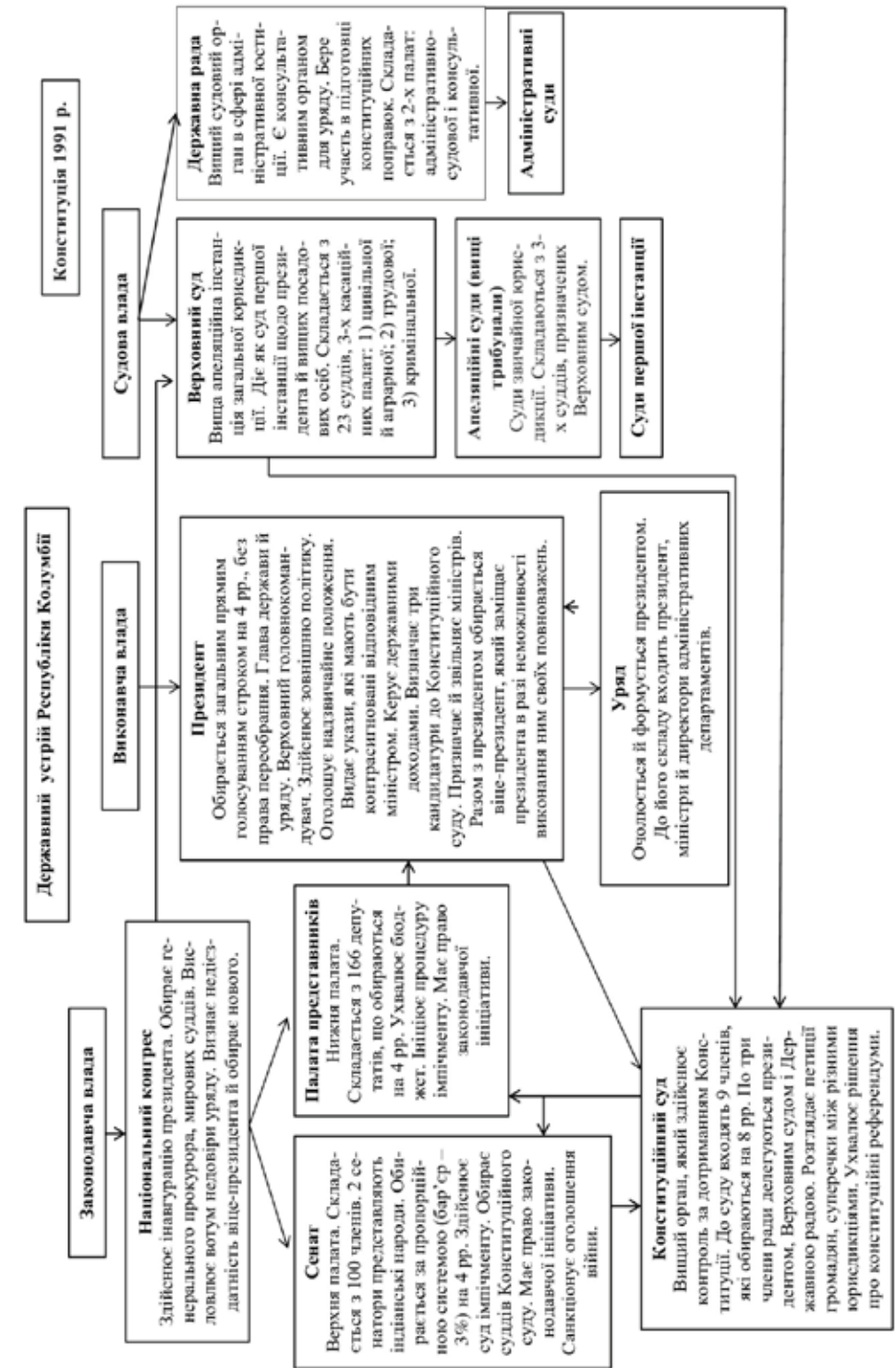
1936 р. – надано виборче право для неписьменних. Зменшення контролю католицької церкви над освітою. 1954 р. – жінки отримали виборчі права.

1957–1973 рр. – черговий військовий переворот. Угода між Ліберальною й Консервативною партіями – «Національний фронт». Партії створювали уряди по чергово й правила по 4 рр. Основний вид законодавства – президентські укази.

1991 р. – Конституція. Соціальна правова держава. Джерело влади – нація. Унітарність з сильною децентралізацією, з автономією адміністративно-територіальних одиниць. Відділення церкви від держави. Свобода віросповідання.

2004 р. – можливість переобрання президента на один черговий термін.
2015 р. – поправка про заборону президента обиратися на другий термін.

6.6: Республіка Чилі

Країна в Латинській Америці, площа – 756,945 тис км², населення – бл. 19 млн осіб.

Унітарна держава, президентська республіка.

Адміністративно-територіальний поділ

16 регіонів, що поділяються на 56 провінцій.

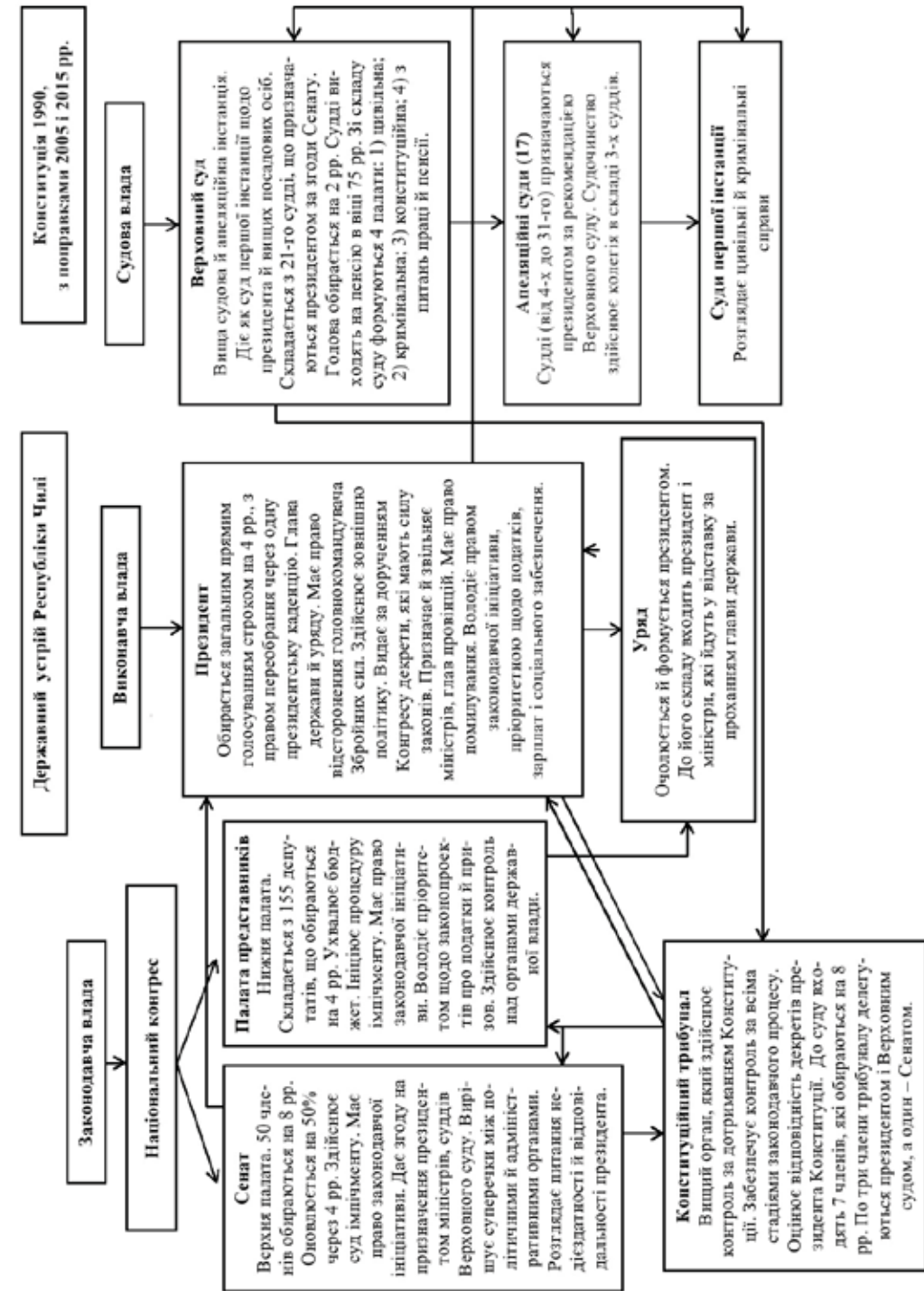
Основні етапи конституційного будівництва

1812 р. – Тимчасовий конституційний регламент. Створення Сенату. Виконавча влада в Виконавчій урядовій хунті.
 1818 р. – Декларація незалежності, затверджена верховним директором Б. О'Хігінсом. Невдала спроба директора розробити конституцію.
 1822 р. – Конституція. Законодавча влада представлена двопалатним Конгресом; виконавча – верховним правителем.
 1823 р. – Конституція. Трансформація верховного правителя в президента. Поява посади віце-президента. Державні посади могли займати лише католики. Боротьба між унітаристами і федералістами.

1833 р. – Конституція Порталіана. Унітарна держава. Практично необмежені права президента: абсолютне вето на закони, одноосібне формування кабінету, призначення Державної ради. Збереження за церквою функцій реєстрації цивільного стану.
 1881 р. – договір з Аргентиною. Суверенітет над Магеллановою протокою, але втрата Східної Патагонії.
 1879–1883 рр. – розширення території на третину в результаті Тихоокеанської війни.

1925 р. – Конституція, схвалена на плебісциті. Надання законодавчої ініціативи президенту. Відділення церкви від держави. Створення Виборчого трибуналу.
 1970 р. – утворення Конституційного суду.
 1973 р. – військовий переворот. Влада в Аугусто Піночета й хунті. Відміна громадянських свобод.
 1980 р. – Конституція, схвалена на референдумі. Президентська республіка. Відновлення громадянських прав. Обмеження для політичних партій (відміна 1987 р.)

2005 р. – поправки до Конституції. Скорочення каденції президента з 6 до 4 рр. Розширення його влади щодо армії. Відміна призначуваних сенаторів.
 2015 р. – реформа Конгресу. Збільшення чисельності Сенату до 43, а згодом до 50, Палати депутатів – до 155 членів. Гендерна квота – 40%.
 2020 р. – референдум про необхідність розробки нової Конституції. Основний документ має бути ухвалений на референдумі в 2022 р.

Питання для самоконтролю:**Мексиканські Сполучені Штати:**

1. Чим статус федерального округу Мехіко відрізняється від статусу федерального округу Колумбія?
2. На який час обираються губернатори?
3. Які повноваження належать Сенату?
4. Основні етапи законодавчого процесу в країні.
5. Яка причина відсутності можливості переобрання президента?
6. Який бар'єр повинні подолати політичні партії для проходження в Палату депутатів?
7. Хто має право призначати суддів районних і окружних судів?
8. Хто формує Федеральну адміністрацію й які її повноваження?

Федеративна Республіка Бразилія:

1. Як війни Наполеона вплинули на становлення державності Бразилії?
2. Коли в Бразилії була змінена форма правління і з чим це пов'язано?
3. Причини відміни рабства в країні.
4. Які види компетенції федерації й штатів передбачає Конституція?
5. Стільки сенаторів представляють кожний суб'єкт федерації?
6. Який орган ініціює й який здійснює процедуру імпичменту?
7. В яких випадках Вищий суд правосуддя здійснює функції першої інстанції?
8. Яка інституція визначає проведення референдумів?

Аргентинська Республіка:

1. Чи є загальновизнаним факт фіксації в Конституції суверенітету над Мальвінськими островами?
2. Які повноваження виконує прем'єр-міністр?
3. Яка провінція Аргентини останньою отримала статус суб'єкта федерації?
4. Як і де проходить процедура імпичменту?
5. Які особливості обрання президента в країні?
6. Чим характеризується політика перонізму?
7. Коли й в зв'язку з чим Буенос-Айрес був визнаний федеральною столицею?
8. Який механізм запровадження осадного стану?

Боліваріанська Республіка Венесуела:

1. В чому суть політики чавізму?
2. Які причини розпаду Великої Колумбії?

3. Яка роль диктатури Хуана Гомеса в формуванні конституційного ладу Венесуели?

4. В чому полягає роль віце-президента в реалізації виконавчих повноважень?

5. Яка суть імперативного мандату депутата Національної асамблеї?

6. Які особливості поділу влади в сучасній Венесуелі?

7. Коли виникають законодавчі повноваження в Верховного трибуналу юстиції?

8. Яка суть громадянської влади в країні?

Республіка Колумбія:

1. Що таке «Національний Фронт Колумбії»?
2. Які назви носила Республіка Колумбія до 1886 року?
3. Яку гілку влади представляє Конгрес Колумбії та який його склад?
4. Хто такий десигнатор?
5. Яка роль віце-президента в Республіці Колумбія?
6. Які основні зміни внесла Конституція 1991 року?
7. Яку еволюцію пройшов інститут президентства Колумбії?
8. Кому належить виконавча гілка влади?

Республіка Чилі:

1. Коли було проголошено незалежність Республіки Чилі?
2. Скільки регіонів налічує сучасний адміністративний поділ Республіки Чилі?
3. Які конституційні права порушувалися під час правління А. Піночета?
4. Яка структура вищого законодавчого органу Республіки Чилі?
5. В чому полягала реформа Конгресу 2015 р.?
6. Яке положення в Конституції Республіки Чилі залишилось без змін після поправок в 1999 р.?
7. Причини проведення референдуму щодо розробки нової Конституції.
8. Хто в Чилі здійснює конституційний нагляд?

Розділ 7. СХІДНА АЗІЯ

Регіон в Азії; площа – 11,76 млн км²; населення – 1,631 млрд осіб.

До складу регіону входять: Китай, Монголія, Японія, КНДР,
Корейська Республіка, Тайвань.

7.1: Китайська Народна Республіка

Країна в Східній Азії, площа – 9,6 млн км², населення – бл. 1,4 млрд осіб.
Унітарна держава, народна республіка.

Адміністративно-територіальний поділ

22 провінції; 23 провінція, згідно з Конституцією, Тайвань.
4 міста центрального підпорядкування: Пекін, Шанхай, Тяньцзін, Чунцін.
5 автономних районів: Внутрішня Монголія, Гуансі-Чжуанський, Тибет, Нінся-Хуейський, Сінцзян-Уйгурський.
2 особливі автономні райони: Сянган (Гонконг), Макао (Аоминь).

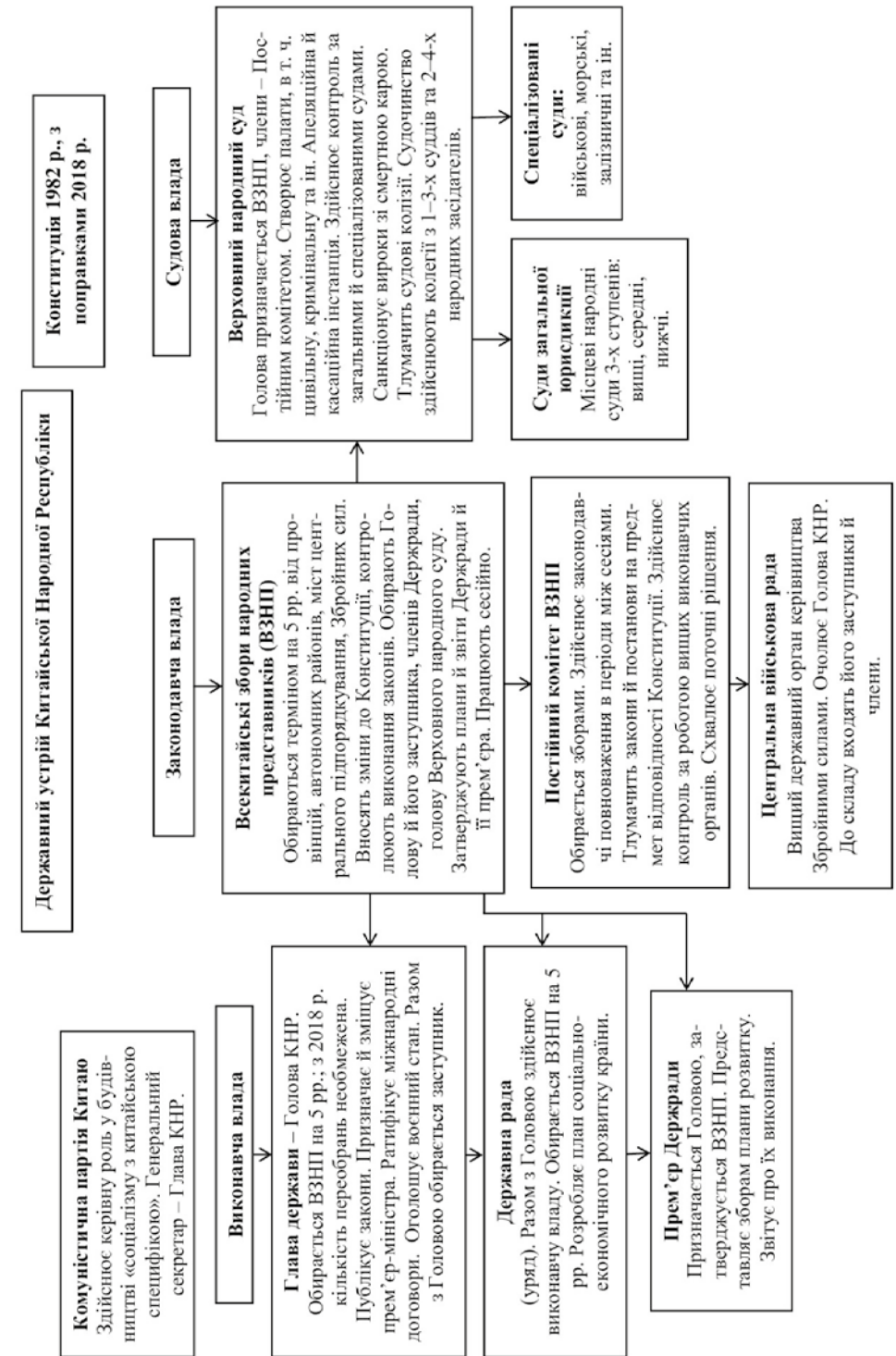
Основні етапи конституційного будівництва

1912 р. – Синхайська революція. Проголошення Китайської республіки.
Конституція парламентсько-президентської республіки. Унітарна держава.
Двопалатний парламент: Сенат складався з депутатів від регіонів; Палата представників обиралася виборцями. Домінація виконавчої влади, представленої президентом. Декларація прав громадян.

1923 р. – Конституція. Тенденція до федералізму, але декларований унітаризм. Поява відповідального уряду. Особливий статус Маньчжурії, Монголії й Тибету. Три юрисдикції: загальнодержавна, провінційна, спільна. Діяла лише на Півночі країни. На Півдні утвердився революційно-демократичний режим на чолі з Сунь Ятсеном.

1924 р. – «Загальна програма будівництва держави» Сунь Ятсена. 3 періоди: військове правління, політична опіка, конституційне правління. 5 влад: законодавча, виконавча, судова, контролююча, екзаменаційна.
1931 р. – Конституція, тимчасова на період «політичної опіки». Партиїний абсолютизм Гоміндану. Національний уряд, реалізуючи 5 влад, поділявся на 5 юанів. Голова виконавчого юаня призначався ЦВК Гоміндану.

1954, 1975, 1978 рр. – Конституції КНР. Будівництво соціалізму.
1982 р. – Конституція КНР. Соціалістична держава демократичної диктатури народу. Збереження керівної ролі КПК. Багатоукладність економіки.
Поправка – ринкова економіка. Відновлення посади Голови КНР.
2004 р. – поправка щодо захисту приватної власності й прав людини.
2018 р. – нова редакція Конституції. Будівництво «соціалізму з китайською специфікою». Можливість обрання Голови й заступника на третій термін.

7.2: Японія

Країна в Східній Азії, площа – 377,944 тис км², населення – бл. 126,2 млн осіб.

Унітарна держава, парламентська монархія.

Адміністративно-територіальний поділ

47 префектур: 43 кен, то – Токіо, фу – Осака, Кіото, до – Хокайдо.

Основні етапи конституційного будівництва

1889 р. – Конституція Японської імперії. Її октройований характер. Зразок – Прусска конституційна хартія 1850 р. Центральне місце належало імператорській і виконавчій влади. Здійснення законодавчих повноважень двопалатним парламентом – Дастою (Палата перів і Палата представників). Існування декількох урядових органів: Кабінет міністрів, Генро, Тасмна рада, Генсун. Створення імператорським указом майже незалежної від уряду посади прем'єр-міністра. Фіксація прав і обов'язків підданих. Принцип незмінності й незалежності суддів.

1890 р. – Закон про організацію судів. Сильний вплив на судову систему виконавчої влади в особі міністра юстиції. Закон про Вищий публічний департамент прокуратури. 1893 р. – Закон про адвокатуру.

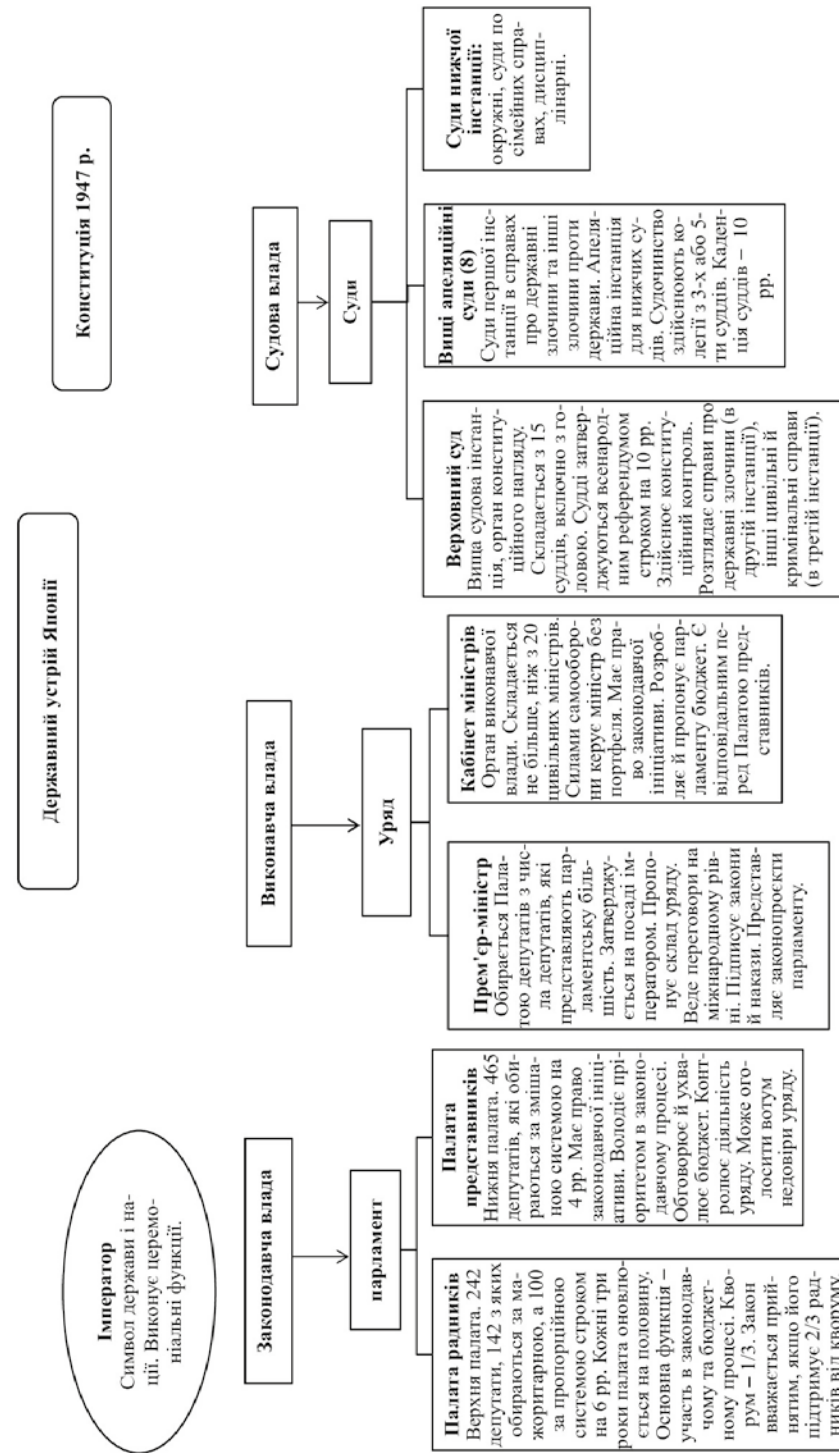
1947 р. – «Мирна» Конституція. Національний суверенітет. Імператор – символ нації, його правління – окрема ера, але позбавлений виконавчої влади. Розподіл влади на законодавчу (парламент), виконавчу (уряд) і судову (Верховний суд). Обидві палати парламенту (Палата радників і Палата представників) стали виборними. Уряд – відповідальний, формується на партійній основі. Сили самооборони. Верховний суд складається з головного судді (затверджується імператором) і 14 суддів (призначаються урядом), здійснює конституційний контроль. Розширення політичних і соціально-економічних прав і свобод громадян. З часу ухвалення Конституція жодного разу не переглядалася. Поправки до неї ініціюються парламентом, мають бути схвалені 2/3 обох палат, а після цього винесені на всенародний референдум. 1950 р. – Закон про підданство, який суперечить конституційній ідеї народного суверенітету.

1995 р. – Закон про децентралізацію – розширення повноважень органів місцевого самоврядування.

2007 р. – ліквідація Управління національної оборони, створення Міністерства оборони.

2014 р. – право на «колективну самооборону» – можливість використання Сил самооборони для захисту союзників.

7.3: Корейська Народно-Демократична Республіка

Країна в Східній Азії, площа – 122,8 тис км², населення – бл. 25,5 млн осіб.
Унітарна держава, народна республіка.

Адміністративно-територіальний поділ

9 провінцій (то), 2 міста прямого підпорядкування (чікхальсі), 3 спеціально-адміністративних регіони

Основні етапи конституційного будівництва

1948 р. – проголошення Корейської Народно-Демократичної Республіки. Конституція КНДР, схвалена Народними зборами Північної Кореї. Створення Верховних народних зборів, Кабміну й посади прем'єра.

1972 р. – Соціалістична Конституція. Диктатура пролетаріату, ідеї чучхе. Президент – глава держави, верховний головнокомандувач, глава Комітету національної оборони. Президента обирали Верховні народні збори.

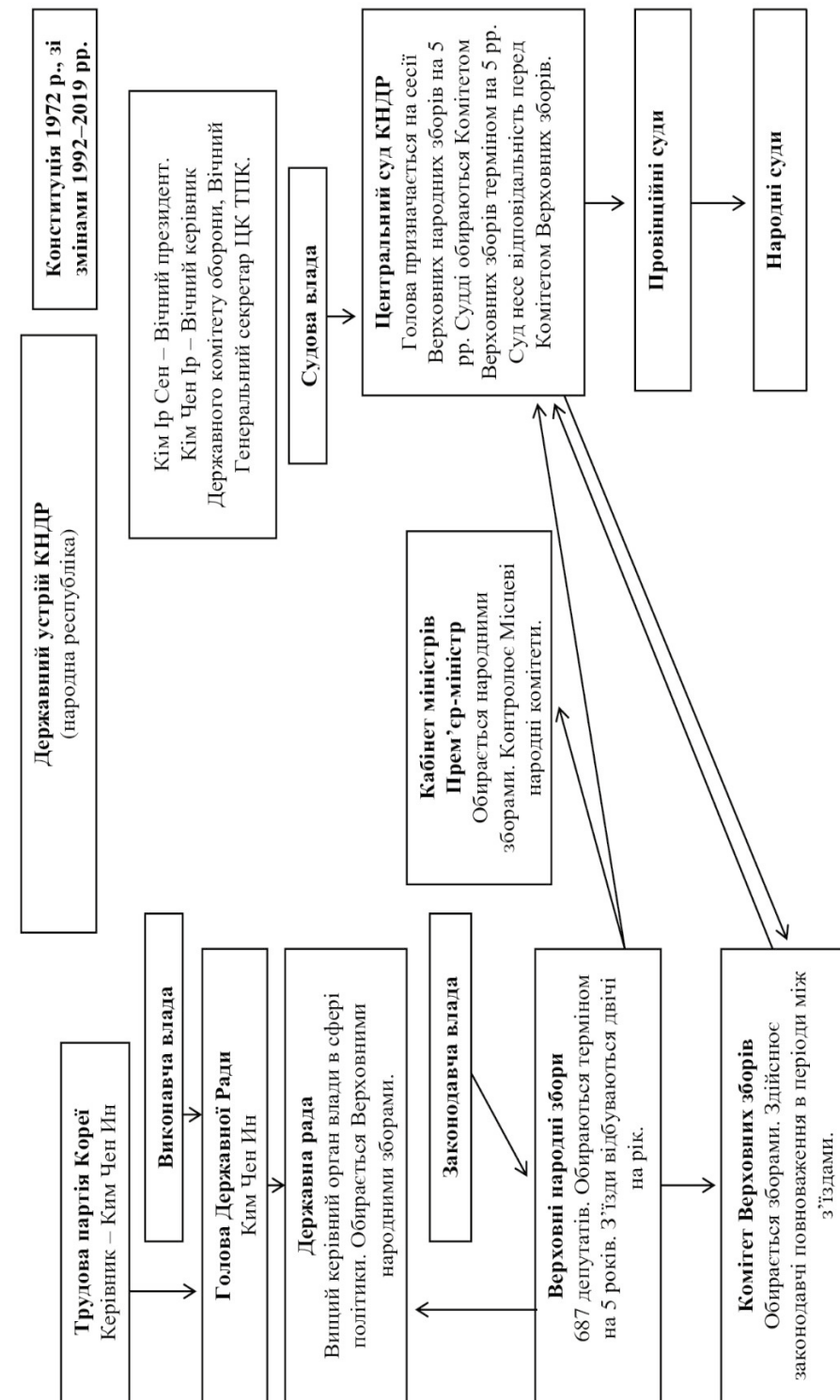
1992 р. – нова редакція Конституції 1972 р. Обмеження повноважень Президента, який очолював Центральний народний комітет і обирався Верховними народними зборами. Запровадження Державного комітету оборони. Заміна ідей марксизму-ленінізму ідеями чучхе.

1998 р. – нова редакція Конституції. Ліквідація посади Президента й Центрального народного комітету. Кім Ир Сен – вічний президент. Запровадження інституту Кабінету міністрів. Поширення повноважень Державного комітету оборони, крім військової, на цивільну сферу.

2009 р. – поправка до Конституції, і якій зафіксовано повноваження Голови Державного комітету оборони як глави держави. Виключення з Конституції згадок про комунізм.
2016 р. – Кім Ир Сен і Кім Чен Ир – вічні лідери КНДР. Перетворення Державного комітету оборони в Державну раду.
2019 р. – кімільсунізм-кімджонгілізм – ідеологія замість чучхе й сонгун. Підвищення ролі Кабінету міністрів в управлінні економікою.

7.4: Республіка Корея

Країна в Східній Азії, площа – 99,7 тис км², населення – бл. 52 млн осіб.
Унітарна держава, президентська республіка.

Адміністративно-територіальний поділ

9 провінцій (то), місто з особливим статусом Сеул (тхикпюлсі), 6 міст-метрополій (кваньоксі).

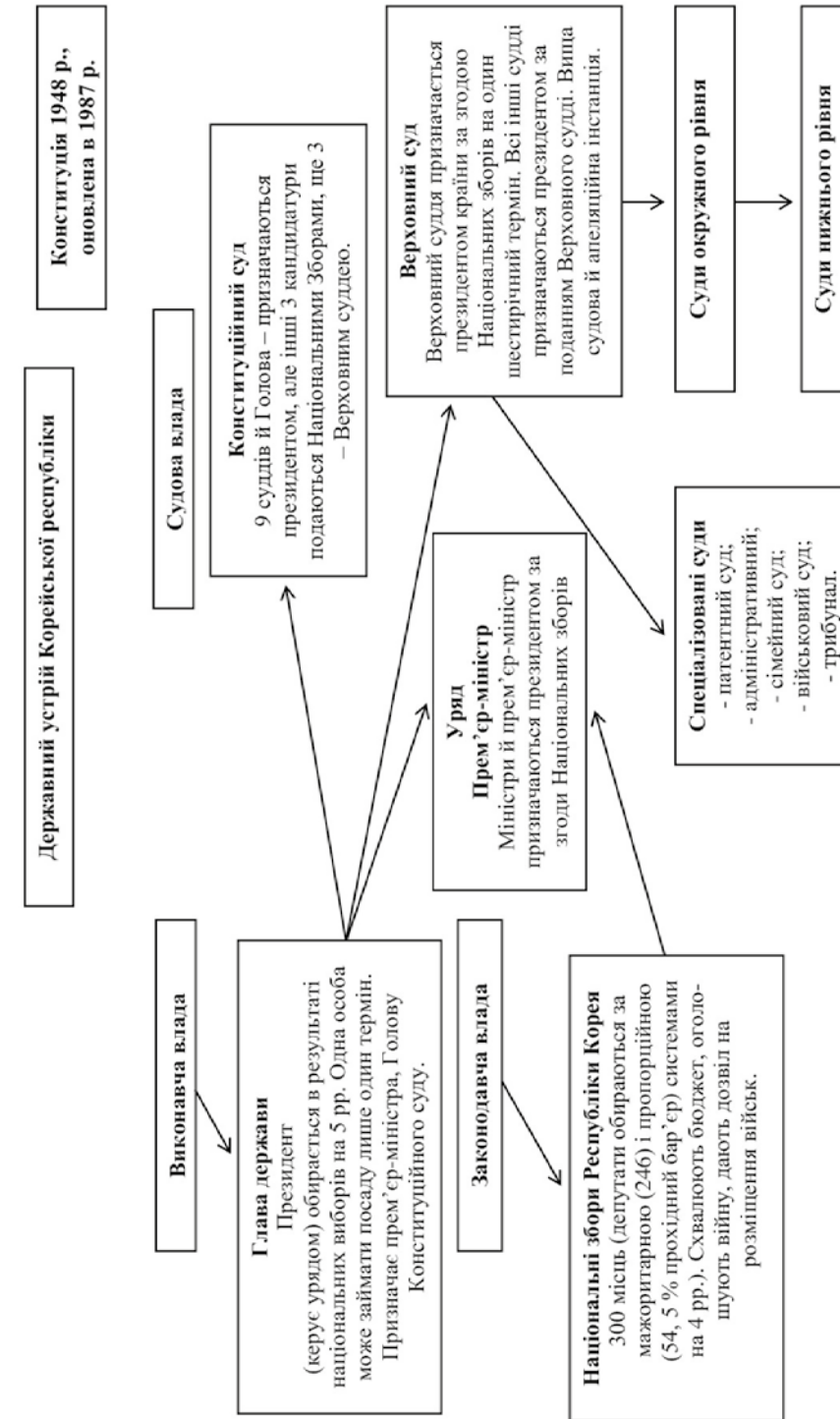
Основні етапи конституційного будівництва

1948 р. – Конституція президентсько-парламентської республіки. Режим ліберальної демократії. Окреслено права й обов'язки громадян. Гарантії для іноземних громадян. Норми міжнародного права прирівняні до національних законів.
1954 р. – поправки: зняття обмежень на президентський термін. Затвердження капіталістичної моделі.

1960 р. – Друга республіка. Поправки: посилення значення парламенту, створення двопалатного парламенту.

1962 р. – оновлена Конституція Третьої республіки, схвалена на референдумі.
1969 р. – Конституційний референдум щодо можливості Пак Чон Хи балотуватися втретє на посаду президента.
1972 р. – Четверта республіка. Нова політична система «Юсін». Поправки до Конституції: посилення президентської влади, жорсткий тоталітаризм, смертна кара за порушення президентських указів. Обрання президента на сесії Об'єднаних самостійних народних зборах.
1980 р. – П'ята республіка. Поправки: відновлення однопалатного парламенту, перебування однієї особи на президентській посаді обмежено одним 7-річним терміном. Перехідна стадія демократизації після завершення авторитарного режиму.

1987 р. – Шоста республіка. Оновлена Конституція, підтверджена на референдумі. Зменшення каденції президента до 5 рр. Чіткий поділ влади. Відділення армії від важелів впливу на систему державного управління.
2017 р. – затвердження Конституційним судом імпічменту президента Пак Кин Хе.
2018 р. – проєкт конституційної реформи, який передбачає дві президентські каденції по 4 рр. для однієї особи, збільшення ролі прем'єр-міністра.

Питання для самоконтролю:**Китайська Народна Республіка:**

1. Який статус надала Конституція 1923 р. Маньчжурії, Монголії та Тибету?
2. Яке значення для держави мав документ «Загальна програма будівництва держави»?
3. Чим характеризувався партійний абсолютизм Гоміндану?
4. Які поправки були зроблені у Конституції 1982 р.?
5. Кому підпорядковуються Органи прокурорського нагляду?
6. Коли та за яких умов було прийнято рішення, що кількість переобрань Голови КНР є необмеженою?
7. Яка роль Всекитайських зборів народних представників у системі поділу влади?
8. Яка подія стала поштовхом до проголошення Китайської Республіки?

Японія:

1. Яка Конституція виступала зразком Конституції Японської імперії 1889 р.?
2. Чому в системі поділу влади в Конституції 1889 р. домінувала виконавча влада?
3. Яка роль імператора в сучасному державному управлінні?
4. Яким чином впливають парламентські вибори на формування уряду?
5. Територіально-адміністративний поділ Японії.
6. Роль прем'єр-міністра в здійсненні зовнішньої політики.
7. Яким шляхом формується Палата радників?
8. Яка структура судової системи Японії?

Корейська Народна-Демократична Республіка:

1. Яку роль в системі державного управління відігравав Державний комітет оборони?
2. Які посади закріплені в Конституції за Кім Ір Сеном і Кім Чен Іром?
3. Як змінювалася ідеологічна основа внутрішньої політики в країні?
4. У чому полягає керівна роль Трудової партії Кореї?
5. Чому в 2016 р. відбулася трансформація Державного комітету оборони в Державну раду?
6. Перед ким несе відповідальність Центральний суд КНДР?
7. В чому полягає особлива форма правління в КНДР – народна республіка?
8. Які міста в країні є окремими територіально-адміністративними одиницями?

Республіка Корея:

1. Яка різниця між термінами: то, тхикп'юлсі та кваньоксі?
2. Які поправки до Конституції були прийняті у 1954 р.?
3. Коли була заснована Друга республіка; наведіть характерні риси.
4. Коли було введено обмеження перебування на посаді президента та на скільки років її можна було займати?
5. Скільки є місць у Національних зборах Республіки Корея та яким чином їх заповнюють?
6. Назвіть особливості обрання суддів Верховного суду.
7. З яких судів складається судова система Республіки Корея?
8. Які органи формують Конституційний суд країни?

Розділ 8. ПІВДЕННО-СХІДНА АЗІЯ

Регіон Азії, площа – понад 4,97 млн км², населення – бл. 672 млн осіб.
До регіону входять: М'янма, Таїланд, Лаос, В'єтнам, Камбоджа, Філіппіни,
Малайзія, Сінгапур, Бруней, Індонезія, Східний Тимор, Папуа-Нова Гвінея.

8.1: Соціалістична Республіка В'єтнам

Країна в Південно-Східній Азії, площа – 331,2 тис км², населення – бл. 97 млн осіб.
Унітарна держава, соціалістична республіка.

Адміністративно-територіальний поділ

58 провінцій, 5 міст центрального підпорядкування (Ханой, Хошимін, Кантхо, Дананг, Хайфон).

Основні етапи конституційного будівництва

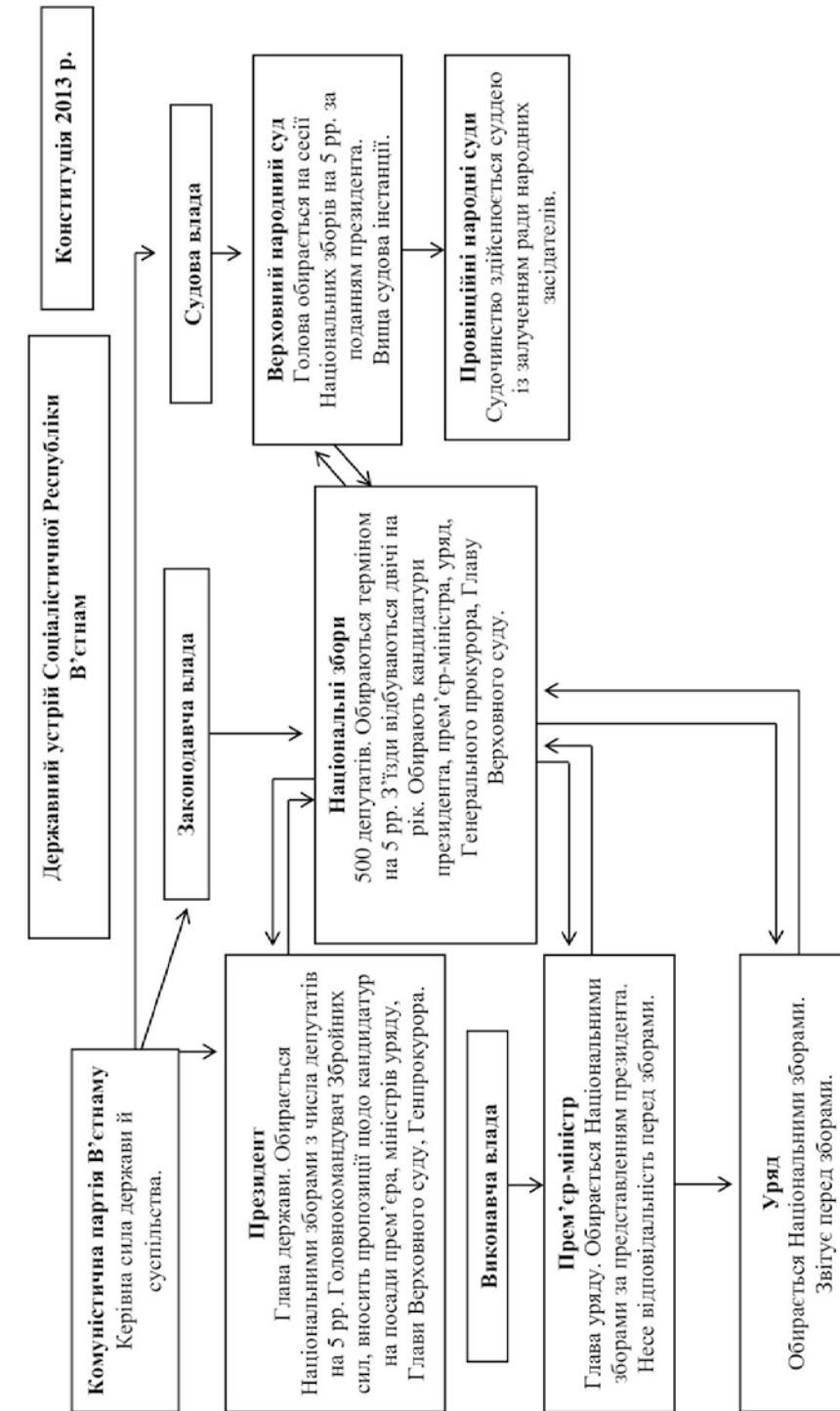
1946 р. – Конституція Демократичної Республіки В'єтнам. Утвердження трьох принципів: всенародна єдність, забезпечення демократичних свобод і здійснення сильної і мудрої народної влади.

1959 р. – Конституція Демократичної Республіки В'єтнам. Номінальний поділ влади. Ключова владна інституція – Політбюро КПВ. Розширення громадянських прав: збільшення прав жінок, право на проведення демонстрацій, право недоторканості особи, право на відпочинок.

1980 р. – Конституція Соціалістичної Республіки В'єтнам. Декларація звільнення країни й об'єднання нації. Концентрація владних повноважень у Державній раді. Зниження ролі Національних зборів, збереження значення Ради міністрів.

1992 р. – Конституція Соціалістичної Республіки В'єтнам. Парламентська республіка. Однопалатні Народні збори. Ліквідація Державної ради й відновлена посада президента. Глава держави обирається Народними зборами на 5 рр. Однопартійність. Соціалістична й Демократична партії розпущені в 1988 р. Право національних меншин користуватися в суді рідною мовою. Дозвіл на тимчасовий виїзд за кордон, право на свободу віровизнання. Визнання в'єтнамської діаспори як частини народу країни.

2001 р. – поправки до Конституції. Закріплення правового статусу, крім державного укладу, ще й дрібновласницького та з участю іноземного капіталу.
2013 р. – Конституція Соціалістичної республіки В'єтнам. Чіткіше сформульований принцип поділу влади на гілки. Підтвердження курсу Комуністичної партії В'єтнаму. Збереження курсу на соціалізм, але основа економіки – ринкові відносини.

8.2: Королівство Таїланд

Країна в Південно-Східній Азії, площа – 514 тис км², населення – бл. 66,6 млн осіб.
Унітарна держава, конституційна монархія.

Адміністративно-територіальний поділ

77 провінцій (чангват), один спеціальний адміністративний округ – Бангкок.

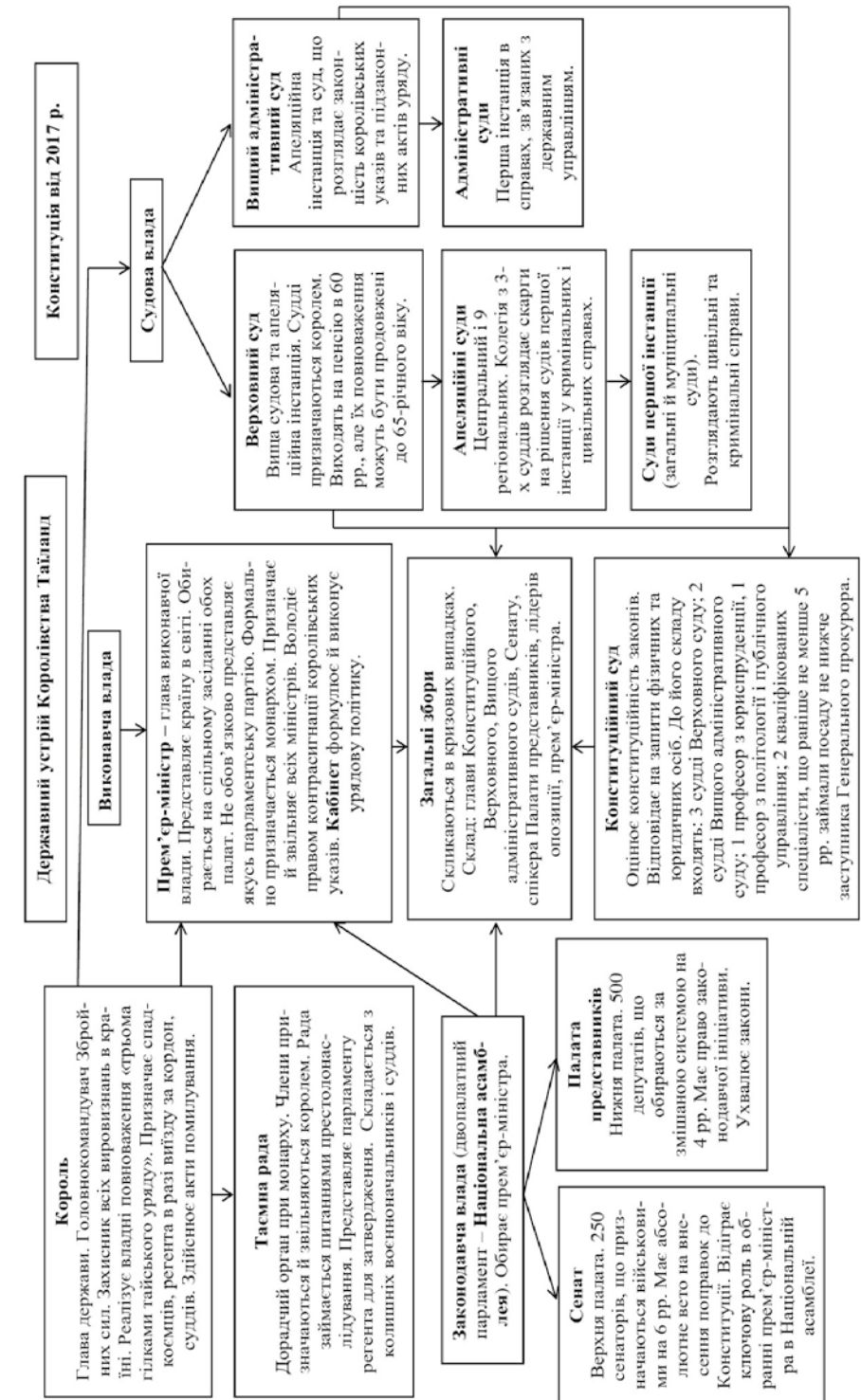
Основні етапи конституційного будівництва

1932 р. – тимчасова й постійна Конституції Королівства Сіам. Конституційна монархія. Створення Асамблеї народних представників. Контрасигнація королівських указів відповідним міністром.
1946 р. – 3-тя Конституція Королівства Таїланд. Двопалатний парламент: Палата представників обиралася виборцями, Сенат – призначався монархом. Відміна виборчих цензів.
1947, 1949, 1952 рр. – 4, 5, 6-та Конституції. Розширення повноважень короля. Дозвіл на створення політичних партій.
1959 р. – 7-ма Конституція. Заміна Асамблеї на Установчі збори, які склалися лише з призначуваних членів і мали розробити нову конституцію.

1968 р. – 8-ма Конституція. Двопалатний парламент за зразком 1946 р. Відновлення можливості створення політичних партій.
1972 р. – 9-та Конституція. Національні збори, призначувані королем на 3 рр. Посилення ролі прем'єр-міністра.
1974 р. – 10-та Конституція. Повернення до моделі балансу гілок влади 1968 р.
1976, 1977, 1978, 1991 рр. – Конституції й Хартія (1977 р.), що стали наслідком військового перевороту 1976 р. й відобразили бажання військових сконцентрувати владні повноваження в хунті (Ради з національної політики).

1997 р. – «народна» Конституція, підготовлена всенародно обраними Конституційними зборами. Створення обраного двопалатного парламенту. Обов'язкове голосування. Посилення виконавчої влади. Формування Конституційного суду. Визнано цілий ряд прав людини, зокрема на безкоштовну медицину й освіту.

2007 р. – Конституція, схвалена після військового перевороту на референдумі. Обмеження перебування однієї особи на посаді прем'єр-міністра двома термінами. Зниження вотуму недовіри до уряду з 200 до 100 голосів.
2017 р. – чинна Конституція, ініційована військовими й схвалена на референдумі. Розширення прав призначуваного Сенату та прем'єр-міністра.

8.3: Республіка Сінгапур

Країна в Південно-Східній Азії, площа – 0,73 тис км², населення – 5,8 млн осіб.

Унітарна держава, парламентська республіка.

Адміністративно-територіальний поділ

5 округів: Центральний, Північно-Східний, Північно-Західний, Південно-Східний, Південно-Західний.

Основні етапи конституційного будівництва

1955 р. – Конституція Ренделя для Сінгапуру, схвалена в раді з питань законодавства, створеній британцями.

1958 р. – перетворення постановою Ради Сінгапуру колонії в самоврядну державу.

1963 р. – Сінгапур, Малайська федерація, Сабах Саравак об'єдналися в державу Малайзія. Схвалення Законодавчою Асамблеєю Сінгапуру Конституції штату.

1965 р. – Закон про незалежність Республіки Сінгапур. Конституція. Основні принципи – секуляризм, верховенство закону, поділ влади. Визнання главою держави президента. Перейменування Законодавчої асамблеї в парламент Сінгапуру. Конституція не має преамбули, докладно врегульовує питання фінансів та громадянства, забороняє рабство.

1970 р. – створення Президентської ради для захисту прав расових і релігійних меншин.

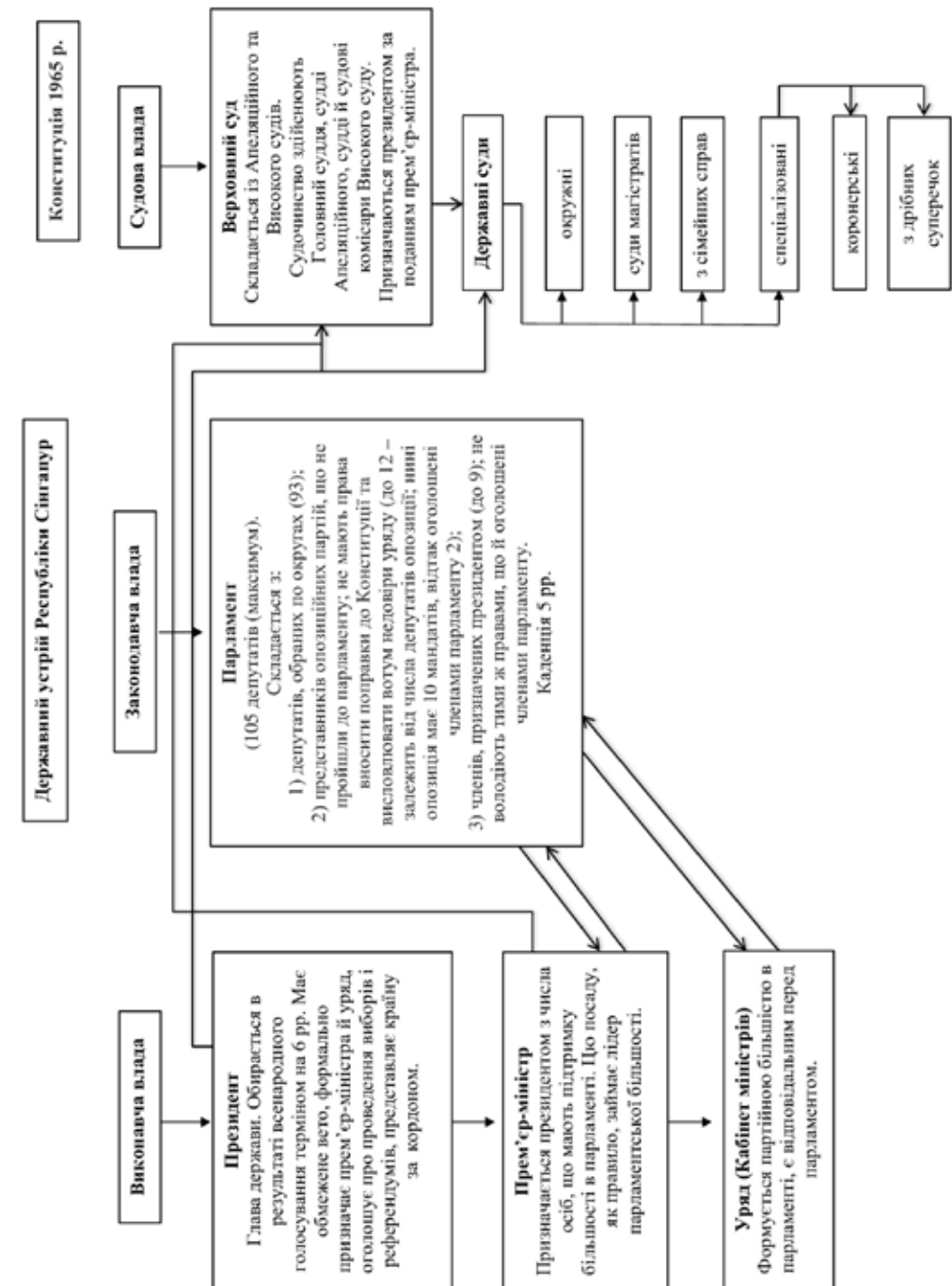
1979 р. – поправка до Конституції встановила, що для внесення конституційних поправок потрібна кваліфікована більшість (2/3) парламенту під час 2 й 3-го читань законопроекту.

1984 р. – упровадження інституту представництва партій у парламенті, що не пройшли до нього внаслідок виборів.

1990 р. – уведення призначуваних президентом безпартійних членів парламенту для збільшення числа незалежних голосів у представницькому органі.

1991 р. – поправка до Конституції: новий порядок обрання президента країни – шляхом всенародних виборів.

1994 р. – створення Трибуналу, який за зверненням президента може тлумачити закони на відповідність Конституції.

8.4: Республіка Індонезія

Країна в Південно-Східній Азії, площа – 1,919 млн км², населення – 266,4 млн осіб.

Унітарна держава, президентська республіка.

Адміністративно-територіальний поділ

32 провінції, три з яких (Ачех, Папуа й Західне Папуа) мають особливий статус, особливий столичний округ Джакарта та особливий округ Джок'якарта.

Основні етапи конституційного будівництва

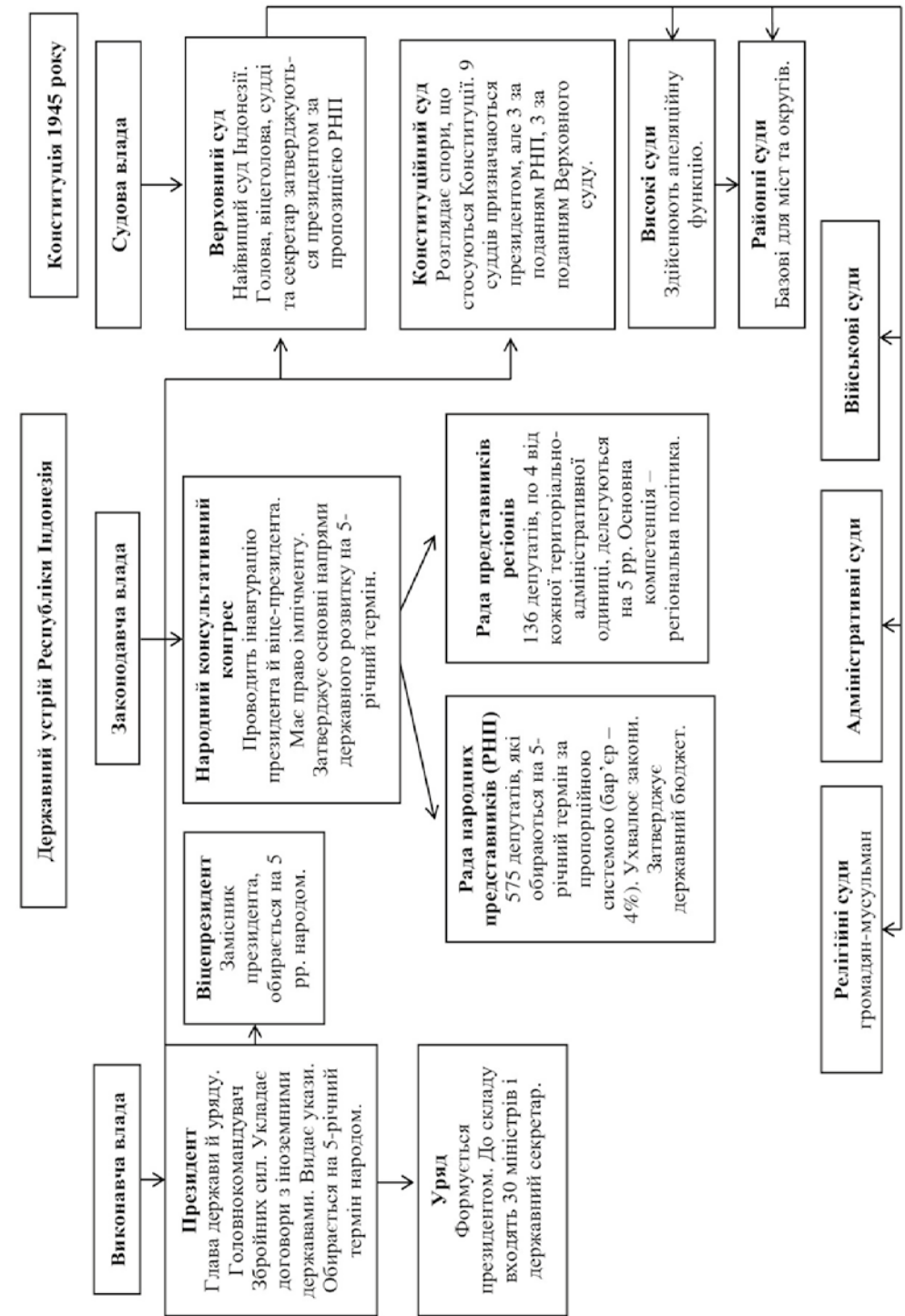
1945 р. – Державна Конституція Республіки Індонезія. Унітарна держава, президентсько-парламентська республіка. Розподіл влади. Утвердження офіційної доктрини Панча Сила: 1) віра в єдиного Бога; 2) справедливий і цивілізований гуманізм; 3) єдність країни; 4) керована демократія; 5) соціальна справедливість.

1949 р. – Федеральна Конституція Сполучених Штатів Індонезії. Федеративний устрій. Де-факто розпад частини штатів і автономних областей у штат Республіка Індонезія – передумова скасування Основного закону.

1950 р. – тимчасова Конституція. Унітарна держава, парламентська форма правління, відповідальний уряд.
1955 р. – нездатність Конституційних зборів розробити постійну конституцію.
1959 р. – Указ президента Сукарно про відновлення Конституції 1945 р.

1983 р. – рішення Народного консультативного конгресу про можливість внесення змін до Конституції лише шляхом проведення референдуму.
1985 р. – закон про необхідність 90% підтримки на референдумі щодо змін до Конституції.
1998 р. – скасування обох законів, що відкрило шлях для демократичних змін Конституції.

1998 р. – поправки до Конституції: встановлення президентської форми правління; обмеження перебування однієї особи на посаді президента двома термінами; новий порядок обрання президента країни – шляхом всенародних виборів; створення Ради представників регіонів, яка разом з Радою народних представників сформувала Народний консультативний конгрес; скасування Верховної консультативної ради; створення Конституційного суду (фактично запрацював у 2003 р.).

Питання для самоконтролю:**Соціалістична Республіка В'єтнам:**

1. Яка роль відводиться Комуністичній партії В'єтнаму у системі державного устрою?
2. Конституцією від якого року в'єтнамську діаспору було визнано частиною народу країни?
3. Яка форма державного устрою В'єтнаму?
4. Яке місце президента в системі державного устрою країни?
5. Кому належить право обирати Голову Верховного народного суду?
6. Які ключові здобутки Конституції 1959 р.?
7. Яка роль прем'єр-міністра в системі поділу влади?
8. Скільки етапів можна виділити в процесі конституційного будівництва в країні?

Королівство Таїланд:

1. Коли була схвалена перша Конституція Королівства Сіам і які її основні риси?
2. В яких обставинах був ухвалений дозвіл на створення політичних партій?
3. Коли був створений Конституційний суд?
4. Яка роль військових в еволюції конституційного ладу в Королівстві?
5. «Три гілки тайського уряду» й повноваження короля.
6. Як формується і які повноваження Таємної ради?
7. Який склад Загальних зборів і які функції вони виконують?
8. Які повноваження має Вищий адміністративний суд?

Республіка Сінгапур:

1. Яку зміну закріпила поправка до Конституції Сінгапура від 1979 р.?
2. Які заходи були здійснені задля підвищення ефективності роботи парламенту?
3. Якими повноваженнями володіє Президент Сінгапура?
4. Особливість структури Конституції країни.
5. Яка роль президента у формуванні виконавчої влади в Сінгапурі?
6. Які обмеження діють для опозиційних членів парламенту?
7. У чому особливість членів парламенту, призначених президентом?
8. Які складові Верховного суду країни?

Республіка Індонезія:

1. Скільки провінцій країни мають особливий статус?
2. Які повноваження має Рада народних представників?
3. Хто вповноважений призначати 9 суддів Конституційного суду Індонезії?
4. Який державний орган має право ініціювати процедуру імпичменту?
5. У якому році було впроваджено обмеження перебування однієї особи на посаді президента двома термінами?
6. Що дало Індонезії зняття рішення Народного консультативного конгресу про можливість внесення змін до Конституції лише шляхом проведення референдуму та закон про необхідність 90% підтримки на референдумі змін до Конституції?
7. Чому Конституційний суд був фактично утворений у 2003 р.?
8. Яке значення мала доктрина «Панча Сила» для Індонезії?

Розділ 9. ПІВДЕННА АЗІЯ

Регіон Азії; площа – бл. 5,143 млн км²; населення – бл. 1,84 млрд осіб.
До регіону входять: Афганістан, Пакистан, Індія, Мальдіви, Шрі Ланка,
Непал, Бутан, Бангладеш.

9.1: Республіка Індія

Країна в Південній Азії, площа – 3,288 млн км², населення – 1,36 млрд осіб.
Федеративна держава, парламентська республіка.

Адміністративно-територіальний поділ

28 штатів і 8 союзних територій. Всі штати й три союзні території (національний столичний округ Делі, Джамму і Кашмір, Пудучеррі) мають виборні уряди, інші союзні території управляються адміністраторами, що призначаються федеральним урядом.

Основні етапи конституційного будівництва

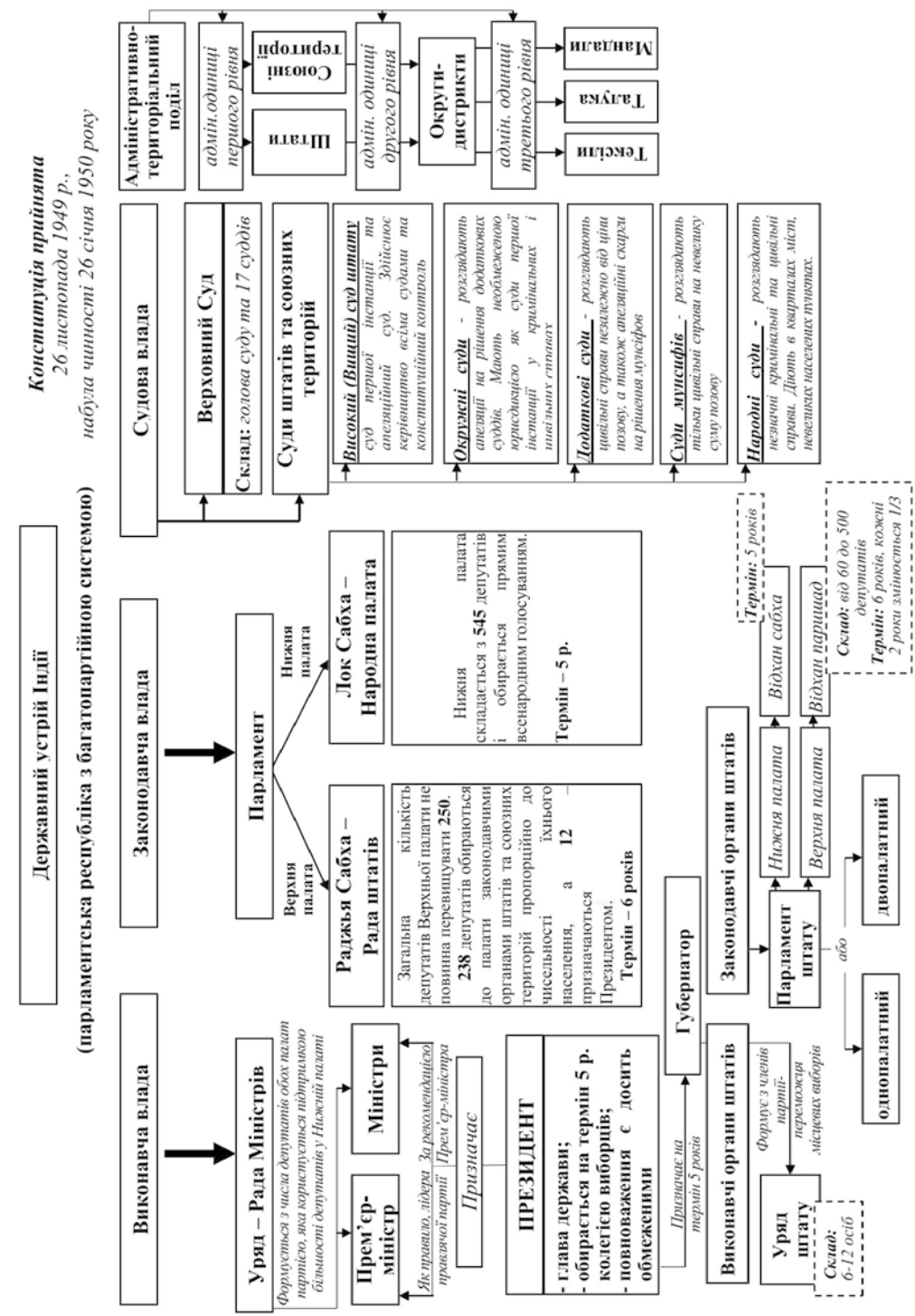
1950 р. – Конституція Республіки Індія. Федеративна держава, парламентська республіка. Розподіл влади. Відповідальний уряд. Ліберальний політичний режим. Принцип змішаної економіки. Соціальний характер держави. Широке коло прав, свобод і обов'язків. Конституційні права національних меншин. Фіксація прав для зареєстрованих каст і племен.

1956 р. (7 поправка) – Закон про реорганізацію штатів. Розділ території Індії на штати й союзні території за мовною ознакою.

1961 р. (12 поправка) – включення до складу країни Гоа, Даману й Діу.
1962 р. (14 поправка) – включення Пудучеррі до складу Республіки.

1971 р. (24 поправка) – визначила право й порядок парламенту вносити поправки до Конституції.
1975 р. (36 поправка) – формування Сіккіма як держави в рамках Союзу.
1978 р. (44 поправка) – виключення права на власність зі списку основних прав і переведення в просте юридичне право.

1992 (73 поправка) – уведення трирівневої структури панчаят радж (органів сільського самоуправління): грамм панчаят, мандал, зілла панчаят.
2015 р. (100 поправка) – обмін територіями з Бангладеш на підставі Угоди про земельні кордони між Індією та Бангладеш. Надання прав громадянства жителям цих територій.
2019 р. – виключення з Конституції ст. 370 про особливий статус штату Джамму й Кашмір. Розділення штату на дві союзні території: Ладакх і Джамму й Кашмір.

9.2: Ісламська Республіка Пакистан

Країна в Південній Азії, площа – 803,9 тис км², населення – 212 млн осіб.
Федеративна держава, президентсько-парламентська республіка.

Адміністративно-територіальний поділ

4 провінції (Пенджаб, Сінд, Белуджистан, Хайбер-Пахтунхва) і територія федеральної столиці (Ісламабад); два регіони, створені на території анексованого Кашміру – Азад Кашмір, Гілгіт-Балтистан.

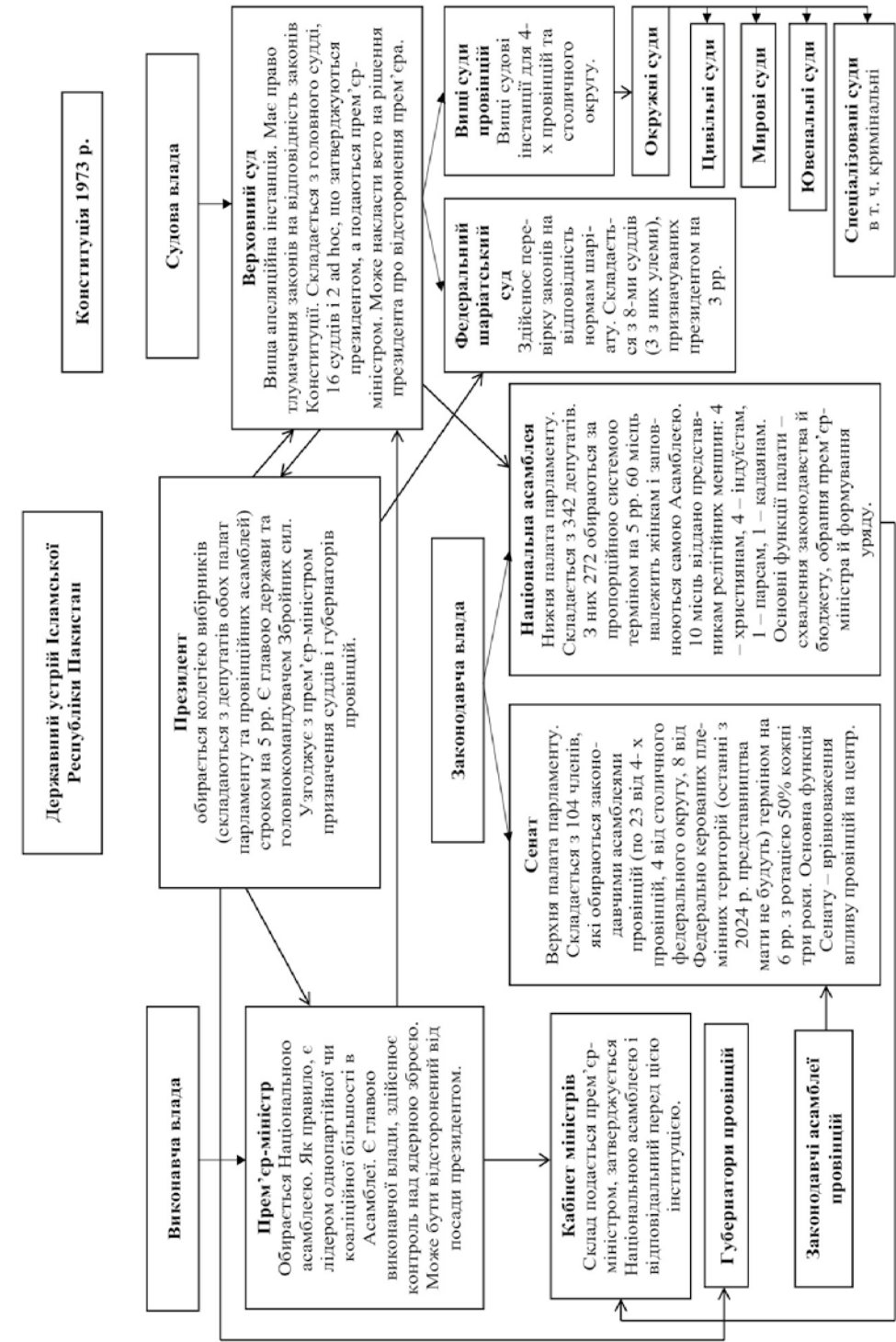
Основні етапи конституційного будівництва

1956 р. – Конституція Ісламської Республіки Пакистан. Федеративна держава, парламентська республіка. Законодавчий орган – Національні збори. Глава держави – президент, що обирається колегіями вибірників. Глава уряду – прем'єр-міністр. Уряд відповідальний перед парламентом. Створення Верховного суду, який отримав право тлумачити Конституцію. Закріплення основних громадянських прав. Закони мають бути узгодженими з доктриною ісламу. Офіційні мови – урду й бенгалі.

1962 р. – Конституція Ісламської Республіки Пакистан. Федеративний устрій. Паритет Східного й Західного Пакистану. Президентська республіка. Законодавчий орган – Національна асамблея. У кожній з двох провінцій – власний парламент. Президент – глава держави й уряду. Обирається або парламентом, або колегіями вибірників. Центральний уряд і два провінційних. На чолі провінції – губернатор. Іслам – джерело права. Створення Вищої судової ради. Консультативна рада ісламської ідеології при президентові.

1973 р. – Конституція Ісламської Республіки Пакистан. Федерація. Президентсько-парламентська республіка. Двопалатний парламент. Виконавча влада на чолі з прем'єр-міністром. Вищий судовий орган – Верховний суд. Іслам – державна релігія.
1979–1985, 1999–2002 рр. – дія Конституції призупинялася.
1977 р. – створення Ради ісламської ідеології.

1985 р. (8 поправка), 2004 р. (17 поправка) – затвердження всіх указів президента, ухвалених під час призупинення Конституції. Розширення повноважень президента: глава виконавчої влади, верховний головнокомандувач.
2018 р. (25 поправка) – Федерально керовані племенні території приєднані до провінції Хайбер-Пахтунхва.

9.3: Народна Республіка Бангладеш

Країна в Південній Азії, площа – 147,57 тис км², населення – 162,5 млн осіб.
Унітарна держава, парламентська республіка.

Адміністративно-територіальний поділ

8 регіонів (бібхар) (Дакка, Читтагонг, Барісал, Кхулна, Раджшахі, Рангпур, Міменсінгх, Сілхет), що поділяються на округи (зіли).

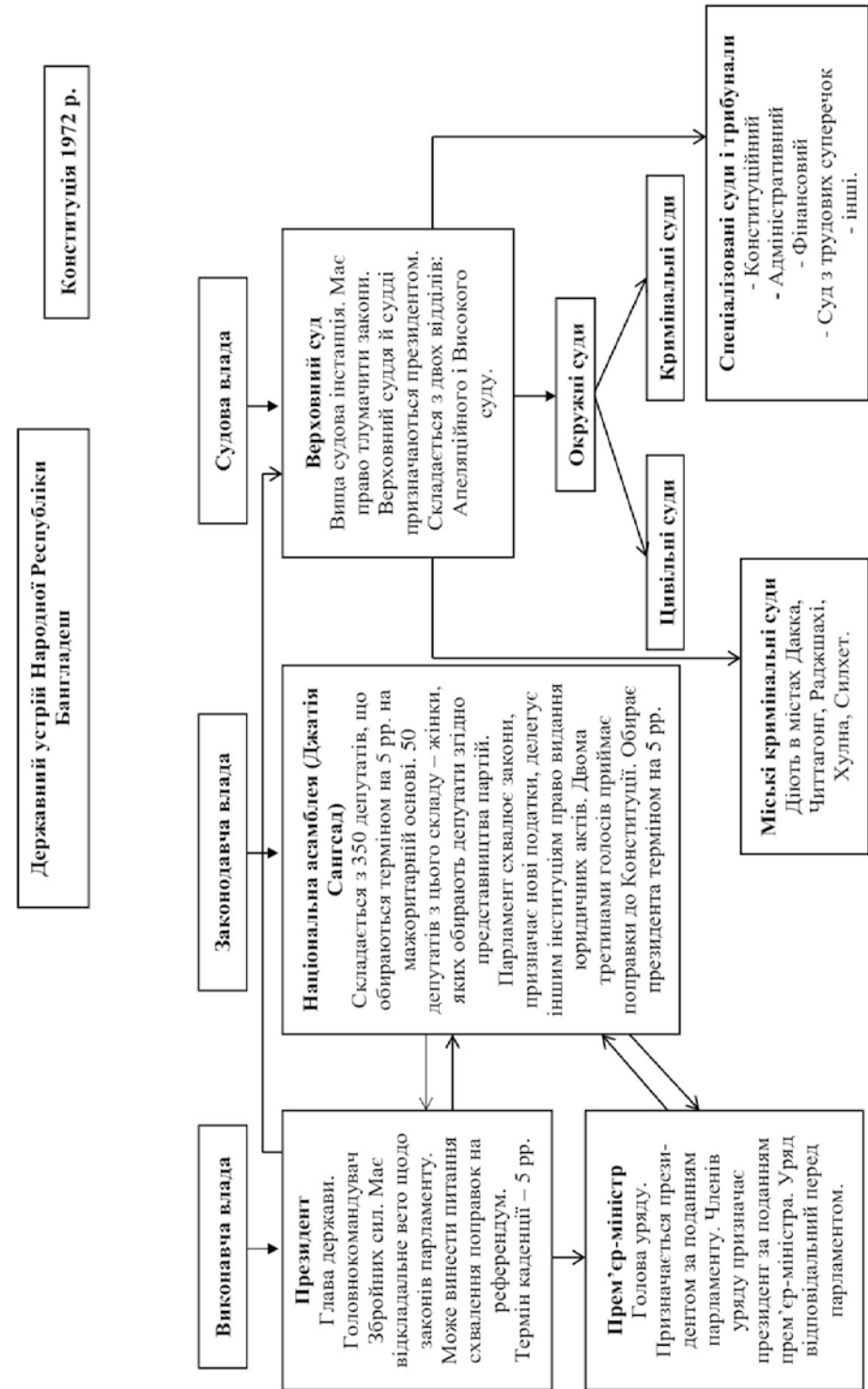
Основні етапи конституційного будівництва

1972 р. – Конституція Народної Республіки Бангладеш. Унітарна держава, парламентська республіка. Закріплення основних прав і свобод громадян, їх рівність перед законом. Декларація створення незалежної судової системи. Демократичне місцеве самоуправління. Посилання на соціалізм, іслам, світську демократію, бенгальську мову. Заборона створення й діяльності політичних партій на релігійній основі.

1975 р. – 4-та поправка до Конституції, яка дозволила замінити парламентське правління президентським і перейти до однопартійної системи. Судова влада втратила частину своєї незалежності.
1982–1986 рр. – призупинення дії Конституції.
1991 р. – 12-та поправка до Конституції, що завершила період авторитарного режиму й визначила повернення до парламентського правління.
1996 р. – 13-та поправка до Основного закону, яка дала дозвіл на формування тимчасового уряду. У 2011 р. Апеляційною палатою Верховного суду визнана незаконною.

2011 р. – 15-та поправка до Конституції. Відмова від системи тимчасового уряду. Збільшення резервних місць для жінок до 50. Визначення націоналізму, соціалізму, демократії і секуляризму як фундаментальних принципів державної політики. Визнання шейха Муждibuра Рахмана Батьком нації. Відновлення секуляризму й свободи віровизнання.

2014 р. (16-та поправка) до Основного закону, яка дала право парламенту знімати суддів з посад у зв'язку з їх недієздатністю та доведеною неправомірною поведінкою. У 2016 р. Верховний суд Бангладеш оголосив цю поправку незаконною й такою, що протирічить Конституції країни.

Питання для самоконтролю:**Республіка Індія:**

1. В якому році Гоа та Даман і Діу було включено до складу Індії?
2. Про що йдеться в 24-й поправці до Конституції Індії?
3. Які повноваження має Президент Індії?
4. Які повноваження мають суди мунсифів?
5. Яку роль виконують додаткові суди?
6. Яким чином обирається Лок Сабха?
7. Яким чином відбувається розділ Індії на штати та союзні території?
8. Останні зміни територіально-адміністративного устрою в країні?

Ісламська Республіка Пакистан

1. Яку роль має Федеральний шариатський суд?
2. Які принципи включає формування нижня палата (Національна асамблея)?
3. Як змінилися повноваження президента відповідно до 17-ї поправки?
4. Який неюридичний етап прийняття закону є обов'язковим в Пакистані?
5. На яку з територій Пакистану не поширюється офіційна пакистанська юрисдикція?
6. Який механізм протидії з боку судової гілки влади може забезпечити прем'єр-міністра від дотермінової відставки?
7. Які перші риси федеративної держави Пакистан набув у 1962 р.?
8. Чому столиця країни знаходиться в Ісламабаді?

Народна Республіка Бангладеш

1. Який документ закріпив основні права і свободи громадян Бангладешу в 1972 р.?
2. На яку релігію посилається Конституція Республіки, прийнята у 1972 р.?
3. Яка партійна система була встановлена в Бангладеші внаслідок 4-тої поправки до Конституції?
4. Що завершило період авторитарного режиму в країні у 1991 р.?
5. Який орган скасував 13-ту поправку до Конституції Республіки Бангладеш?
6. Які політичні ідеї належать до фундаментальних принципів державної політики?
7. Ким став шейх Муждибур Рахман для нації внаслідок 15-тої поправки?
8. Який орган влади має право знімати суддів з посад?

Розділ 10. ПІВДЕННО-ЗАХІДНА АЗІЯ

Регіон в Азії; площа – понад 6,45 млн км²; населення – понад 344 млн осіб.

До складу регіону входять: азійська частина Туреччини, Грузія, Вірменія, Азербайджан, Іран, Ірак, Сирія, Ліван, Кіпр, Ізраїль, Йорданія, Саудівська Аравія, Кувейт, Бахрейн, Катар, ОАЕ, Оман, Ємен.

10.1: Ісламська Республіка Іран

Країна в Південно-Західній Азії, площа – 1,65 млн км², населення – 82 млн осіб.

Унітарна держава, ісламська республіка.

Адміністративно-територіальний поділ

31 остан на чолі з остандаром. Остани поділяються на шахрестани (області), останні на бахчи райони), а бахчи на дехестани (сільські округи).

Основні етапи конституційного будівництва

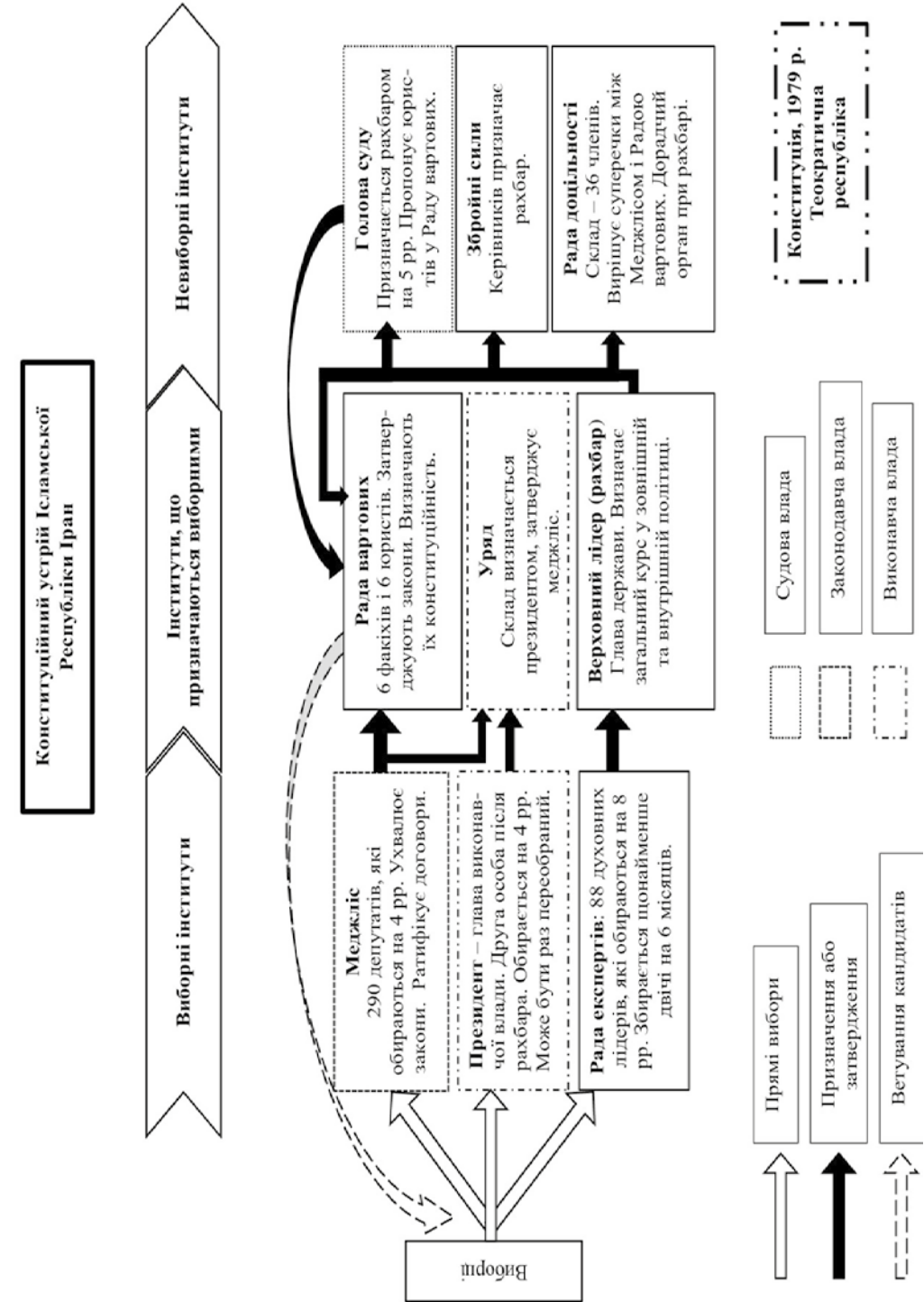
1906 р., грудень – Основний закон Персії. Меджліс – 162 члени, обрані за куріальною системою з високим майновим цензом терміном на 2 роки. Закріплення за Меджлісом права законодавчої ініціативи, схвалювати фінансові акти й договори з іноземними країнами. Намір створити Сенат, 30 членів якого мало призначатися шахом, а 30 – обиратися населенням.

1907 р., жовтень – «Доповнення до Основного закону». Поділ влади на законодавчу, виконавчу й судову. Відповідальність уряду перед Меджлісом. Визначення повноважень судової влади. Розширення громадянських прав. Іслам – державна релігія.

1935 р. – вимога Рези-шаха Пехлеві називати Персію Іраном (країна аріїв).
1949 р. – зміни до Конституції, внесені Установчими зборами. Створення Сенату в парламенті країни. Право шаха розпустити обидві палати іранського парламенту.

1953 р. – реставрація авторитарного шахського режиму. Вирішальний вплив шаха на формування уряду.
1960 р. – аграрна реформа. Викуп державою надлишків землі.
1963 р. – конституційний референдум на предмет схвалення реформ під назвою «Біла революція». Жінки отримали виборчі права. Для дітей була впроваджена обов'язкова початкова освіта.

1979 р. – Конституція Ісламської Республіки Іран. Ісламська республіка. Релігійна доктрина шіїзму. Три сектор економіки: державний, кооперативний, приватний. Поділ влади на законодавчу (Меджліс-шура), виконавчу (президент, прем'єр-міністр, міністри, Корпус Вартових Революції) і судову (Верховна рада правосуддя).
1989 р. – конституційний референдум. Ліквідація вимоги обрання Верховного лідера народом. Рада доцільності вирішує суперечки між меджлісом і Радою вартових Конституції.

10.2: Об'єднані Арабські Емірати

Країна в Південно-Західній Азії, площа – 83,6 тис км², населення – 9,9 млн осіб.

Федеративна держава, абсолютна монархія.

Адміністративно-територіальний поділ

7 еміратів: Абу-Дабі, Дубай, Шарджа, Рас-ель-Хайма, Аджман, Умм-ель-Кайвайн, Ель-Фуджайра.

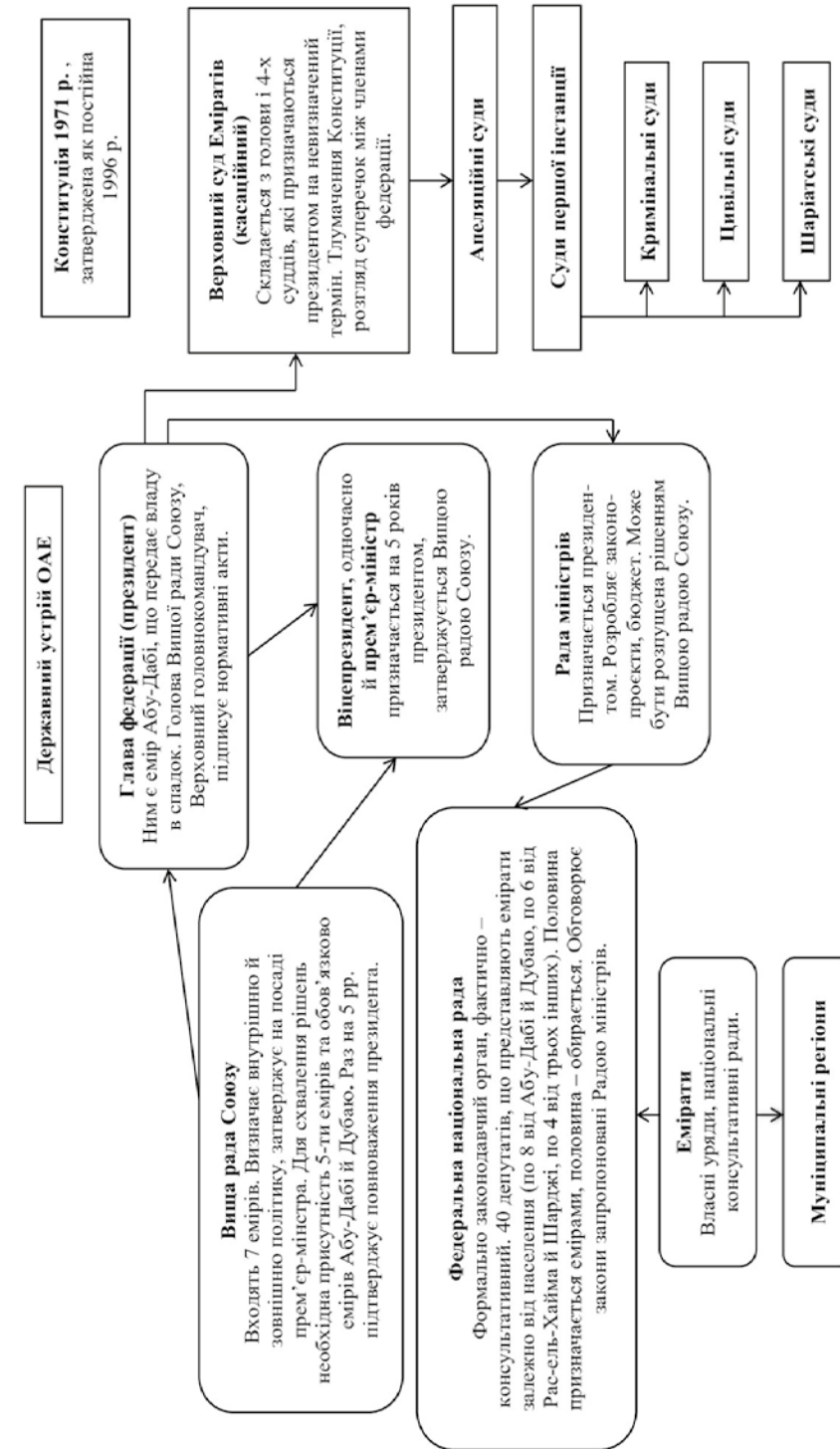
Основні етапи конституційного будівництва

1971 р. – Створення в Дубаї на нараді емірів ОАЕ, до складу яких увійшли 6 еміратів. Тимчасова Конституція ОАЕ. Намір збудувати столицю на кордоні Абу-Дабі й Дубаю – Аль-Карам. Іслам – офіційна релігія. Шаріат – основне джерело законодавства. Єдність економічного й митного простору. Захист приватної і державної форм власності. Гарантія особистих прав і свобод. Встановлення над островами Абу-Муса, Великий і Малий Томб іранського суверенітету.
1972 р.– приєднання до Союзу емірату Рас-ель-Хайма.

1979 р. – проект постійної Конституції. Створення єдиної військової і судової системи.

1996 р. – трансформація тимчасової Конституції у постійну. Закріплення рішення 1994 р. про визнання Абу-Дабі столицею ОАЕ. Створення єдиних Збройних сил ОАЕ. Право еміратів Дубай і Рас-ель-Хайма на власну судову систему, що не підпорядковуються Верховному суду ОАЕ. Підтвердження норми, що шаріат – основне джерело законодавства. Президентом ОАЕ є емір Абу-Дабі, а віцепрезидентом – емір Дубаю. Всі емірати – абсолютні монархії, хоча деякі з них мають власні Конституції.
1999 р. – підписане прикордонна угода з Оманом, але залишилися протиріччя щодо півострова Мусандам.

2004 р. – поправка до Конституції, узгоджена між Вищою радою Союзу та Федеральною національною радою. Право Вищої ради займатися законодавством в галузях: трудові, соціальні відносини, власність, банківська сфера, судочинство, оборона, авторське право.
2006 р. – врегулювання прикордонної суперечки з Оманом щодо оази Аль-Буреймі.
2015 р. – заснування федерального агентства Гендерної Рівності.

10.3: Катар

Країна в Південно-Західній Азії, площа – 11,437 тис км², населення – 2,8 млн осіб.

Унітарна держава, абсолютна монархія.

Адміністративно-територіальний поділ

7 муніципалітетів: Ад-Доха, Аль-Дайян, Аль-Хор, Аль-Вакра, Ар-Раян, Аш-Шамаль, Умм-Салаль.

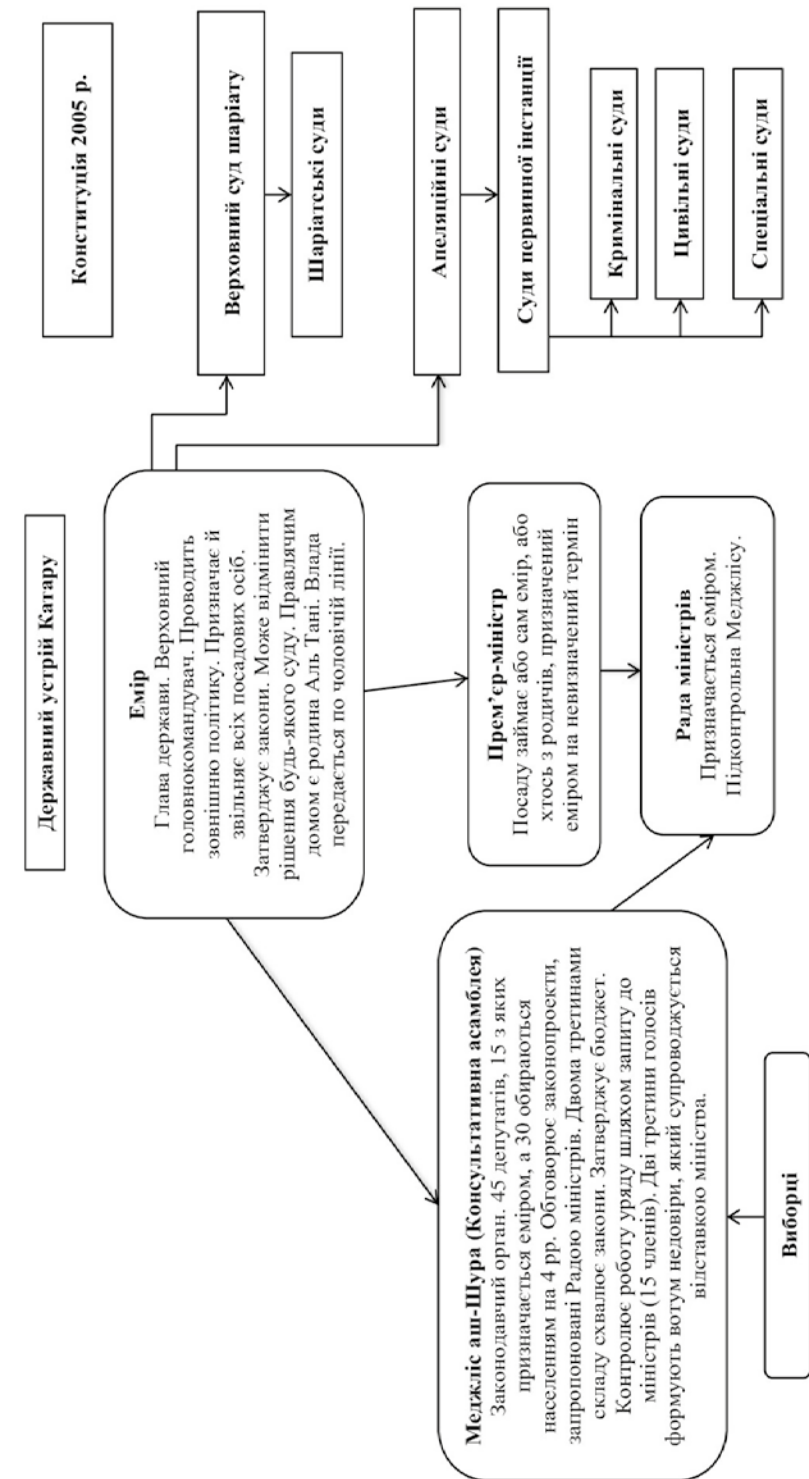
Основні етапи конституційного будівництва

1970 р. – тимчасова Конституція Катару. Формування першого уряду країни. Концентрація влади в династії Аль Тані. Іслам – офіційна релігія. Шаріат – основне джерело законодавства.
1972 р.– створення Консультативної ради – Меджлісу аш-Шури. До її складу входило 35 членів, які призначалися еміром стром на 4 рр. Меджліс надавав рекомендації, які мають бути розглянуті Радою міністрів та главою держави. Видання законів про громадянські й комерційні відносини. Затвердження плану створення державного апарату.

1999 р. – Створення Комітету постійної конституції. Катарці (включаючи жінок) отримали право обирати членів Центральної муніципальної ради – дорадчого органу з питань комунального господарства.

2003 р. – схвалення проекту постійної Конституції на референдумі. Підвищення ролі Консультативної ради, на яку формально поклалися законодавчі функції.
2004 р. – Конституція схвалена еміром.
2005 р. – публікація Конституції. Ідея народного суверенітету. Поділ влади, але домінування виконавчої влади, що реалізується еміром з династії Аль Тані разом з урядом. Спадкування влади за чоловічою лінією. Гарантування приватної власності. Свобода економічної діяльності. Рівність громадян перед законом. Незалежність суддів. Доха – столиця держави, але може бути перенесена в інше місце згідно із законом. Неможливість зміни будь-якої статті Конституції впродовж 10 рр. з моменту набуття нею чинності.

2013 р. – перші парламентські вибори в країні в умовах продовження заборони на діяльність політичних партій. Формування Меджлісу аш-Шури як законодавчого органу.

10.4: Королівство Саудівська Аравія

Країна в Південно-Західній Азії, площа – 2,15 млн км², населення – 34,3 млн осіб.

Унітарна держава, абсолютна теократична монархія.

Адміністративно-територіальний поділ

13 провінцій (еміратів чи мінтаків), що поділяються на 103 округи.

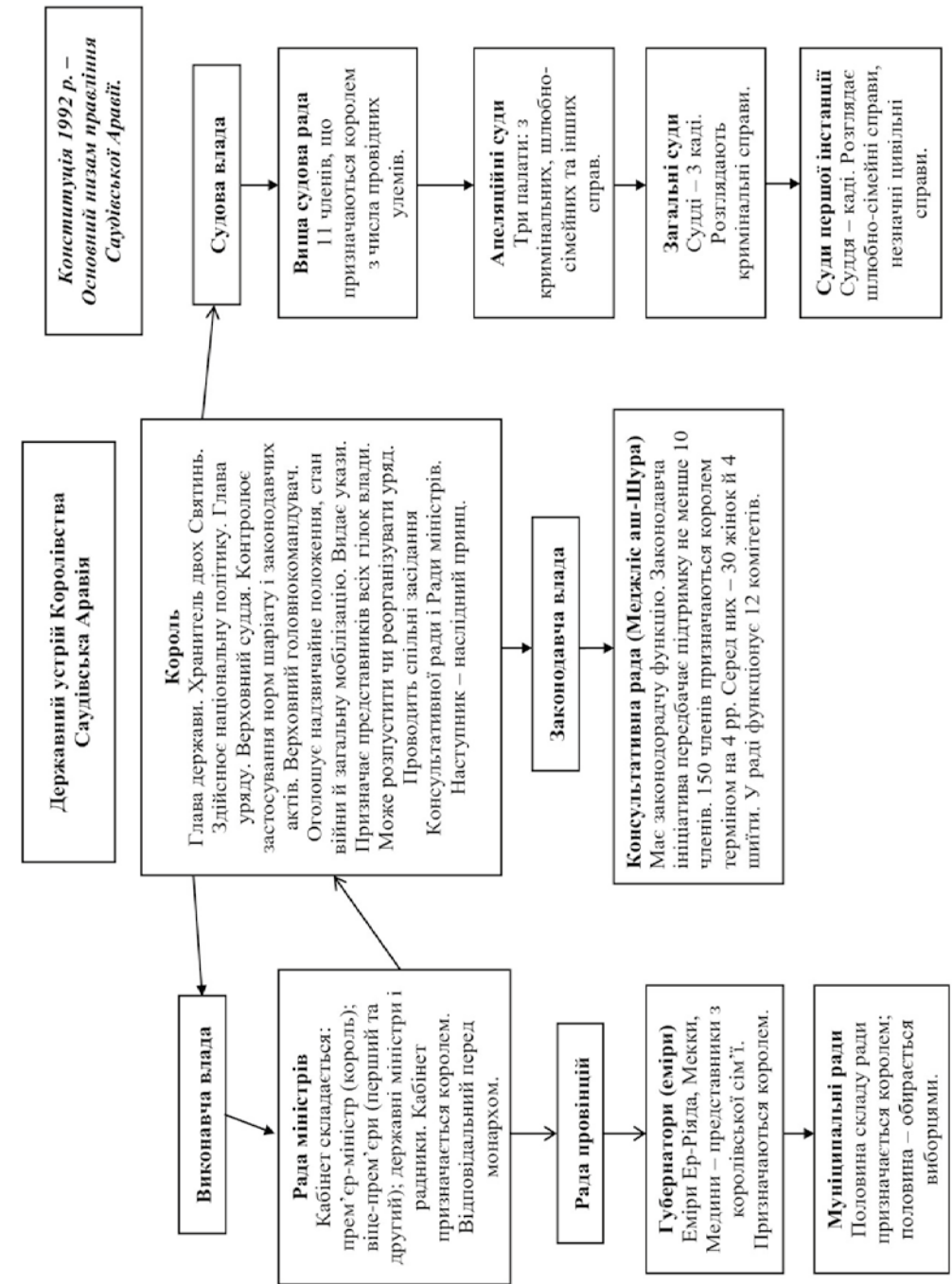
Основні етапи конституційного будівництва

1932 р. – заснування Королівства Саудівська Аравія. До складу держави увійшли 4 племінні утворення: Хіджаз, Неджд, Асір, Аль-Хаса. Король мав титул імама – глави й опікуна всіх мусульман країни. При королю рада – Маджліс, до якого входили родичі, богослови; могли бути присутніми еміри головних провінцій і шейхи племен.
1954 р. – положення про Раду міністрів. 1958 р. – закон про Раду міністрів.
1962 р. – програма реформ з наміром ухвалення основного закону держави.

1975 р. – низам про суди. Створення чотирьох рівнів судової системи: суди кадї, загальні суди, апеляційний суд та Вища судова рада. Остання разом з Міністерством юстиції (створене 1970 р.) очолюють всю систему органів юстиції.

1992 р. – Основний низам правління Саудівської Аравії – Книга Всевишнього Аллаха (Коран) і Сунна Його Пророка. Іслам – державна релігія. Шаріат – основа правових відносин. Соціальна держава. Основи суспільства – сім'я й іслам. Гарантії приватної власності. Права людини згідно з шаріатом. Право підданих на справедливий суд. Абсолютна влада в клану Саудів. Всередині нього виділяється правляча гілка. Поділ влади на законодавчу, виконавчу, судову, але вища інстанція всіх видів влади – король. Низам октройований королем Фахдом Аль Саудом.

1993 р. – Положення про Меджліс аш-Шура. 60 членів, з них три – шійти. Законопроекти мали затверджуватися або Радою Міністрів, або королем. У 2005 та 2013 рр. Меджліс аш-Шура реформований: склад 150 членів, з них 30 – жінки, 4 – шійти (в т. ч. одна жінка).
1993 р. – порядок управління в провінціях. Виділення найбільш важливих провінцій (Ер-Ріяд, Мекка, Медина), що очолюються представниками королівської сім'ї.
2016 р. – програма реформ «Бачення: 2030», запропонована спадковим принцем Мухаммедом ібн Салманом.

10.5: Ізраїль

Країна в Південно-Західній Азії, площа – 27,8 тис км², населення – 9,3 млн осіб.

Унітарна держава, парламентська республіка

Адміністративно-територіальний поділ

6 округів (махоз): Срусалимський, Тель-Авівський, Хайфський, Північний, Південний, Центральний, що поділяються на 15 підокругів нафа. Округ Юдея і Самарія знаходиться під контролем Палестини.

Основні етапи конституційного будівництва

1950 р. – рішення Кнесету, що конституція буде складатися з окремих розділів у формі законів.

1958 р. – Основний закон про Кнесет – парламент Держави Ізраїль.

1964 р. – Основний закон про президента держави. Обирається Кнесетом на один термін на 7 рр. Протягом 1963–1998 рр. президент обирався двічі на 5-річний термін.

1968, 1992, 2001 рр. – Основні закони про уряд. Формується Кнесетом і несе перед ним відповідальність. Закон 1992 р. запровадив прямі вибори прем'єр-міністра шляхом загального голосування разом з Кнесетом. Закон 2001 р. відмінив попередній і відновив норму 1968 р. з деякими поправками.

1984 р. – Основний закон про судову владу. Визначає структуру і повноваження судової влади. Принцип незалежності суддів. Затвердження повноважень Верховного суду як Вищого суду Справедливості.

1988 р. – Основний закон про Державного контролера. Перевіряє діяльність уряду й місцевих органів влади. Виконує функції Уповноваженого зі скарг громадян.

Обирається Кнесетом на 7 рр. і підзвітним лише йому.

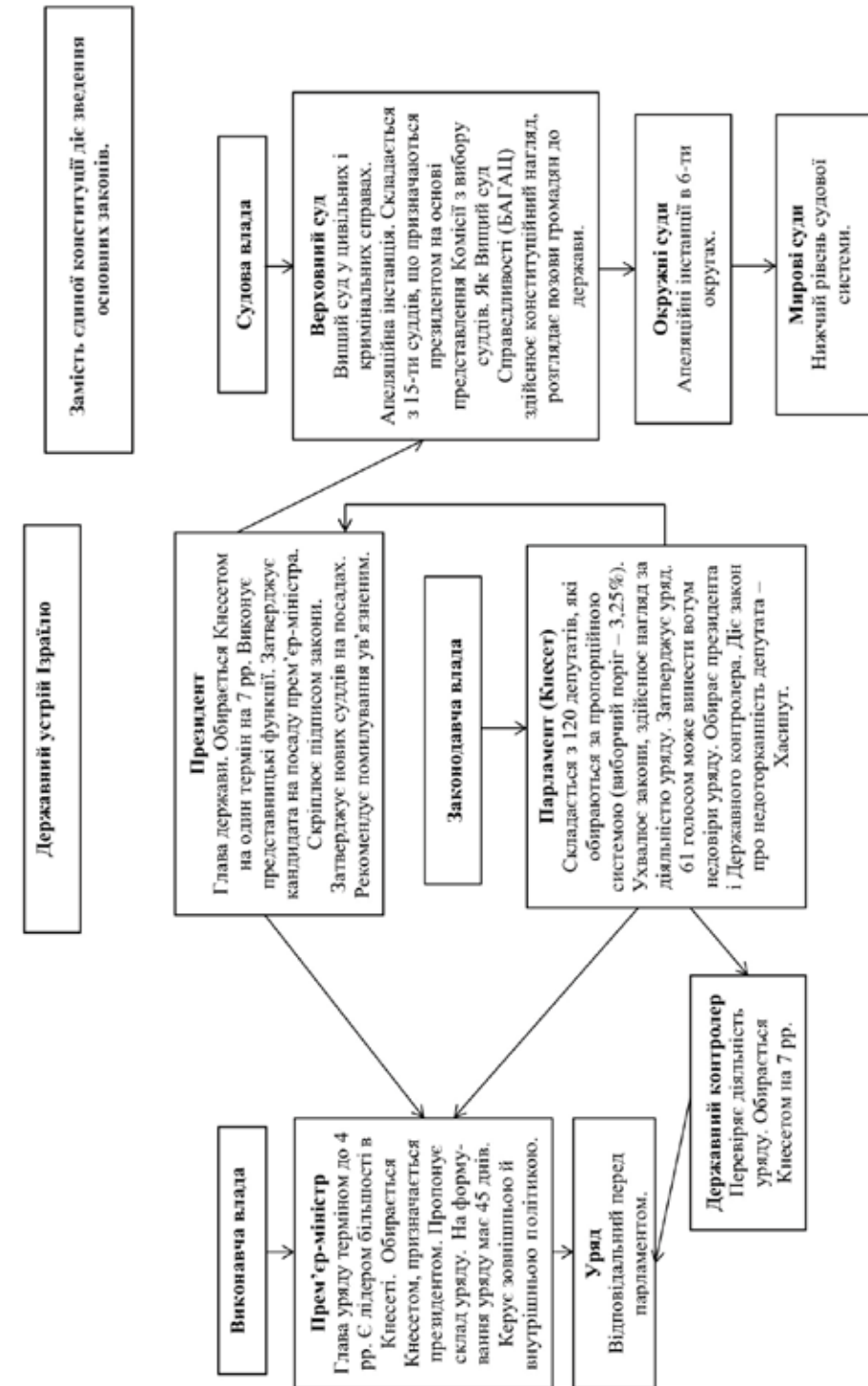

2003–2006 рр. – проєкт основного закону під назвою «Конституція на основі широкого консенсусу». Робота припинена.

2014 р. – референдум про обов'язкове проведення референдуму в випадку відмови від ізраїльського суверенітету на будь-яку територію, якщо рішення Кнесету ухвалене більшістю, але менше, ніж 80 голосів.

2018 р. – Основний закон: Ізраїль – національна держава єврейського народу. Срусалим – єдина й неділима столиця держави. Державна мова – іврит; арабська має особливий статус. Підтримка державою єврейської репатріації. Встановлені обов'язки уряду стосовно єврейського поселенства.

Питання для самоконтролю:**Ісламська Республіка Іран:**

1. Яка роль Ради експертів в управлінні країною?
2. Які повноваження належать рахбару?
3. Етнічні й етноконфесійні меншини, які мають представництво в Меджлісі?
4. Який орган відіграє в країні роль Конституційного суду?
5. Чому відбулася зміна держави з «Персія» на «Іран»?
6. Кому підпорядковується й в чому специфіка Корпусу вартових Ісламської революції?
7. Які повноваження має Президент Ірану?
8. Яка роль шиїзму в консолідації населення країни?

Об'єднані Арабські Емірати:

1. Які передумови створення ОАЕ?
2. Чому Іран окупував еміратські острови в Перській затоці?
3. Чому сокіл на гербі ОАЕ має сім пір'їн?
4. Особливість монархічної форми правління в країні.
5. Правитель якого емірату займає, як правило, посаду прем'єр-міністра?
6. Як формується склад Вищої ради Союзу?
7. Яка позиція влади ОАЕ щодо політичних партій?
8. Перед яким органом відповідальна Рада міністрів країни?

Катар:

1. Що є основним джерелом законодавства Катару?
2. Які повноваження має емір Катару?
3. Які зміни відбулися в 2013 р. в механізмі формування Консультативної ради?
4. Який територіально-адміністративний поділ країни?
5. Чи може згідно Конституції законодавча влада належати Консультативній раді?
6. За яким принципом успадковується влада еміра?
7. Яка інституція володіє законодавчою ініціативою?
8. До чого призводить вотум недовіри Консультативної ради до міністрів уряду?

Королівство Саудівська Аравія:

1. Яким чином вплинула «арабська весна» на державний устрій Королівства?
2. Яка релігійна течія ісламу відіграла в створенні Саудівської держави?
3. В чому полягає політична складова «Бачення: 2030»?
4. Яким чином останніми роками збільшується політична роль жінок?
5. Яка конфесійна меншина представлена в Меджлісі?
6. Чим визначається теократичний характер абсолютної монархії в країні?
7. Що таке «Основний низам правління»?
8. Чим визначається особливий статус емірів Ер-Ріяда, Мекки й Медини?

Ізраїль:

1. Чому в Ізраїлі немає єдиної Конституції?
2. Які повноваження Кнесету?
3. Чийого статусу стосується Хасинут?
4. Яким чином в Ізраїлі формується уряд?
5. Яка інституція обирає президента країни й які його повноваження?
6. В чому полягають функції державного контролера в країні?
7. Яка роль релігії в системі державних органів влади?
8. Чому Єрусалим як офіційна столиця країни визнається лише окремими країнами?

Розділ 11. ПІВНІЧНА АФРИКА

Регіон Африки; площа – понад 7,9 млн км²; населення – бл. 244 млн осіб.

До регіону входять: Єгипет, Судан, Лівія, Туніс, Алжир, Марокко, Західна Сахара.

11.1: Арабська Республіка Єгипет

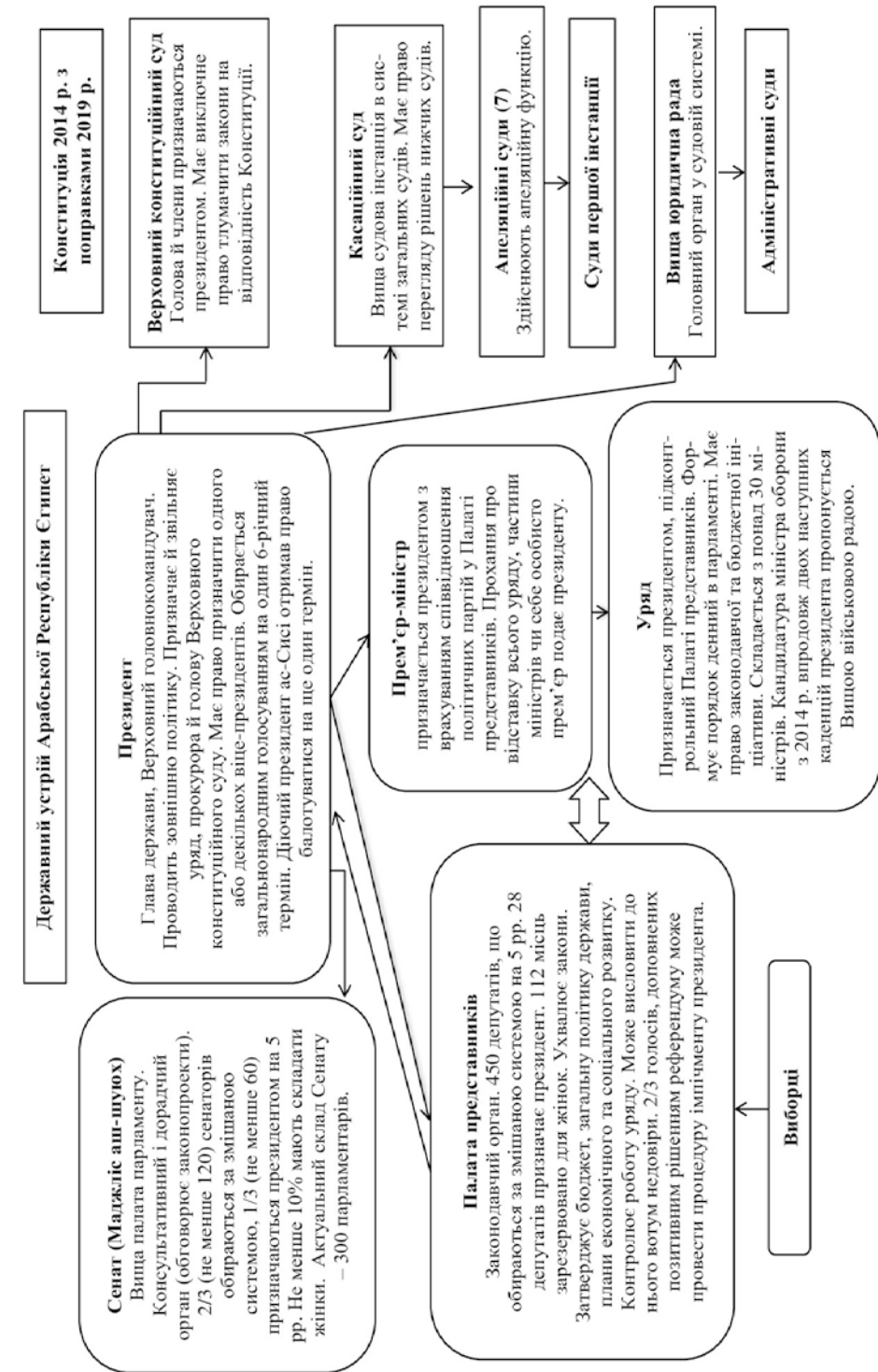
Країна в Північній Африці, площа – 1,0014 млн км², населення – 102,5 млн осіб.

Унітарна держава, президентсько-парламентська республіка.

Адміністративно-територіальний поділ

27 мухафаз, які поділяються на маркази.

Основні етапи конституційного будівництва

11.2: Алжирська Народна Демократична Республіка

Країна в Північній Африці, площа – 2,381 млн км², населення – 41,3 млн осіб.
Унітарна держава, президентсько-парламентська республіка

Адміністративно-територіальний поділ

48 вілайтів (провінцій), які поділяються на райони.

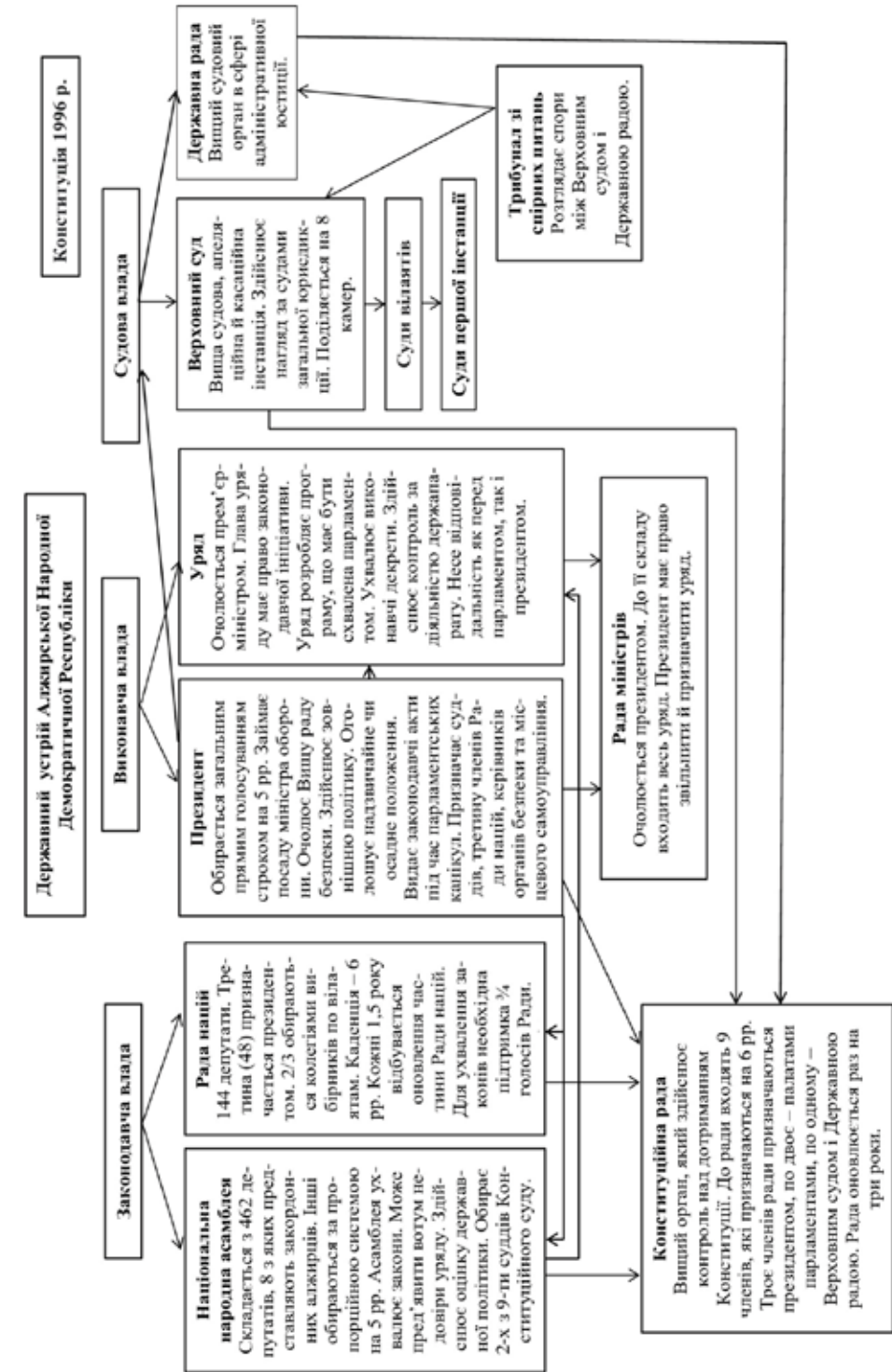
Основні етапи конституційного будівництва

1963 р. – Конституція схвалена референдумом. Президентська республіка. Опора на ісламські цінності, арабську ідентичність. Соціалістична орієнтація.
1965 р. – військовий переворот. Революційний комітет. Ліквідація конституційних органів. Соціалістична орієнтація.
1976 р. – Національна хартія, ухвалена на референдумі. Принципи соціалізму й демократії. Керівна роль політичної партії Фронт Національного визволення (ФНО).
Державна релігія – іслам.
1976 р. – Конституція. Основа – Національна хартія. Президентська республіка.

1989 р. – Конституція, схвалена референдумом. Принцип поділу влади. Законодавча влада належить Національному народному зібранню; виконавча – уряду, який підзвітний парламенту. Судова влада – незалежна. Інститут президента продовжував займати центральне місце. Скасована керівна роль ФНО. Немає згадки про соціалізм. Закріплення основних прав і свобод людини й громадянина. Іслам – державна релігія.
1994 р. – Платформа національної згоди – тимчасова Конституція. Створення Національної перехідної ради.

1996 р. – Конституція Алжирської Народної Демократичної Республіки – редакція Конституції 1989 р. Схвалена референдумом. Визнання законних прав берберського народу. Офіційна й національна мова – арабська. Збереження принципу поділу влади. Значне розширення повноважень президента. Створення Державної ради для контролю за діяльністю адміністрації. Заборона створювати політичні партії на релігійній, лінгвістичній, расовій, регіональній основі.

2008 р. – поправка до Конституції. Зняття обмежень на обрання президентом для однієї особи.
2016 р. – Конституційна реформа. Створення контрольних органів – Вищої незалежної інстанції з контролю за виборами, Вищої ісламської ради та ін.
2020 р. – поправка щодо обмеження президентської влади.

11.3: Королівство Марокко

Країна в Північній Африці, площа – 446,5 тис км², населення – 36,4 млн осіб.
Унітарна держава, конституційна монархія.

Адміністративно-територіальний поділ

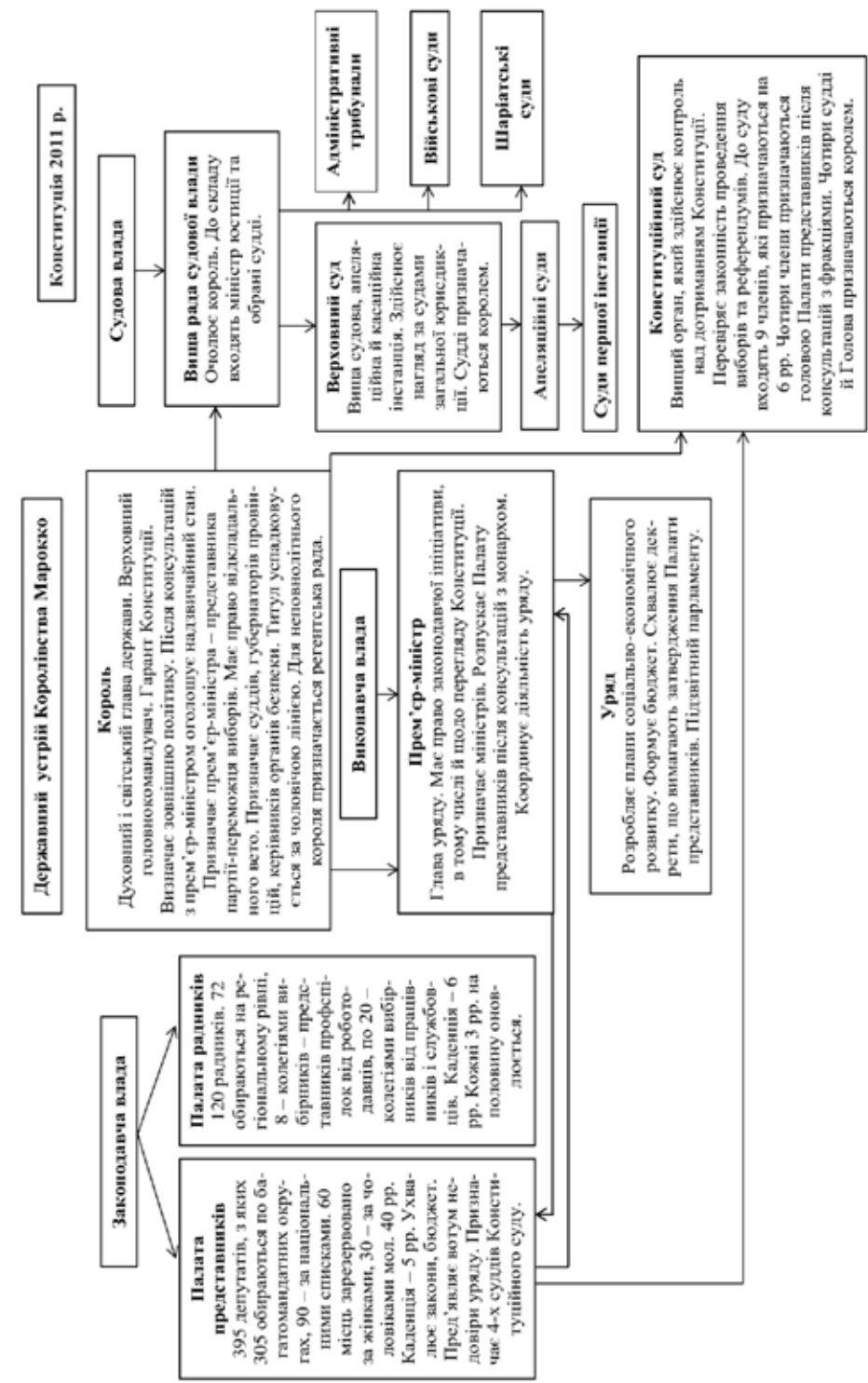
12 регіонів, з яких один повністю, один частково знаходиться на території Західної Сахари.

Основні етапи конституційного будівництва

1958 р. – Хартія громадянських свобод.
1962 р. – Конституція, схвалена на референдумі. Встановлення де-юре конституційної монархії. Законодавче закріплення Конституційної ради й двопалатного парламенту.
1965–1970 рр. – надзвичайний стан в країні. Дія Конституції зупинена. Абсолютна монархія.
1970 р. – Конституція. Формування однопалатного парламенту внаслідок прямих (частково) й опосередкованих (частково) виборів. Обмеження законодавчих повноважень парламенту на користь монарха.
1972 р. – Конституція, схвалена на референдумі. Розширення повноважень парламенту й прем'єр-міністра. Де-факто король законодавчі повноваження здійснював самостійно.
1973 р. – проголошення «ісламського соціалізму».

1992 р. – Конституція Королівства Марокко. Незначні обмеження прав монарха. Збільшення чисельності парламенту (до 333), в тому числі й його виборної складової (до 222). Прем'єр-міністр отримав право призначення частини міністрів.
1996 р. – поправки до Конституції, схвалені референдумом. Марокко – конституційно-демократична соціалістична монархія. Трансформація парламенту в двопалатний. Посилення контролю парламенту за діяльністю уряду. Створення відносно незалежної Конституційної ради. Ідея народного суверенітету. Принцип «загального підпорядкування закону».

2011 р. – нова Конституції, схвалена на референдумі. Поділ повноважень монарха на «непорушні» й «законодавчі», якими він ділився з парламентом і урядом. Король очолив Вищу раду улемів, захищає віру й гарантує свободу віровизнання. Прем'єр-міністр отримав право призначати й звільняти міністрів, після консультацій з королем розпускати парламент. Впровадження концепції відповідального уряду. Перетворення Конституційної ради в Конституційний суд. Розширення прав громадян і регіонів. Берберська мова проголошена другою офіційною.

Питання для самоконтролю:**Арабська Республіка Єгипет:**

1. Які зміни відбулися внаслідок Конституційного референдуму 2014 р.?
2. Внаслідок чого була ліквідована роль богословів з Аль-Азхару щодо тлумачення конституційних питань?
3. Яким чином розширилися повноваження президента в результаті Конституційного референдуму 2019 р.
4. Яка роль військових у проведенні Конституційних референдумів 2014 і 2019 рр.?
5. Яким шляхом формується Сенат Єгипту?
6. Яка інституція здійснює процедуру імпичменту?
7. Згідно з якою Конституцією ісламське стало основним джерелом законодавчих норм?
8. Роль братів-мусульман у здійсненні революції 2011 р.

Алжирська Народна Демократична Республіка:

1. Модель державного устрою якої країни була запозичена в Алжирі?
2. Яким чином обмежила повноваження президента конституційна поправка 2020 р.
3. Які державні органи формують Конституційну раду?
4. Яка інституція є вищим судовим органом адміністративної юстиції?
5. Який орган розглядає протиріччя між Верховним судом і Державною радою?
6. Яку посаду займає президент за посадою?
7. Основні етапи законодавчого процесу.
8. Згідно з Конституцією країни яка посадова особа заміщує президента?

Королівство Марокко:

1. В чому полягає конституційна реформа 2011 р.?
2. Який орган забезпечує кадрову політику щодо судової системи?
3. Які стримування існують між Палатою представників і урядом?
4. В зв'язку з чим дія Конституції зупинялася в 1965–1970 рр.?
5. Які спеціалізовані суди функціонують в Королівстві?
6. Чому в Королівстві явка на виборах рідко перевищує 50%?
7. Яким чином король може впливати на законодавчий процес?
8. Які судові функції здійснюють Адміністративні трибунали?

Розділ 12. ТРОПІЧНА АФРИКА

Регіон Африки; площа – бл. 22,5 млн км²; населення – бл. 1 млрд осіб.
До входять 4 субрегіони: Західна, Центральна, Східна й Південна Африка.

12.1: Федеративна Республіка Нігерія

Країна в Західній Африці, площа – 923,8 тис км², населення – 210 млн осіб.
Федеративна держава, президентська республіка.

Адміністративно-територіальний поділ

36 штатів, федеральна столична територія (Абуджа).

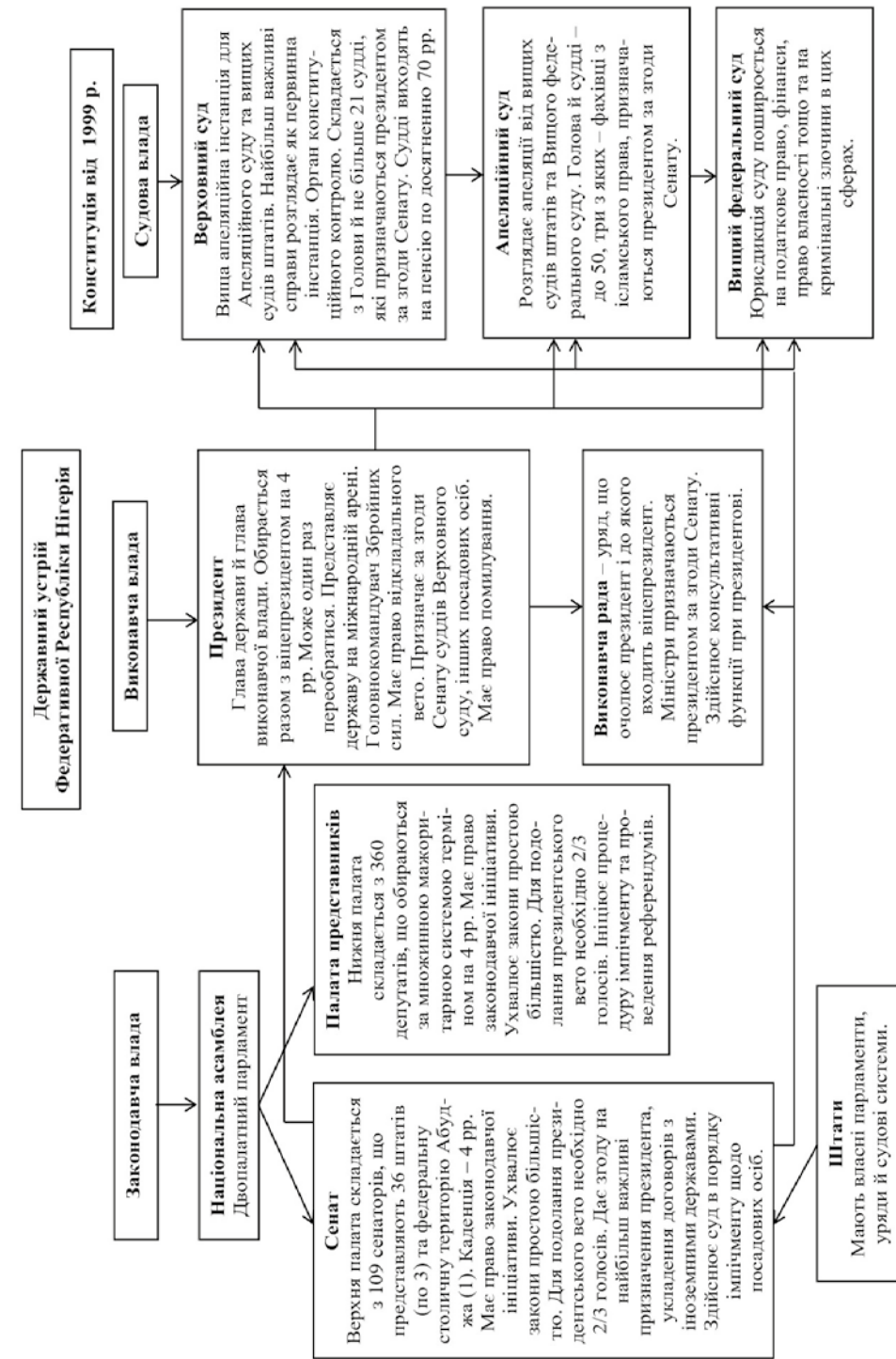
Основні етапи конституційного будівництва

1946 р. – Конституція Річардса протекторату Нігерія. Розширена Законодавча рада. Три регіони із законодавчими органами.
1951 р. – Конституція Макферсона протекторату Нігерія. Регіональна автономія й федеральний союз. Центральний уряд – Рада міністрів. Палата представників як законодавчий орган.
1960 р. – здобуття Нігерією незалежності.
1963 р. – Конституція Першої республіки. Федерация. Вестмінстерська система. Двопалатний парламент (Сенат і Палата представників). Президент з обмеженими повноваженнями. Відповідальний перед парламентом прем'єр-міністр.
1966–1979 рр. – правління військових.

1979 р. – Конституція Другої республіки. Перехід від Вестмінстерської системи до президентської республіки американського типу. Прямі президентські вибори. Президент – глава держави й уряду. В уряді не менше одного представника від кожного штату. Двопалатний парламент. Обов'язок для політичних партій мати реєстрацію в 2/3 штатів.

1983–1993 рр. – правління військових.
1993 р. – Конституція Третьої республіки. Мала відновити демократичне правління, але не реалізована в зв'язку з військовим переворотом.
1993–1999 рр. – правління військових.

1999 р. – Конституція Четвертої республіки. Централізований характер федерації. Визначення компетенції федерації, штатів та спільної. Свобода релігійних поглядів. Кожний штат має власні суди. Діють мусульманські суди, судочинство в яких вимагає згоди обох сторін. Крім них, функціонують загальні цивільні та спеціалізовані суди, а також суди загального права.
2011 р. – поправки до Конституції, що розширюють права громадян.

12.2: Демократична Республіка Конго

Країна в Центральній Африці, площа понад – 2,345 млн км², населення – бл. 84 млн осіб.
Федеративна держава, президентсько-парламентська республіка.

Адміністративно-територіальний поділ

26 провінцій, однією з яких є місто-провінція Кіншаса.

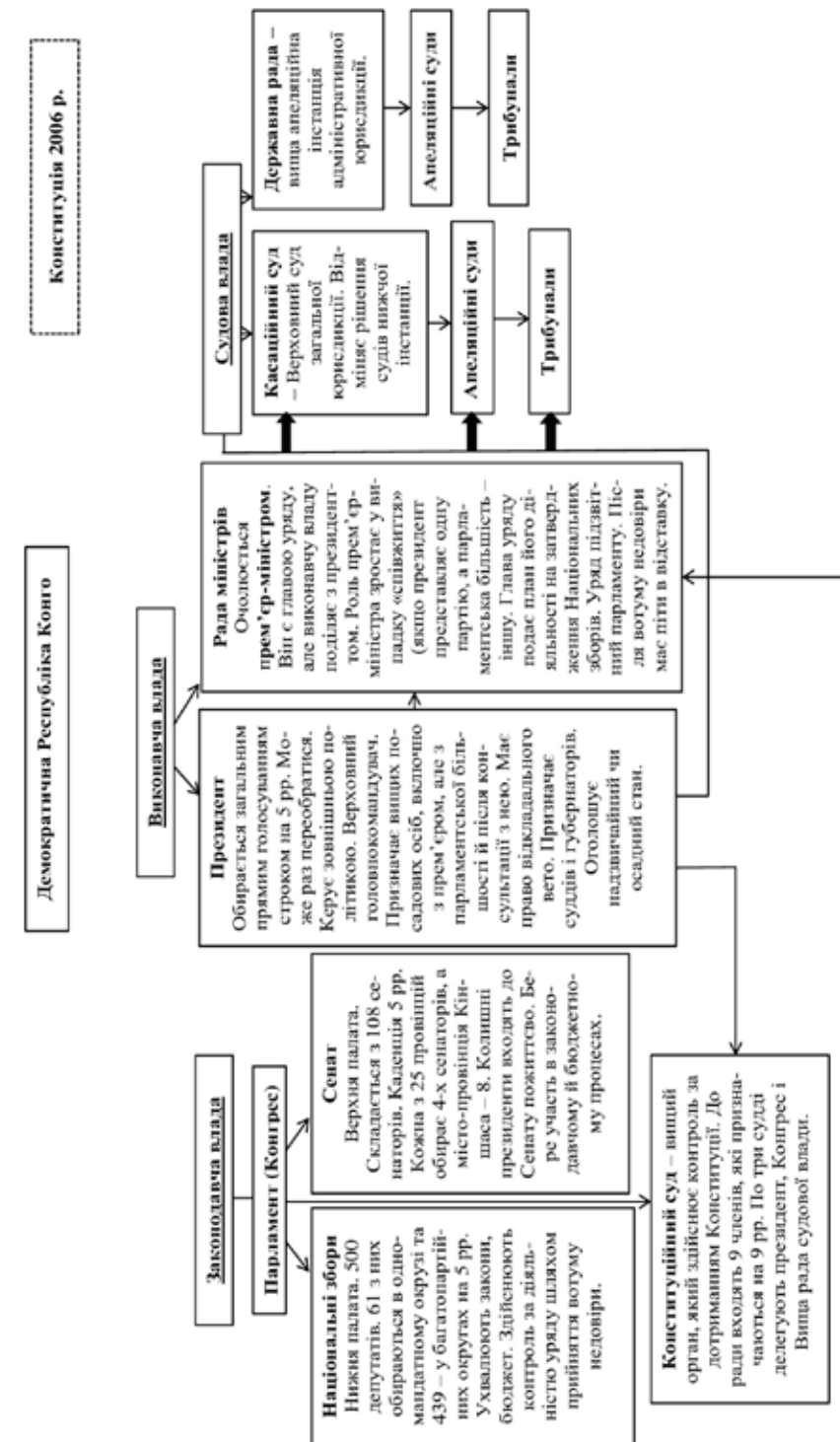
Основні етапи конституційного будівництва

1960 р. – Бельгійсько-Конголезька конференція. 16 резолюцій про майбутнє Бельгійського Конго. Основний закон про структури Конго – тимчасова Конституція, ухвалена парламентом Бельгії. Унітарна держава – Республіка Конго. Поділ влади. Структура організації держави. Децентралізація. Проголошення незалежності Конго.
1964 р. – Конституція Лулуабурга. Демократична Республіка Конго. Федеративний устрій. Сильна виконавча влада. Президент обирався колегами вибірників. Скорочення повноважень прем'єр-міністра. Відмова в наданні прав громадянства іммігрантам з Руанди.

1967 р. – нова Конституція, схвалена на референдумі. Перехід до унітарного устрою. Скорочення числа провінцій до 9. Ліквідація провінційних парламентів і урядів. Губернатори провінцій призначалися президентом. Обрання президента внаслідок прямих загальних виборів терміном на 7 рр. Підпорядкування законодавчої і виконавчої влади президентові. Уряд – виконавчий орган при главі держави. Парламент перетворився на дорадчий орган. Заміна двопалатного парламенту однопалатним. Дозволена діяльність двох партій – правлячої (Народного руху революції) й опозиційної (не виконано).

1974 р. – Конституція Заїру (назва впроваджена в 1971 р.). Однопартійна держава з керівною роллю Народного руху революції. Всі заїрці стали членами цієї партії як єдиного «інституту» країни. Де-факто – авторитарне правління президента Мобуту Сесе Секо. Статус мобутизму як державної ідеології. Курс на заїризацию.

1997 р. – відсторонення від правління Мобуту Сесе Секо. Прихід до влади Л.-Д. Кабіли. Перейменування Заїру в ДРК. Велика Африканська війна (1998–2002 рр.)
2003 р. – перехідна Конституція. Двопалатний законодавчий орган. Сенат відповідальний за розробку Конституції. Виконавча влада у президента. Відносно незалежна судова влада.
2006 р. – Конституція Третньої Республіки.

12.3: Південно-Африканська Республіка

Країна в Південній Африці, площа – бл. 1,220 млн км², населення бл. 58,6 млн осіб.

Унітарна держава (з елементами федерації), парламентська республіка.

Адміністративно-територіальний поділ

9 провінцій: Східний Кап, Гаутенг, Західний Кап, Квазулу-Наталь, Лімпопо, Мпумаланга, Північно-Західна провінція, Північний Кап, Фрі-Стейт.

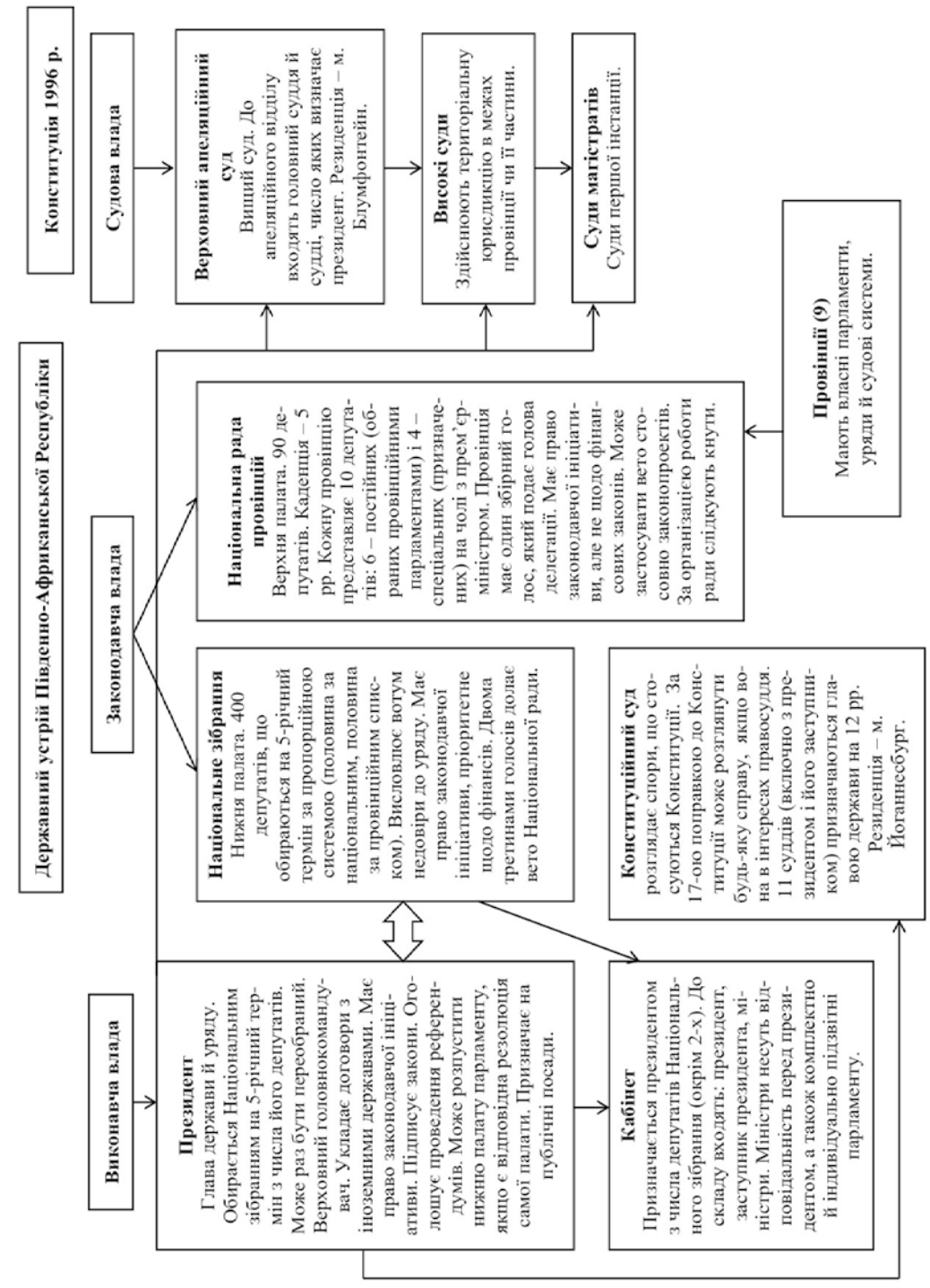
Основні етапи конституційного будівництва

1909 р. – Закон про Південну Африку, ухвалений Британським парламентом. Унітарний домініон. У складі 4 провінції – Капська, Трансвааль, Наталь і Помаранчева. Виконавча влада здійснювалася Виконавчою радою на чолі з генерал-губернатором, призначуваним британським монархом. Парламент складався з монарха, Сенату (паритетне представництво провінцій) й Палати зборів (представництво провінцій залежно від населення). Створений Верховний суд Південної Африки. Офіційні мови – голландська й англійська.

1961 р. – Південна Африка вийшла із Співдружності й стала Республікою. Нова Конституція схвалена на референдумі білого населення. В основі управління – вестмінстерська система. Президент – глава держави. Фактично виконавча влада в прем'єр-міністра, що представляв парламентську більшість. Двопалатний парламент: Сенат і Палата зборів. Офіційні мови – англійська й африкаанс (на основі Закону про офіційні мови Союзу 1925 р.).

1983 р. – Конституція Південної Африки, схвалена на референдумі білого населення. Трипалатний парламент: Дім асамблеї (білі), Палата представників (кольорові), Дім депутатів (індуси). Парламент обирав президента. Скасування посади прем'єр-міністра. Квазідержавні утворення для чорношкірого населення – хоумленди (бантустані).

1993 р. – тимчасова Конституція. Двопалатний парламент (Сенат і Національні збори), який відіграв роль Установчих зборів й розробляв Конституцію. Відміна системи апартеїду. Створення Конституційного суду. Білль про права. Заборона дискримінації. Недоторканність приватного житла. Заборона рабства. Свобода совісті й релігії. 11 офіційних мов. 1996 р. – нова Конституція ПАР.

12.4: Федеративна Демократична Республіка Ефіопія

Країна в Східній Африці, площа – бл. 1,134 млн км², населення – бл. 112,4 млн осіб.
Федеративна держава, парламентська республіка.

Адміністративно-територіальний поділ

9 штатів і дві адміністративні одиниці: Аддіс-Абеба, Дире-Дауа.

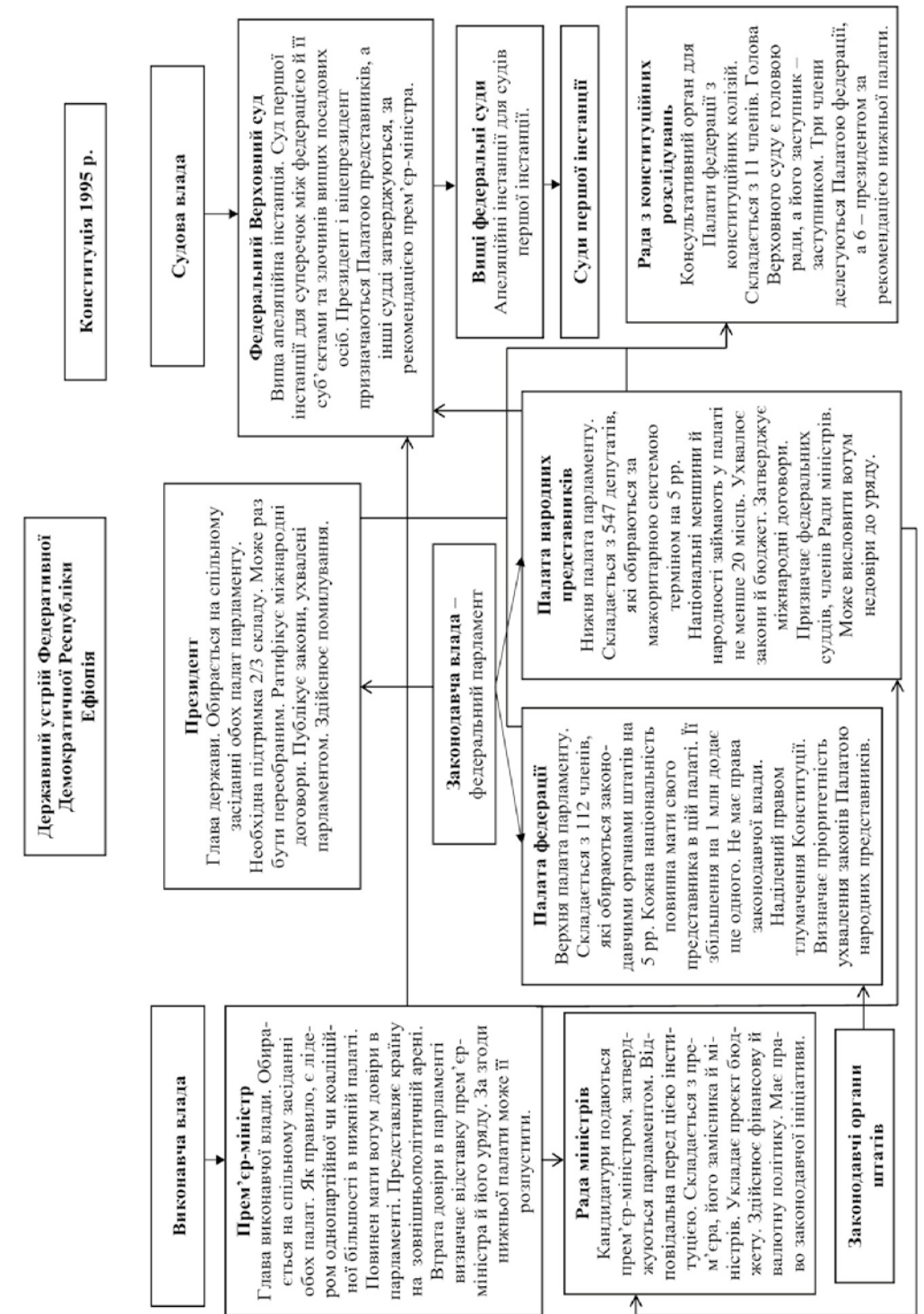
Основні етапи конституційного будівництва

1931 р. – Конституція Ефіопської Імперії. Вся повнота влади в імператора. Парламент складався з Сенату, який призначався імператором, і Палати депутатів, що обиралася посадовими особами і місцевими керівниками. Представницький орган мав дорадчий характер. Всі закони й укази імператора контрайсигнувалися міністрами. Бюджет пропонувався міністром фінансів, корегувався на засіданнях Палати депутатів і Сенату, затверджувався імператором. Заборона рабства.

1955 р. – Конституція видана від імені імператора Хайле Селассіе. Особа імператора священна. Його влада безспірна. Розширення прав парламенту. Палата депутатів обиралася. Представницький орган міг пропонувати закони й накладати вето на акти виконавчої влади, викликати міністрів для звіту. Щодо останніх мав право імпичменту. Палата депутатів ухвалювала бюджет.

1987 р. – Конституція Народної Демократичної Республіки Ефіопія, схвалена на референдумі. Законодавчий орган – Національний шенго (835 депутатів), обирався на 5 рр. Виконавча влада представлена грезидентом, який обирався Шенго. Президент – голова Державної ради. Фактична влада в Робітничій партії Ефіопії. Менгісту Хайле Маріам – президент і генеральний секретар Робітничої партії. Гарантування всіх видів прав і основних свобод. Право на безоплатну освіту.

1995 р. – Конституція Федеративної Демократичної Республіки Ефіопія розроблена Установчими зборами. Федеративний устрій (11 суб'єктів федерації). Штати мають власні парламенти, уряди, судову систему. Всі мови держави мають рівну підтримку з боку держави. Амхарська мова використовується як робоча мова федерального уряду. Набір основних прав людини згідно з Загальною декларацією прав людини. Зафіксоване відокремлення Еритреї.

Питання для самоконтролю:**Федеративна Республіка Нігерія:**

1. Які особливі умови для участі політичних партій у виборах до парламенту?
2. Згода якої палати потрібна президенту для призначення суддів Верховного суду?
3. Що сприяє територіальному розширенню шаріатських судів?
4. Чому Нігерія відмовилася від вестмінстерської системи державного управління?
5. Які владні інституції мають штати країни?
6. В чому полягають відмінності формування Сенату й Палати представників?
7. Які вимоги результатів переможця президентських перегонів?
8. Який суд здійснює конституційний контроль в країні?

Демократична Республіка Конго:

1. Яка Конституція встановлювала федеральний устрій країни?
2. Чому Мобуту Сен Секо дотримувався однопартійної системи в країні?
3. Які органи влади формують Конституційний суд?
4. Модель державного устрою якої країни запозичена в Демократичній Республіці Конго?
5. Який орган є вищою апеляційною інстанцією адміністративної юстиції?
6. Хто входить до Сенату пожиттєво?
7. Яким чином президент впливає на законодавчий процес?
8. Чому число територіально-адміністративних одиниць останнім часом збільшилося?

Південно-Африканська Республіка:

1. Коли в ПАР існував трипалатний парламент?
2. Яким законом був створений домініон Південно-Африканський Союз?
3. Які мови були визнані офіційними за Законом 1925 р.?
4. У зв'язку з чим Південна Африка вийшла зі Співдружності в 1961 р.?
5. Чому основні державні інституції ПАР розосереджені по різних містах?
6. Хто є главою виконавчої влади в країні?
7. Які функції, крім тлумачення Конституції, здійснює Конституційний суд?
8. Чим займаються в Національній раді провінцій кнута?

Федеративна Демократична Республіка Ефіопія:

1. Перевагу якій владі надавала Конституція Ефіопської Імперії 1931 р.?
2. Що таке «Національний шенго»?
3. Як обирається президент в країні?
4. Який державний орган укладає проєкт бюджету країни?
5. Які функції здійснює Рада з конституційних розслідувань?
6. Яке представництво в Палаті народних представників мають національні меншини й народності?
7. Тлумачення Конституції є прерогативою якої палати?
8. Перед якою інституцією є відповідальним уряд і прем'єр-міністр?

РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА:

Джерела:

1. Конституції країн світу. Королівство Данія, Французька Республіка, Чеська Республіка, Республіка Польща. Київ: ОВК, 2021. 232 с.
2. Конституції країн світу. Республіка Болгарія, Румунія, Угорщина, Республіка Хорватія. Київ: ОВК, 2021. 250 с.
3. Конституційне законодавство зарубіжних країн. Хрестоматія: Навчальний посібник / В. О. Ріяка, К. О. Закоморна (упоряд.). Київ: Юрінком Інтер, 2007. 384 с.
4. Конституции государств Африки и Океании: сборник. Т. 1. Северная и Центральная Африка / Отв. ред. Т. Я. Хабриева. Москва: Институт законодательства и сравнительного правоведения, 2018. 952 с.
5. Конституции государств Европы: В 3-х т. / Общ. ред. и вступ. ст. Л. А. Окунькова; Институт законодательства и сравнительного правоведения. Москва: ИНФРА-М-НОРМА, 2001. Т. 1: Австрия-Ирландия. Т. 2: Исландия-Португалия. Т. 3: Россия-Югославия.
6. Конституции зарубежных государств. Великобритания, Франция, Германия, Италия, Европейский Союз, Соединенные Штаты Америки, Япония, Индия: учеб. пособие. Москва: Волтерс Клувер, 2006. 608с.
7. Конституція Японії / Українська наукова асоціація / Науковий аналіз і коментар М.І. Малишко, пер. з япон. Київ, 1995. 24 с.
8. Шаповал В. М. Конституція Італійської Республіки. Київ: Москаленко О. М., 2018. 62 с.
9. Конституції країн-учасників ОБСЄ. URL: <https://www.legislationline.org/documents/section/constitutions>
10. 10 oldest constitutions. URL: <https://www.oldest.org/politics/constitutions/>
11. Constitute. URL: <https://www.constituteproject.org/constitutions?lang=en>
12. Countries With Uncodified Constitutions. URL: <https://www.worldatlas.com/articles/countries-with-uncodified-constitutions.html>
13. ICL – Comparing Constitutions and International Constitutional Law. URL: <https://www.servat.unibe.ch/icl/index.html>
14. World Wide Constitutions. URL: https://www.concourt.am/armenian/legal_resources/world_constitutions/constit/const21.htm

Література:

15. Грін О. О. Конституційне право зарубіжних країн: Навчальний посібник: Альбом схем. Ужгород: Видавництво ФОП Бреза А.Е., 2015. 183 с.
16. Дельпере Ф. Конституція, парламент та процеси прийняття узгодженого рішення. Спостереження на основі бельгійського досвіду. URL: www.ua.unifr.org/content/dam/ukraine/docs
17. Державне право зарубіжних країн (у схемах): Навч. посіб. / Б. В. Калиновський, О. Я. Лапка, Н. Я. Лапка, Т. О. Пікуля, Л. А. Івершенко, Л. М. Козодой, К. В. Тарасенко; За заг. ред. О. Я. Лапки. Київ: КНТ, 2012. 528 с.
18. Конституційне право зарубіжних країн: Навчальний посібник / За заг. ред. В. О. Ріяки. Київ: Юрінком Інтер, 2006. 544 с.
19. Косач Г. Г. Саудовская Аравия: внутривластные процессы «этапа реформ» (конец 1990–2006 г.). Москва: Институт Ближнего Востока, 2007. 360 с.
20. Сапронова М. А. Египет: 90 лет конституционной трансформации (1923 – 2013 гг.). Москва: Институт Ближнего Востока, 2014. 292 с.
21. Сапронова М. А. Политика и конституционный процесс в Алжире (1989–1999). Москва: Институт Ближнего Востока, 1999. 165 с.
22. Сапронова М. А. Политические системы арабских стран: учеб. пособие. Казань: Изд-во Казан. ун-та, 2015. 248 с.
23. Система державного управління Австрійської Республіки: досвід для України / Уклад.: Ю. В. Ковбасюк, С. В. Загороднюк, П. І. Крайнік. Київ: НАДУ, 2011. 56 с.
24. Система державного управління Королівства Нідерланди: досвід для України / Уклад. Л. А. Пустовойт. Київ: НАДУ, 2011. 48 с.
25. Система державного управління Королівства Норвегія: досвід для України / Уклад. Л. А. Пустовойт. Київ: НАДУ, 2011. 52 с.
26. Система державного управління Італійської Республіки: досвід для України / Уклад.: Ю. В. Ковбасюк, С. В. Загороднюк, Л. В. Примаченко. Київ: НАДУ, 2012. 48 с.
27. Система державного управління Республіки Польща: досвід для України / Уклад. Х. М. Дейнега. Київ: НАДУ, 2010. 48 с.
28. Система державного управління Республіки Чехія: досвід для України / Уклад. Х. М. Дейнега. Київ: НАДУ, 2011. 40 с.
29. Система державного управління Російської Федерації: досвід для України / Уклад. Л. А. Пустовойт. Київ: НАДУ, 2012. 52 с.
30. Система державного управління Турецької Республіки: досвід для України / Уклад. П. І. Крайнік. Київ: НАДУ, 2012. 52 с.

31. Ткачук А. Скандинавський шлях. Досвід реформ адміністративно-територіального устрою і місцевого самоврядування в Данії та Швеції. Київ: Логос, 2015. 124 с.

32. Lane J.-E. Constitutions and political theory. Manchester: Manchester University Press, 1996. 232 p.

33. Young C., Turner T. The rise et decline of the Zairian state. Madison, 1983. 536 p.

Навчальне видання

Петро Михайлович КУЛАКОВСЬКИЙ

Країни світу: державний устрій

Навчально-наочний посібник

Комп'ютерна верстка Наталії Крушинської

Формат 100x70/16. Ум. друк. арк. 13,49. Наклад 100 пр. Зам. № 33–21.
Папір офсетний. Друк цифровий. Гарнітура «Times New Roman».

Оригінал-макет виготовлено у видавництві
Національного університету «Острозька академія»,
Україна, 35800, Рівненська обл., м. Острог, вул. Семінарська, 2.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи РВ № 1 від 8 серпня 2000 року.

Виготовлено ФОП Свиначук М. В.
Тел. (+38068) 68 35 800, e-mail: 35800@ukr. net.